

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 09587

TSUM HUNDERTSTN
GEBOYRNTOG FUN SHIMEN
FRUG

S. G. Frug

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

צום הונדרטסן געבעוירנטאג

פָּ�וֹן

שְׁמַעְנוּ פֶּרְאָג

זָאַמְלָוָגָג

אַיְקוֹנָפָאָרְלָאָג

נוֹוִיָּאָרָךְ

צוֹנוּפֿגָעַטְעַלְט פּוֹן

נַחֲמָן מִיּוֹזֵל

דאָס בּוֹך אַיּוֹ דָּעֶרְשִׁינְגַּעַן מִיטַּ דָּעֶרְ הַיְּלָךְ פּוֹן אַבְּרָאַשָּׂא שִׁינְגָּאָק (בּוֹן צְבֵי)
אוֹן זְוִינְגַּע זְוִין אַבְּגָּדוֹר אוֹן יְשֻׁעָהָיו

**TZUM HUNDERTSTN
GEBOIRNTOG FUN SHIMEN FRUG**
(THE CENTENNIAL OF THE POET
SHIMEN FRUG)

Published by
Yiddisher Kultur Farband (Ykuf)
189 Second Avenue
New York 3, N.Y.

Copyright by
Yiddisher Kultur Farband
New York, N.Y.
1960

הַיְּלָךְ גַּעֲצִירְבַּנְטְּ פּוֹן יְזָעָדִין

Printed in U.S.A.

by

GRENICH PRINTING CORP.
151 West 25th Street
New York 1, N.Y.

א י נ ה א ל ט :

- שמעון פרוג — דער מענטש און דיכטער — (חמן מיזיל) — 5
 דער דיכטער פון טרייר און האפנווג — ראובן ברינין — 24
 וועגן פרוגן — — — — — מ. י. בערדיטשעוויסקי — 28
 וויכטיקסטע דאטעס אין לעבן און שאפן פון שמעון פרוג — ל. מ. 29

ליידער פון שמעון פרוג

- זו מיינע לעזער — — — — — — — — — 31
 מײַן ליד — — — — — — — — — 31
 צום שריבער — — — — — — — — — 32
 א מעשהלע פון א געווועגענעם ערדי-ארבעטער — — — 32
 זאמד און שטערן — — — — — — — — 33
 א בלעטל ווידיי (1890) — — — — — — 34
 שבועות — — — — — — — — — 38
 א זומער נאכט — — — — — — — — — 38
 הער צו די תפילה — — — — — — — — 39
 איינגער פון די בעסטע (זו מיכל גאָרדאָן) — — — 40
 אויף מיכל גאָרדאָנס קבר — — — — — — — — 42
 דער אַדְלֶעֶר (געוּדִימָעַט ש. י. אַבְרָהָם אַוִיטֵשׁ) — — — 42
 האט רחמנות — — — — — — — — — 43
 אין אַ ווֹינְטֶעֶר-נאָכְט — — — — — — — — 44
 נַיְיָאָר — — — — — — — — — 46
 די פָּאָן — — — — — — — — — 46
 פַּאֲרָאוִיס — — — — — — — — — 47

48	—	—	—	—	—	—	—	ליד צו ארבעת
49	—	—	—	—	—	—	—	די תפילה
50	—	—	—	—	—	—	—	דער רויטער קראאנץ
51	—	—	—	—	—	—	—	אויפן בית-עלמיין
52	—	—	—	—	—	—	—	שועער צו זינגען
52	—	—	—	—	—	—	—	משה רבינוס קבר (לכבוד ר' מענדעלע מ"ס)
54	—	—	—	—	—	—	—	פרילינג-לייד
54	—	—	—	—	—	—	—	ויג-לייד
56	—	—	—	—	—	—	—	דרי חברים
58	—	—	—	—	—	—	—	צוויי טראיקעס
60	—	—	—	—	—	—	—	דעם שמש תאכטער (א פאלקט-לעגנוןדע)
63	—	—	—	—	—	—	—	מיין עפיטאטפיע
65	—	—	—	—	—	—	—	דער בעכער (פון רוסיש — י. ל. פרץ)
66	—	—	—	—	—	—	—	טראג אועזק מיין נשמה (פון רוסיש — אברהם זאך)
66	—	—	—	—	—	—	—	דער וואלד-חלום
68	—	—	—	—	—	—	—	דער מאַיזוינט
70	—	—	—	—	—	—	—	פרילינג-טרוים
71	—	—	—	—	—	—	—	דער שמיכיל (לעגנוןדע)

די לידעו פון דער דאָזיךער זאמלונג זייןען געונמען געוויאָרו פון ש. פרוגס "אלֶעֶן-טרוּפְטְּן" (איון 3 בענין ניו-יאָרֵק, 1910). אויסער די 3 לעצטער לירער "דער מאַיזוינט", "פרילינג-טרוּפְטְּן", "דער שמייכל", וועלכע זייןען נאָר איין קיין בוכנפֿאַרְן ניט געוויאָן! זיין זייןען געוויאָן פֿאָרָעַפְּטָלָעַכְּט איין "אִידְיַוּשׁ וּוּלְטָה", בעטערבורג 1912. — נ. מ.

שמעון פרוג — דער מענטש און דיבטער

.1.

דער 100-סטער געבוירנטאג פון שמעון פרוג האט דערוועקט און אינטערעס צו דעם מענטש און צו דעם דיקטער פרוג. און גוט אוזי, וואס מיר האבן זיך דערמאנט און איים, און זינגע לידער און און דעם ארט, וואס ער האט פאָרגומען אין דעם יידיישן שאָפַן, "הכל תלי במוֹלֶה", — אליז הענטט אָפַן פונעם מול, און "אָפְּלוֹ אַ ספר תורה אַיגַּעַם הִיכְּלָה". און דאס אָיֵך אָפַט אוֹיך דער גוֹרֵל פון קִינְסְטְּלָעֶר, וואס אַינְיָקָע גָּאָר וַיְכְּמִיקָּע וְעוֹרָן פֿאָרְלִוִּירָן אַיְן גָּאָגָּפָּנָּעָם לְעֵבָן אַיְן דער אַנְטוּוּיקְלוֹגָן פון דער ליטעראָטור.

שמעון פרוגן איז באַשערט געווען צו לעבן, צו ווערט באַזְוִירקט און צו זוּירקן אַיְן דָּרְיִי גָּאנְץ באָונְדָּעָר אַיְן פֿאָרְשִׁיְּדָעָן וְוּלְטָן. פֿרְיעַר וּוּי אַקְּינְד פָּן אַיְדיַּשׁ שְׂעָר עֲרָד־אַרְבָּעָטָר קָלָגְ�עַי אַיְן אַבְּרָאוּיְּקָט, אַיְן דָּרוּם־דוֹסְלָאָנד, וְוואָו ער האט אַיְנְגַּעַזְאָפָט זוּן, גַּעַלְעַבְט צְוִוִּישָׁן גָּאָטוֹר, פָּעַלְד אָן סְטָעָפָט. דערנָאָך אַיְן פֿעַטְעַרְבָּרָגָן צְוִוִּישָׁן דער רָוּשִׁישׁ־יִדְיִישָׁר אַיְן רָוּשִׁישׁ אַיְנְטָעַלְיְגָעָן, שְׁפַעְטָר אַיְן דער יִדְיִישָׁר סְבִּיבָה אַיְן לְסָרָ — אַיְן אַדְעָם. צְוִוִּישָׁן הַעֲבָרִיאִישׁ־יִדְיִישׁ שְׁרִיבָּר. אַיְן דִּי פֿאָרְדִּישְׁעָן וְוּלְטָן, קְרִיּוֹן אַיְן סְבִּיבָה, צְוִוִּישָׁן דִּי פֿאָרְשִׁיְּדָעָן שְׁפָרָאָן אַיְן קוּלְטוֹרָן האט ער אַנְדָּעָר גַּעַלְעַבְט אַיְן זִיךְ אַיסְגַּעַלְעַבְט, גַּעַנוּמָעָן אַיְן גַּעַגְּבָּן גָּאנְצָאַנְדָּעָר אַיְן פֿאָרְשִׁידִין. עַס זִינְגָּעָן גַּעַוְוָעָן דֻּעָרְבִּיְּהָאַסְטִיקָּע אַיבְּרָאָגְּגָעָן, הַיְּן־אַוְן־צְוִירָק אַיְנְפָלוֹסָן, וְוּלְכָבָעָהָבָן גַּעַוְוִירְקָט אַוְיִפְּטָן מַעֲנָטָש אַיְן דִּי בְּכָטָר, אַיְן גַּעַמּוֹת אַיְם בְּרַעְקָלְעָן אַיְן שְׁפָטָלָן. אַיְן אַיְנְקָע לִידְעָר, סִיְּדִיְּשָׁע אַיְן סִיְּיִדְיִישָׁע, האט פרוג גּוֹפָא גַּעַרְעַדְט וְוּגְדָּעָם, אַגְּגָוּוֹזָן אוֹיףְּ דִי וְוִידָּעָרְשְׁפָרְעַנְדִּיקָּע כּוֹחוֹת, וְוואָס האָבָן גַּעַשְׁטָרִיטָן אַיְן אַיְם אַיְן אַיְן זִין שָׁאָפָן. צו דעם אלעמען באַדָּאָרָה מעַן צְוָעָבָן נָאָך אַ וְוּלְטָן, אַיְן וְוּלְכָבָר ער האט גַּעַלְעַבְט — דאס אַיְן דִּי תְּנִכְיָשׁ, בִּיבְּלִישָׁע וְוּלְטָן, וְוואָס אַיְם אַלְעָז נְעַנְטָר גַּעַוְוָאן, פָּוּן וְוּלְכָבָר ער האט גַּעַשְׁעַט אַז אוֹפְּהָעָר אַיְן וְוואָס האט אַיְם בְּסָדֶר אַיְנְסְפִּירְט... אַיְן אַוְודָאי האט ער פָּוּן יִדְיִישָׁע פְּאַלְקָס־לִידְעָר, וְוואָס ער האט אַיְנְגַּעַזְאָפָט אַיְן זִיךְ פָּוּן דִּי קִינְדָּעָר־יִאָרָן, גַּעַזְוִיגָּן זִין יִנְיָקָה אַלְעָז יִאָרָן, וְוי ער דערמאָנָט עַס אָפְּט אַיְן זִינְגָּעָן לִידְעָר. עַס אַיְן גַּעַוְוָעָן נִישְׁט אַיְין קוֹאָל, גָּאָר פִּיל קוֹאָל, צו וְוּלְכָבָע ער אַיְן אָפְּט צְוָעָפָאלְן וְוי אַ דּוֹרְשְׁטִיקָר. אַט דִּי פֿאָרְשִׁיְּדָעָן וְוּלְטָן האָבָן אַיְם צְוָעָצְיוֹיגָן, אַיְן סִיאָזָי גַּעַוְוָעָן אַן עַשְׁירָות, אַגְּוּזָאַלְטִיקָּע שְׁפָעָ, פָּוּן וְוּלְכָבָע ער האט זִיךְ אָפְּט פֿאָרְכְּלִינְעָט... אַיְן וְוּרָן וְוִיסְטָן, קָאָן זִין, וְוואָס ער וְאַלְטָרָאָשׁוּ וְרוּבָּוּ, מִיט זִין גָּאנְץ לְיִיב אַיְן לעֵבָן גַּעַלְעַבְט אַיְסָט-

געלעבט זיך אלע זייןע יארן דורךאים אין אין גיסטיק-שפראכלעכער סביבה און אטמאספער, וואלט ער געווין גאנצער, וואלט ער אלץ מערכ גוואזקסן און אויפֿ גוואזקסן אין א גרויסן, דערהויבגעט און שלימוטדיקן דיכטער. ער וואלט אלץ טיפער זיך איינגעוואראצט אין דעם איינגעהיימישטן באדן, און וואלט נישט געפלט זיך א זיטיקער, א פרענדער, אן איבעריךער.

באבראווי-קוט, פערעדרברג, אדעם. — האבן זיך כסדר געראנגלט אין אים; דאס יידישע לשון, די רוסישׁ שפֿאָך און די ביבליישׁ-אגדהשׁ וועלט האבן גע-האלטן אין אין באהערשן אים און זיין אינערלעד וועזן; דאס לעכצענישׁ נאך פרידי-הייט. די גרויסע וועלט, וואס האט געפענט פֿאָר אים טיר און טויער און אים געציגן צו זיך; די פֿאָגראָמען און רעכטלאַזְיִיקִיט, וואס האבן זיך געליגט שווער אויף זיין געמייט. — דאס אלץ האט צערודערט און צעריריסט דעם דיכטער, אַוּקעגערויבט זיין זיבערקייט און אים אַפְט געווואָרְפֵן פֿוֹן די העכטשׁ הויכּן אין די נידעריקסטע אַפְגְּרוֹנוֹטָן. ער קלאָגט צופֿיל אויפֿן גורל פֿוֹן זיין פֿאָלְק און צו אַפְט באָוינִינֶט ער זיך גופה. דעם דיכטער פֿוֹנוּם יידישׁן פֿאָלְק. ער באָדוּערט אַפְט זיין לאָגָע און זעט זיך אַבָּטְרִיבָּטָן, אַ געפֿאָלענָעָם. שווין אַין די גאָר גַּלְיכְּלָעָכְּ וְיָבָּן גּוֹטָע יָאָר פֿוֹן זיין רָוּם, קלאָגט ער אויסס «אַ בלעטְל וְיִדְיִוִּי». ער אַיְן נאָך קִין דִּרְיִיסִּיק יָאָר נישט אלט געווין, אַין זוּוּן, זוּוּמִיט, וְיִתְאַיְן נאָך בֵּין צו דעם עַק דעם טְרִיפְטְּ פֿוֹן מִין הָאָרֶצֶן מִיט בְּלוּט אַין מִיט טְרִיעָרָן»...

עס גייט אַים «ערשַׂת דאס דִּרְיִיסִּיקְטָע יָאָר», אַין ער קלאָגט וועגן זיך: «אייך בין אויך אַמְּאָל אַן אַדְלָעָר גַּעווֹזָן», אַין «אלְזִי, אלְזִי האט גַּעֲוָנָגָעָן פֿוֹן האַפְגְּעוֹנוֹגָן אַון גַּלוֹיְבָּן». אַבעָר ער «איַן גַּעַוָּאָרָן אַ דִּיכְטָעָר, אַ יִדְיִישָׁר דִּיכְטָעָר», אַין «איַר וּוַיִּסְטָן וְאָס דָּס אַיְן?» אַון ער עַנְטַפְּעָרט: «פֿאָרִישָׁאָלְטָן אַיְן דָעָר, וּוְעַמְּעַן גַּאטָה האט באַשְׁעָרט צו זיין אַ משְׁוּרָרְ בֵּי יִדְיָן...» «עס טְרִיפְטְּ פֿוֹן מִין הָאָרֶצֶן מִיט בְּלוּט אַין מִיט טְרִיעָרָן»...

וּוְידַעַת שְׁפָרָעָנְדִּיק זַיְנְעָן אַפְט זַיְנָעָן גַּעֲפִילָן אַין שְׁטִימְוֹנָגָעָן אַון אַזְּוִי נַעֲמָת ער אויף זיין דָּלְיָעָ, דִּיאַלְיָעָ, דִּיאַלְיָעָ פֿוֹן אַ יִדְיִישָׁן דִּיכְטָעָר. שְׁמֻעוֹן פֿרוֹג זָגָט אַין דעם «וּוְיִדְיָוִי לִיד» (געשריבן אַין 1890):

„נאָר אַיְינָס אַיְן מִין טְרִיסְטָן; זָאָל עַס זַיְן נָאָך גָּאָנְץ וּוַיִּט
אַונְזָאָגָן נָאָך צַו וּוְאָרְטָן — אַיר הָאָפְט אַבעָר בְּרוּדָרָן,

אייך גַּלוֹבָּ: עַס וּוּטָ קְוֹמָעָן אַ לִיכְטִיקָּעָ צִוְּתָ

פֿאָר מִין עַפְרָוּוִינְגָּעָן, פֿאָרִיאָמְפָּעָרָטָן לִידְרָעָ;

עַס וּוּטָ זַיך גַּעֲפִינָּעָן אַוְרְנְסְטָעָ האָזִי,

אַ לְעֹזָרָ, וּוּטָ וּוּטָ צַו מִיר זַאגָן:

— «וּוְיִשְׁ אַפְט דִּינְעָ טְרָעָרָן אַוְן טְוֹ אַפְט דִּינְעָ שְׁמָאָרָן:

דִּינְעָ לִיד אַיְן מִין הָאָרֶצֶן וּוְלְ אַיְבִּיךְ אַיךְ טְרָאָגָן!»

שְׁטִינְדִּיק האט ער גַּעֲטָעָה מִיט זַיך אַין אַפְט זַיך אוּסְטָרָק אַוְיך אַיְגָעָן גַּעֲפִילָן. ער האט אַין זַיְנָעָ לִידְעָר גַּעֲרָאָכָט צָמָ אַוְיסְטָרָק אַוְיך אַיְגָעָן פֿרִיְיד אַוְן לִידָּ, גַּעֲפִילָן אַין טְרָאָכְטָעָנִישָׁן, אַין עַל-פֿרִיְידָוב גַּלְיָיךְ זַיך זַיְנָעָן גַּעֲקְומָעָן צַו אַים. ער האט זַיך

געלאָוט פְּלִיכְן אָונֵ שְׁטְרָאָמְעָן דֶּרֶךְ שְׂרוֹת אָונֵ פֿערְזָן. ער האָט זַי נִישְׁט גַּעַהְאָמְעוּוּט, נִישְׁט גַּעַגְבָּן זַי קִין מַעֲגָלָעְקִיטִיט אָוִיסְצּוֹשְׁטִין, ער האָט זַי לְאָנְגָּן נִישְׁט אָוִיסְגָּעָן טְרָאָגָן. דָּאָס אַיְזָן זַיְעַר מַעְלָה אָונֵ דָאָס אַיְזָן זַיְעַר חַסְרוֹן. ער אַיְזָן גַּעַרְבִּין פָּוֹן עַמְּאַצְּיעַם, אָונֵ דַּעֲרַיבְּרַעַד זַיְגָּעַן בַּי אִים דָּאָזְוִי פְּילַ האָסְטִיקָע אַיְבָּרְגָּאָגְּגָעָן אָינֵ דַּי לִידְעָר. ער זַיְגָּעַט אָונֵ באַזְוְינְגַּט דַּי וּוּלְטַ, דַּי נְאָטוֹרַ, זַיְן אַיְגָּן לְעָבָן. ער זַיְגָּעַט אַפְּטַ וּזְיַי דַּעַר פֿוִיגְל אַיְזָן וּזְאָלָדַ, ער שְׁטָעַלְטַ נִישְׁט קִין צְוִימָעָן פָּאָר זַיְן לִידַ, ער זַוְכְּטַ נִישְׁט פָּאָר זַיְן רַאְמָעָן.

„דר פֿעַדְעָר אַיְזָן מִיּוֹן סָאָכָעַ,

מִיּוֹן בָּעָלָד אַיְזָן דָּאָס פָּאָפְּרִירַ,

אָונֵ וּוָאָס פָּאָר מַזְוְלַ-בְּרָכָה

אַיְזָן אַגְּנָגְרִוִּיטַ פָּאָר מִיר !“

אוֹזְיַגְגָּעַט ער אַיְזָן זַיְן לִידַ „אַמְּעָשָׂה פָּוֹן אַ גַּעַוְעַזְעַנְעָם עַרְדַּ-אַרְבְּעַטְעַר“. ער אַיְזָן שְׁפִילְעָוְודִיךְ אָונֵ לִיְכְּטָמוֹטִיךְ. ער אַיְזָן אוֹזְקִיטְעַרְשִׁישַׁ אָונֵ גּוֹטַט בְּרוֹדְעַרְשִׁישַׁ. ער מַאְכְּטַ נִישְׁט קִין אַנְשְׁטָעַלְטַ. אָונֵ בְּעִירַ אַיְזָן ער עַס אַיְזָן זַיְגָּעַט יִדְעָר, וּזְאָוָר פְּילַט זַיְקַ בָּאַזְוְנְדָעָרָס וּזְיַי „בַּי זַיְקַ אַינְדְּעָרְהִים“. מַעַן לְעַקְטַ פָּוֹן מִיר דַּי פֿינְגְּעַר — זַיְגָּעַט ער — עַס קְלִינְגַּט מִיטַּ מִיר אַ וּוּלְטַ“. כָּאַטְשׁ וּוָאָס אַיְזָן, דַּאְכְּטַ זַיְקַ, גְּרִינְגְּעַר — מַאְקַ לִידְלָעַד אָונֵ נָעַם גַּעַלְטַ“.

.2

פֿרַוג האָט דַּעְבְּיוֹטִירַט מִיט זַיְגָּעַט רַוְסִישַׁ לִידְעָר אָינֵ 1880, צו 20 יָאָר. צו זַמְּאָעָן מִיט דַּי יִדְעָשַׁ פָּאָלְקָסִ-מַאְסָן, מִיט דַּעַר אַיְנְטְּלִילְגְּעַנְצַׁ אָונֵ מַשְׁכִּילִים אַיְזָן רַוְסַׁ לְאָנְדַּה האָט ער אַיְבָּרְגָּאָלְעַבְּטַ דַּי פָּאָגְרָאָמְעָן פָּוֹן 1881 אָונֵ דַּי גַּוְיְרוֹת רַעֲוָתַ, וּוָאָס הַאֲבוֹן זַיְקַ גַּעַנוּמָעַן שִׁיטָּן אַיְן יַעֲנְעַר צִיְּטַ אוֹזְקִיטְעַר יִדְעָשַׁר בָּאַפְּעַלְקָעְדוֹנְגַּ אַיְן רַוְסְלָאנְדַ, דָאָס האָט זַיְקַ אַפְּגָעְרוֹפָן אוּפְּפַן גַּעַמִּיטַ פָּוֹן שַׁ, פֿרַוג, אָונֵ גַּעַנְדָעַרְטַ דַּעַם טָאָן, דַּעַם כָּאַרְקָטְעַרְטַ, דַּעַם תְּחָקְפַּן זַיְגָּעַט לִידְעָרְגְּזָעָנְגָּעָן.

דַּעַר פְּרִילְעַד-זַיְגְּנָנְדִּיקָעַר דִּיקְטָעַר אַיְזָן אַרְבְּיַעַר אוֹזְקַ פֿינְגְּעַר אַיְזָן נִיאָנְדָעַן טַעַנְגָּעַר אָונֵ מַאְטִיוֹן. אַנְשְׁטָאָטַ רַוְסְלָאנְדַ קְוֹמָט בַּי אִים צַיְּוֹן. שַׁ, פֿרַוג וּוּרְטַ דַּעַר טַרְבָּאָזְדַרְטַ פָּוֹן דַּעַר פָּאָלְעַסְטִינְאָפְּלִילְעַר בָּאַזְוּגְוָנְגַּ — סִי אַיְזָן רַוְסִישַׁ אָונֵ שְׁפָעַטְעַר — אוֹזְקַ אַיְזָן יִדְעָשַׁ, אָונֵ שַׁ, פֿרַוג, וּוּלְכָעַר האָט גַּעַזְאָלַט זַיְן דַּעַר יוֹרְשַׁ, דַּעַר פָּאַזְוָעָצְעַר פָּוֹן יַ. לַ, גַּאֲרָדָאָן (יל"ג), דַּעַם הַעֲבָרִיאִישַׁ מַשְׁוְרַדְ-קַעְמַפְּרַ, אַיְזָן גַּעַוְאָרַן נִעְנוּטָעַר צַוְּאָרַק וּוּרְשָׁאָוּסְקִי אָונֵ צַוְּאָרַהְם גַּאֲלְדָפָאָדָעַן. סִיּוֹאָלַט גַּעַוְעָן כְּדַאי אַפְּצָוּשְׁתָּעַלְן זַיְקַ אוֹזְקִיטְעַר דַּי בָּאַדְרִידְ-פְּנוֹקְטַן אָונֵ אוֹזְקִיטְעַר דַּי דִּירְעַקְטַעְטַ השְׁפָעָות פָּוֹן דַּי צַוְּיִי דַּעַרְמַאְגְּטַעְטַ דִּיקְטָעַר אוֹזְקִיטְעַר שַׁ, פֿרַוגַן, לִידְעָר אַיְזָן עַס נִישְׁט לִיְיָכְטַ, וּוְיַיְלַ אַיְזָן דַּי לִידְעָר-זַיְגְּמַלְגַּעְגַּעַן פָּוֹן שַׁ, פֿרַוגַן זַיְגָּעַט זַעַלְטַ אַגְּנָגְעַבְּן דַּי דָאָטָעַס פָּוֹן דַּי לִידְעָר. עַס זַיְגָּעַט דָּאַיְינְיַ פָּלוֹסַן פָּוֹן גַּ, נַעֲקָרָאָסָאוֹ אָונֵ פָּוֹן אַנְדָעַרְטַ רַוְסִישַׁ דִּיקְטָעַר, וּוָאָס דַּי יִדְעָשַׁ זַיְגָּעַט אָינֵ רַוְסְלָאנְדַ אַיְזָן גַּעַוְוָעַן שְׁטָאָרַק בָּאַוְיָרְקַט פָּוֹן אַיְרַ, אַגְּנָגְעַט זַיְגָּעַט דַּי הַשְׁפָעָות פָּוֹן דַּעַר רַוְסִישַׁ דִּיקְטָעַר — נִישְׁט נָאָר פָּוֹן לַעֲרַמְאַנְטָאָוֹן — אוֹזְקִיטְעַר, פֿרַוגַן.

דאס וואס מהאט דעם יונגן שמעון פרוג מיט אוז באגיסטערונג אויפגענען איזן די יידיש-רוסישע קריין, איז א סימן, איז מען האט זיך גענוייטיקט איז אוז דיכטונג, איז איז דער דיכטער האט צוגעטראפֿן מיט זיין שאפֿן צו דעם געשאָק איז צו די פֿאַדערונגגען פֿון דעם לײַענער-עלום. מיטאמאל איז ער געוואָרֶן דער לְיבִילְינְגּ פֿון די פֿאַדערונגגער יידיש-רוסישע קריין.

אויף אַ פֿיעַרְלְעַכּן באַאנְקְעַט, אַיְינְגְעַאַרְדְּנַט דעם 29טּוֹן אַקְטְּאַבְּעַר 1881 לְכֻבּוֹד דעם גְּרוֹזִין הַעֲבָרִיאַיְשֵׁן דִּיכְטָעֵר יְ. לְ. גַּאֲרְדָּאָן, צוֹם 25טּוֹן יַאֲרְטָאָגּ זִינְטּ סְאיַן דָּעַרְשִׁיגְעַן זִין פֿאַעְמָעּ "אַהֲבָתּ דָּודּ וּמִיכְּלָל" (אַרוֹדִיס אַין אַקְטְּאַבְּעַר 1856). אַיז אַיז אַ גַּהְוִיבְּעַנְעָם רַעַסְטָאָרָאָן גַּעֲקוּמָעָן דָּאָס סָאָמָעּ זַעַמְלַ-מַעַל פֿון פֿאַדְעַרְוְגְּגָעֵר יַיְדּן. אַיז אַיז דָּעַמְ-אַ בְּאַנְקְעַט הַאֲטּ דַּעַר קוּיְם 21-יַיְאָרְקְּעָר שְׁמַעַן פֿרְוֹגּ גַּעַלְיִעַנְטּ פֿאָרָן חַשּׁוּבּ עַולְםּ זִין רֹסִישּׁ לִידּ "מַאֲגַטְשָׂאִיאּ לִירְאּ" (די מַעְכְּטִיקּ לִירְאּ).

די קַעְגְּנוּיִיטִיקּ בְּאַצְיאָוְנְגָעָן צְוִישָׁן יְ. לְ. גַּאֲרְדָּאָן אַזְן שּׁ. פֿרְוֹגּ, די גְּרוֹזִין הַשְּׁפָעָה פֿינְעָם עַלְתְּרָעָן אַנְעַרְקָעָנְטָן גַּאֲרְדָּאָן אַיְפְּ�וֹן יְונְגָן פֿרְוֹגּ אַיז אַ וַיְיָעָר אַינְטְּעַרְעַסְטָאַנְטָאָרְעָר קַאְפִּיטָּל, וואס אַיז וּוּרְטָס מִזְאָל אִים גַּעֲנוּיִי בְּאַהֲנְדָלָעָן אַן אַרְוּמְרָעָדָן.

שְׁמַעַן פֿרְוֹגּ הַאֲטּ אַוְיסְגַּעְבְּעַרְטָן אַוְיסְגַּעְלְאָגָטּ אַיז זִינְעַ לִידְעָר נִישְׁטָן גַּאֲרָן זִין אַיְגְּעַנְעָם צְעָר אַן טְרוּיְירָה, נַאֲרָ אַזְקָדָעָם דַּעַמְטָרְיוּרָה, דָּעַם אַומְעָטָ פֿון זִין דָּורָ. אַיז דַּעַר יַיְדִּישְׁעָרְפָּרְעָשָׁע, וּזְאוּ שּׁ. פֿרְוֹגּ הַאֲטּ אַגְּנָהְוִיְבָן שְׁרִיבְּבָן הַאֲטּ מַעַן זַקְגַּרְיִיסְטָם, וואס אַבְּאוֹאַסְטָעָרְדָּרְיִיכְּטָעָר, וואס פָּאָר אִים זִינְעָן אַפְּנָן אַלְעָ וּוּכְטִיקָּעָ רַוְסִישָׁע זְשָׁוְגָאָלָן אַיז וואס באַוְאַסְטָעָרְדָּרְיִיכְּטָעָר, וּזְקָ. אַרְסְעַנְיוּוּוּ. אַ. מּ. סְקָאַבְּיִיטְשָׁעוֹסְקִי, לוּבְּבָן אִים, שְׁרִיבְּבָן פָּאָר זִי אַיז יַיְדִּישָׁ.

אוֹף וּוּפְלָלָשָׁן. פֿרְוֹגּ אַיז גַּעַוְעָן פֿאַפְּלָעָלָר אַוְיךְ אַוְיסְטָעָרְדָּרְיִיכְּטָעָר, קָאָן מַעַן זַעַן, וואס דַּעַר באַוְאַסְטָעָרְדָּרְיִיכְּטָעָר דִּיכְטָעָר דָּודּ עַדְלְשְׁטָאָטָם 1866 — 1892) הַאֲטּ גּוֹת גַּעֲקָעָנְטָן זִינְעַ לִידְעָה. אַיז אַ ברְוָה, וּזְאוּ עַד גִּיטָּאִיבָּעָר וּוּגָּעָן זִין גַּעַמִּיטְ-צְשָׁוְטָאָנָדָן, בְּרַעְנְגָטָר עַד שְׂרוֹתָן פֿון פֿרְוֹגָס אַלְיִידָן:

"פֿרְוֹגּ אַ טְרָאָפּוֹן — לִיְוָרָ אַ כּוֹם,

דאָס אַיז אַוְנְדוֹזָעָר לְעַבְּנָמָס".

אַיז אַיז אַן אַרְטִיקָל וּוּגָן דִּיכְטָעָר, וּזְאוּ ערָ וּוָיל באַוְיִזְוּן דָּעַם אַונְטְּרָשָׁאַיד פֿון אַ פֿוֹאָרָן [אַן אַמְתָּן] דִּיכְטָעָר אַיז אַ "גְּרָאַמְעָן-שְׁרִיבְּבָעָר", צִיטְרָט עַדְלְשְׁטָאָט עַטְלְעַבָּע סְטְרָאָפּוֹן פֿון פֿרְוֹגּ אַיז רַוְפְּטָה יְיִי אַן חַיְלִיקָעָן וּוּנְרָטָעָר. אַרְיךָ דָּעַם הַאֲטּ, אַגָּבָן, דְּעַאֲגִירָטָמָאָרִיס רַאֲזְוַנְפְּעָלָד אַיז זִינְס אַ לִידְ קַעְגָּן דָּ. עַדְלְשְׁטָאָטָן "צָוְמִינְעַ קְרִיטִיקָעָר" (קְ. מְרָמָר — דָוד עַדְלְשְׁטָאָט, נְיוֹ-יְיָאָרָק, זַ"ז 112, 279). מִיר זַעַן עַס אַזְקָדָעָם יְ. חָ. רַאֲבָנִיצְקִים אַיז אַרְטִיקָל אַיז "הַשְּׁלָחָה" (1898, בָּ. 4, זַ"ד 466) וּוּגָן דַּעַר הַעֲבָרִיאַיְשָׁע אַיְבָּרְזָעָזָוָנָגָן פֿון שּׁ. פֿרְוֹגּ שְׁרִירִים (יעַקְבָּ אַפְּלִיאָגָן אַרוֹדִיס אַין "תוֹשִׁיה") יְ. חָ. רַאֲבָנִיצְקִי (גַּעַתְמָעַט מִיטּ דִּי אַוְתִּיחָות "בְּבָ"קְ") שְׁרִיבְּבָט דַּעַר דִּיכְטָעָר שּׁ. פֿרְוֹגּ, וואס זִינְגָט "שִׁיר הָ' בְּלַשׁוֹן נְכָרָה" (לִיטְעָן אַוְיסְדָּרְקָן פֿון יְ. לְ. גַּאֲרְדָּאָן, — גַּאֲטָס גַּעַזְגָּג אַזְקָדָעָם פֿרְעַמְדָעָר שְׁפָאָגָן) — אַיז אַ נַּאֲצִיאָנָאָלָעָר דִּיכְטָעָר אַיז פּוֹלְן זִינְעָן פּוֹגָעָם וּוּאָרָטָם... זִין וּוּאַנְדְּרָעְלְעַכְּרָעָר פֿידָל אַיז אַיְגָאָגָן גַּעַוְיִדְמָעַט דָּעַם פֿאָלָקָ... דַּעַר מְשֻׁרְךָ הַאֲטּ אַפְּלִילוּ גַּעַפְּרוֹאָוּט אַמְּאָל אַרוֹסְיְבָרְעַנְגָעָן

אין זיינע סטרונעם אנדערע קלאנגען, וועלכע האבן נישט קיין ספצעיעלע שיוכות צום יידישן פאלק, אבער דאן האט געפעלט די שיינקייט און באשטראלטקייט פון זיין טאלאנט, און זיינע לידער האבן דאן געטראגן א געטיגסטלען שטטעפל. און י. ח. ר. ברענגו, וואס י. ל. ג. האט אמאָל געשידבן אין זיינעם א שיר צו פרוגן :

“روح שיר אדוני פעם תפערן” / ובלבן תוקד אש אהבת עמק, / ושפטו בשפהך אם אמנס איננה, / כל בנות שירך לשברונזותיהם תהימהה” (דער גיסט פון גאַטס מוע טוט ברוין און דרי, און עס פלאָקערט אין דין מוע אויף זיער בראָ). און באַטש זיין שפֿראָך איז נישט דינגען, טוט קלְאָגָן דין מוע אויף זיער בראָ).

י. ח. ר. לויבט שטאָרָק פרוגס לירישע לידער, וואו, עס פֿילְט זיך גאָר באָ זונדעָר זיין ואָונְדערלעכֶר טאלאנט, וויל לוייט זיין גאָטור איז ער אָ ליריקער.”

אָגב, אַנגּוּזָעָנָע העבריאישׁ שרייבער האבן אַיבְּרָגְעָזָעָט פרוגן אָוִיף העבריאישׁ. זיער צָאָל אַיז זיער גּוֹיִס.

מייט עטלאָכָע יאָר צוֹרִיך אַיז יִשְׂרָאֵל דערשִׁינָּעָן אָ נִיעָזָמְלוֹנָג פֿון ש. פרוגס- ליידער, אויפְּדָאָסְנִי אַיבְּרָגְעָזָעָט פֿון אָ. לעוינְסָאָן.

.3.

וועגן שמעון פרוג סוף 180-יער יארן, ווען ער איז געווען באַלייבט און פֿאַרְעָרָט צוישן דער פֿעַטְעַרְבְּרַגְעַד יִדְּישַׁ-הַעֲבָרִיאִישׁעַר אַיז יִדְּישַׁ-רוֹסִישׁעַר אַינְטְּלִיגְעָנָץ דערציילט ר. ברײַנִין (1862 — 1939) אַיז זיין “פֿון מִין לְעַבְּנָס-בּוֹך” (איַקְּוֹפְּ-פֿאָרָאָן), ברײַנִין שרייבט :

“ביִ דְּ. יְ. לְ. קָאנְטָאָר (1849 — 1915) אַיז הוֹיָה האָב אַיך זיך צום ערשותן מאָל באַקענט מיט דעם דיכטער ש. פרוגס... דר. קָאנְטָאָר האָט אַנטְדָּעָט דעם דיכטערישׁן טאלאנט פֿון ש. פרוגס. דָּאָס אַיז געווען אַיז יָאָר 1880, ווען דער “רוֹסְקִי יְעוֹרְעַי” האָט אַנגּוּזָעָנָע צו דערשִׁינָּעָן... צו דער צִיטְשְׁרִיפְּט האָט “פרָוָגָ צָוְגְּשִׁיקָט זיינָע ערְשָׁתָע בְּבִילְיָשׁ גְּדִיכְתָּן פֿון כְּרָסָן. דר. קָאנְטָאָר האָט אוֹיך מִיטְגְּעוּזְרָקָט, אַיז דִּי יִדְּישַׁ אַינְטְּלִיגְעָנָץ אַיז פֿעַטְעַרְבְּרַגְעַד זָאָל אַזְאָפְּרָעָנָגָעָן אַחֲן פרוגן אַיז יָאָר 1881...” (1' 332).

“פרָוָג — דערציילט ווַיְטָעָר ר. ברײַנִין — וועלכְּעָר אַיז עַלְטָעָר גְּעוּזָעָן פֿון מִיר נָאָר מִיט צּוֹוִיְ-דְּרִיְיָאָר (*), אַיז דאן גַּעַשְׁטָאָגָעָן אוֹיך דער הוֹיך פֿון זיין באַרְיַמְּטָקִיט אַיז דער רֹסִישַׁ-יִדְּישַׁעַר ווּלְטָם, זַוְיִ אַיך אַיז דער רֹסִישַׁעַר לְטַעַרְאָטוֹר. דער דַּעַמְּאָלָט באַרְיַמְּטָעָר רֹסִישַׁעַר קְרִיטִיקָר א. מ. סְקָאַבִּיטְשָׁוּסְקִי (1838 — 1910), זַוְיִ אַנדְעָרָעָב באַרְיַמְּטָעָר רֹסִישַׁעַר שְׁרִיפְּטַעְלָעָר, האָט אַנְעָרָקָעָנָט פרָוָגָ דִּיבְּרָה טַעַרְישׁן טָאָלָאנְט, אַיז אלְעָ גְּרוֹיִיסָעָר רֹסִישַׁעַר מַאנְאָטְשְׁרִיפְּטָן זיינָעָן גְּעוּזָעָן אַפְּן פֿאָר אִים. פרָוָג אַיז דאן גְּעוּזָעָן דער לְבִילְיָנָג פֿון דער יִדְּישַׁעַר אַינְטְּלִיגְעָנָץ אַיז גְּאנְזָעָן רֹסְלָאנְט. דָּאָר האָט ער זַוְיִ גְּעהָאָלָטָן זַיְעָר באַשְׁיַׁידָן אַיז אַים אַיז גְּנוּזָעָן דִּי זַעֲכָסְטַ-קְרִיטִיקָה.”

אונָ ר. ברײַנִין גִּיט אַיבְּרָגְעָזָעָט דעם אַינְדרָוק פֿון זיין באַקְּאָנְטְּשָׁאָפְּט מִיט פרָוָגָן

*). פרָוָג אַיז גְּעַבְּרָיוֹן סֻפָּה 1860 אַיז ר. ברײַנִין דעם 16טָן מַעַרְץ 1862.

אנהויב 1889: "...דער פֿרײַשֶׂר עֲרָדִיגְּרוֹךְ, דער גַּעֲזָוְנְטַעַר פֿעַלְדִּידַפְּט אָן דֵּי שְׁטָאַרְקָע צְוָגְּבָּונְדְּנְקִיט צַו דַּעַר מַוְתְּעַרְ-גָּאַטָּוֹר, אַין וּעֲמָס שְׁוִיס דַּעַר פָּאָעַט הָאָט פֿאָרְבָּאָכְט זַיְנָע יִנְגְּלָשָׁע יָאָרָן, וּוָס עַר הָאָט מִיְּתְגָּעַבְּרָאָכְט קִין פֿעַטְעַרְבָּוֹרָגְּ, הָאָבָּן שִׁיְנָן גַּעַהְאַלְטָן בַּיִם אַוְיסְוּעָפְּן. עַר הָאָט אוּיף מִיר דָּאָן גַּעַמְאָכְט דַּעַם אַיְנְדָּרוֹק פָּוֹן אַ לִיכְטַ-לְּעַבְּיקָן, לִיכְטַ-שְׁוּבְּעַיְקָן, פֿלְאַטְעַרְנְדִּיקָן גְּרוֹיסְ-שְׁטָאַטְמִישָׁן מַעֲנְטָשָׁן... דַּעַר פֿעַטְעַרְבָּוֹרְגָּעָר קְלִימָאָט, דַּעַר פֿיְוִישָׂעָר אָן דַּעַר גִּיסְטִיקָר, הָאָבָּן אַים קִין גּוֹטָס נִישְׁטָ גַּעַטָּאָן סִי פֿיוֹשָׂ אָן סִי גִּיסְטִיקָ".

„אין דער צִיטִיט, וּוָס אַיךְ הָאָבָּן זַיְד מִיט אַים בַּאֲקָעָנֶט, יָאָנוֹאָר 1889, הָאָט עַד גַּעַהְאַלְטָן בַּיִם אַוְיסְנִיכְטָעָרָן זַיְד אָן עַר אַין גַּעַוּעַן באַשְׁיָּדָן. עַר הָאָט לִיבְּ גַּעַהְאָט צַו דָּעַרְצִיְּלָן שְׁפָאָסִיקָע גַּעַשְׁכְּטָעָס אָוֹן לְעַבְּנָס-פֿאָסִירְוָנְגָעָן אָן זַיְד לְסָטִיק מַאֲכָן, זַיְד וּוְיצְלָעָן. אַבָּעָר אַין אַלְעָם דַּעַם הָאָבָּן אַיךְ גַּעַפְּלָטְזִין אַינְגְּרַלְעַכְּבָע אַומְצָאָפְּרִידְנִיכְטָיָט. אַים הָאָט אַגְּנָהָוִיבָן צַו צַיְעָן צְרוּרִיךְ צַו דָּרוֹם-רוֹסְלָאָנד אָן צַו דֵּי זַיְנִיקָע" (ז' 333).

„זַיְן עַרְשְׁטָעָר דִּיכְטַעְרִישְׁעָר פְּלִי — שְׁרִיבְּנִין — אַיז גַּעַוּעַן שְׁטָאָרָק אָן דַּעַר הָעַכְּבָר וּוּדַע דַּעַר דָּוּרְשָׁנִיתִי. דָּאָס פֿעַטְעַרְבָּוֹרְגָּעָר לְעַבְּן הָאָט אַפְּגָוּשְׁוָאָכְט זַיְנָע דִּיכְטַעְרִישְׁעָר פְּלִיְגָלְעָן. עַר הָאָט נִישְׁטָ גַּעַהְאָט קִין גַּעַנְגְּדִיקָע קְרָאָפְּט הָעַכְּבָר צַו פְּלִיעָן... פֿרְוָגָס אַרְיִיגְּנְגָעָלָע קְרָאָפְּט אַיז גַּעַלְעָגָן אַין דֵּי בִּיבְּלִישָׁע טָעָמָעָס, באַזְוֹנְדָּרָס דָּאָן, וּוֹעֵן עַר הָאָט באַקְלָאָט דַּעַם טְרוּעָרִיקָן שִׁיקְזָאָל פָּוֹן זַיְן פָּאָלָק. דֵּי פֿעַטְעַרְבָּוֹרְגָּעָר לְעַבְּנָס-בָּאַדְעָרְפָּעָנִישָׁן הָאָבָּן אַים גַּעַזְוֹאָנוֹגָגָן אַגְּנָהָוִיבָן שְׁרִיבְּנִין לִיכְטַעְרָע, אַוְיבָּעָרִי פְּלִעְלָעָכְעָ פְּרָאוֹזָאִישָׁע זָאָכָן, אַין וּוְלְכָע עַר הָאָט, אַמְתָה. אַרוֹסְגָּעְזִיגָט טְלָאָגָט, אַבָּעָר שְׁוִין נִיטָּמָע אַרְיִינְגָעָלָע, אַינְטוֹאַיְטָיו הָאָבָּן אַיךְ דָּעַרְשְׁפָרְטָט בַּיִדְעָר עַרְשְׁטָעָר בַּאֲגָעָגָנִיש מִיטָּפְרָוגָן, אַן אַגְּנָהָוִיבָן פְּנִיקְטָן פְּוֹנְקָט אַין זַיְן אַינְגְּרַלְעָעָן וּוֹעֵן. עַס אַיְזָן גַּעַוּעַנִּישָׁ מִיטָּפְרָוגָן, אַן זַיְנְגָעָלָע, אַן אַגְּנָהָוִיבָן פְּנִיקְטָן פְּוֹנְקָט אַין זַיְן אַינְגְּרַלְעָעָן וּוֹעֵן. עַס אַיְזָן גַּעַוּעַנִּישָׁ מִיטָּפְרָוגָן, אַן אַגְּנָהָוִיבָן פְּנִיקְטָן פְּוֹנְקָט אַין זַיְן שְׁפָעַטְעַרְדִּיקָעָר אַינְגְּרַלְעַכְּבָר טְרָאָגְעָדִיעָ. עַר הָאָט זַיְד אַגְּנָהָוִיבָן פְּלִיְגָלְעָן אַומְבָּאָקוּוּס אָוֹן פְּרָעָמָד אַין דַעַר דָוֹסְיְשָׁעָר גַּעַזְוָלָעָשָׁפָט. נָאָךְ דֵּי עַרְשְׁטָעָר לִוְיִבְּ-גַּעַזְוָנְגָעָן, וּוָס אַים אַיְזָן אַוְיסְגָּעָקְמוּעָן צַו הָעָרָן פָּוֹן רְוִיסְיְשָׁע שְׁרִיפְטְּשָׁטְעָלָעָר, זַיְנָעָן גַּעַקְוּמָעָן קָנָהָה, שְׁנָהָה אָן אַרְוֹנְטְּעַרְזְּעַצְוְנָגָעָן. קִין שְׁטָאָרָקָן רְוּקְנְבִּין הָאָט עַר אַיךְ נִיטָּמָע (ז' 333 — 334).

אָן דֵּי. בְּרִיְנִין גִּיט אַיבָּעָר, אַז זַיְנְגְּדִיקָק אַין דָּר. קָאנְטָאָרָס אָן ש. ז. לּוֹרִיעָס גַּעַזְוּלְשָׁאָפְּט פְּלִעְגָּט זַיְד אַנְטְּפָלְעָק, וּוֹעֵן אַפְּלִילָו אַין אַשְׁפָאָסִיקָע פָּאָרָם, זַיְן בִּיטְעָרָע לְעַכְּבָע אַנְטְּוִישָׁנָגָן. עַס אַיְזָן גַּעַוּעַנִּישָׁ מִיטָּפְרָוגָן, אַן זַיְן אַגְּנָהָוִיבָן פְּנִיקְטָן אַין זַיְן אַנְטְּוִישְׁטָעָט" (ז' 334).

אָן אַט נָאָךְ אַשְׁלִידְעָוָגָן פָּוֹן ש. פֿרְוָגָן אַין יְעַנְעָר צִיטִיט. דָוֹד פֿרִישְׁמָאָן אַין זַיְן אַרְטִיכְלָק, גַּעַשְׁרִיבְּנִין נָאָךְ ש. פֿרְוָגָן טְוִיטִי, אַין 1916, גַּיט אַיבָּעָר אַמְּדָרְקוּיְרִיךְן עַפְּיִיאָד פָּוֹן ש. פֿרִישְׁמָאָן רְעָדָת וּוֹעֵן דַעַר מַעְרְקוּדְעָן אַיְזָן פֿעַטְעַרְבָּוֹרָגְּ, וּוֹעֵן עַר, פֿרְוָגָן אַיְזָן אַלְטָמָעָן אַיְזָן 27 יָאָר. פֿרִישְׁמָאָן רְעָדָת וּוֹעֵן דַעַר "טְרָאָגְעָדִיעָ פָּוֹן אַדְיכְּטָה, וּוֹלְכְּבָר חְלוּמָט אַוְיף אַיְזָן שְׁפָרָאָךְ אַין שְׁרִיבְּנִין אַוְיף דַעַר צְוּיִיטָרָר", — אָן "דֵּי טְרָאָגְעָדִיעָ וּוֹלְכְּבָר אַלְעָזָר גְּרָעָסָעָר, וּוֹעֵן אַין דַעַר דָאַזְוִיקָעָר צְוּיִיטָרָר שְׁפָרָאָךְ וּוֹרְסָטוֹ אַמִּיסְטָעָר אַין שְׁרִיבְּנִיסְט אַוְיף אַיר אַזְוִי וּוֹאַנְדְּעַרְבָּאָר שִׁיְנִין".... דָוֹד פֿרִישְׁמָאָן פְּרָעָמָת, צִי "הָאָט" ש. פֿרְוָגָן דֵּי דָאַזְוִיקָעָר (טְרָאָגְעָדִיעָ) גַּעַפְּלִילָט שִׁיְנִין, אָן יְעַנְעָר גַּוְטוּעָ טְמָאָגָן, וּוֹעֵן דַעַר טְוָלָמָד אַרְוּם אַים אַיְזָן נָאָךְ גַּעַוּעַנִּין אַזְוִי שְׁטָאָרָקָן" אָן עַר עַנְטְּפָעָרָט: "מִירְ דָּאָכְט, זַיְד, אָוּ אַיְזָן יָאָר 1887 אָין עַס גַּעַוּעַנִּין". מִירְ

האָבן בַּיִדְעָ גַּעֲוֹאוּינְגַּט דָּאָן צְוֹאַמְעָן אוּפֶיךָ אַיִּין קוֹאָרְטִיר, אוּפֶיךָ אַפִּיצְעַדְסְּקָאיָא אַיִּין פַּעֲטָעַרְבּוֹרָג. אַוְן אַט גַּעֲדַעַנְקָא אַיךָ אַיִּין מַאְלָ בַּיְגָאנְכָט. עַס האָט שְׂוִין גַּעֲמוֹת זַיִן אַוְדָאיָא זַיְגָעַר דָּרְוי. דָּא אַיִּין עַר אַרְדָּאָפֶא אַהֲלַבְּ-אַקְעַטְעָר פָּוֹן זַיִן גַּעֲלַעַגְעָר אַוְן האָט זַיִן אַוְוַעַגְעַזְעַצְט שְׁטִיל בַּיִם עַל פָּוֹן מַיִּין בַּעַט אַוְן האָט מִיךְ גַּעַפְרָעַגְט, אוּבָּר אַיךָ שְׁלָאָף. עַר האָט מִיךְ אַגְּהַעַבְיָן צַו קַוְשָׁן אַוְן צַו הַאלְדוֹן. פַּלוֹצָעַם האָט עַר זַיִן צְעוֹוִינְטָט. «וְעַמְעָן הַאָב אַיךָ דָּא אַוְן וּוָסֶס אַבָּא אַיךָ דָּא?» אַיךָ הַאָב דִּי וּנְעַרְטָעַר קַוִּים פַּאֲרַשְׁטָאָגָעָן פָּאָר גַּוִּיס אַוְפְּרָעָגָגָג אַיִּין זַיִן שְׁטִימָע. — «אַיךָ שְׁרִיבָּא אַוְן שְׁרִיבָּא אַלְץ וּוּדְעָר, אַוְן בֵּין אַזְּוִי אַלְיָן אַוְן פָּאַלְאָזָן!»

«אַין אַזְּאָ צְוַשְׁטָאָנד — דַּעֲצְצִילָט דָּ. פְּרִישָׁמָאָן — הַאָב אַיךָ אַיִּם גַּעַזְעָן נָאָר דָּאָס אַיְנְצִיקָּעָמָל. צְוַמְּאָרְגָּנָס אַיִּוֹן עַר שְׂוִין וּוּדְעָר גַּעַוּוֹן דַּעַר אַלְטָעָר [פְּרִיעָרָה]. דַּעַר בְּלִעְנְדִּיקָּעָר יְוָנְגָעָרְמָאָן מִיטָּדִי לְאַכְעָדִיקָּע, לִיכְטִיקָּע אַוְן קְלָאָרָעָז אַוְיָגָן, אַוְן דָּעַם מַאְנְטָלָה האָט עַר גַּעַנוּמָעָן אַוְן אַיךָ אַוְוַעַגְעַפְאָרָן אוּפֶיךָ אַמְּתִיאָג צַו אַבָּרִימָטָן רְוִישָׁן רְעַדְקָטָאָר, צַו וּוּלְכָן עַר אַיִּין גַּעַוּוֹן פָּאַרְבָּעָטָן...» (דָודִ פְּרִישָׁמָאָן — גַּעַשְׁטָאָלָטָן, 1938 וּוּאַרְשָׁע, ז' 70-71).

.4.

ש. פרוג אַיִּין גַּעַוּוֹן נִשְׁתַּחַת נָאָר בַּאֲלִיבְט בַּיִי לִיְעָנָר, נָאָר עַר האָט אַוְיךָ באָיִּין פְּלָוָסְטִינִית דִּי יִדְיָישָׁע דִּיכְטָעָר פָּוֹן זַיִן צִיִּיט. עַס דַּעֲצְצִילָט אַבְּרָהָם רְיוּזָעָן (1876-1953) וּוּעָגָן זַיְגָעָן אַיְגָעָן עַרְשָׁטָעָן דִּיכְטָרִישָׁע שְׁרִיט, וּוּעָגָן זַיְגָעָן לִרְיָישָׁע לִידְעָר מִיר גַּעַמְאָכָט אַזְּאָ שְׁטָאָרָקָן רְוָשָׁמָן מִיטָּדִי וּוּאַנְדָּעָרְלָעָכָן קְלָאָגָג (פּוֹנְקָט וּוּיִבְּיָי פּוֹשְׁקִינְגָּן!) — פְּלָעָג אַיךָ דַּעְמָאָלָט פָּאָרְגְּלִיכְוָן מִיטָּאַנְטִיכְוָוָג), הַאָבָּן בַּאֲהָאנְדָלָט סָאַצְּיָאָלָעָן אַזְּאָ יִדְיָישָׁע מְאַטְיָוָן, מִיטָּאָן אַוְיָגְיָיקָעָס טְרָאָפָּה, וּוּאָר דַּעַר דִּיכְטָעָר פְּלָעָג זַיִד, וּוּי קָעָגָן זַיִן וּוּלְגָן, אַוְוַעַגְטָרָאָגָן אוּפֶיךָ פְּלִיגְלָעָן פָּוֹן דַּעַר פָּאָנִיָּה. אַיִּין לִיד אַזְּאָה האָט טָאָקָע גַּעַהָאָט [בַּיִי מִיר] דָעַם גַּאֲמָעָן «פָּאַנְטָאַוִּיעָ», אַנְגָּעָן הַוִּיבָּן האָט זַיִד דָאָס לִיד אַפְּיָלוֹ גַּאֲנָצָה, הָגָם מִיטָּדָר וּוּאַנְדָּעָרְלָעָכָר פָּרָה גַּיְשָׁעָר וּוּאַוְיָלָקְלָאָגְיִישִׁיכְיִיט» («עַפְיוֹזָאָן פָּוֹן מַיִּין לְעָבָן», ב. 1, ז' 22).

אַבְּרָהָם רְיוּזָעָן האָט גַּעַהָאָלָט אַזְּאָוִיג אַוְיךָ ש. פרוגן, גַּעַוּוֹן זַיִן אַנְטוּקְיָוָלְגָג, זַיִן עַנְדָּעָרָגָג, וּוּאָס אַיִּז גַּעַקְוּמָעָן מִיטָּדָר צִיִּיט. אַרְיָעָן שְׁטָעָלָט וּדִיךְ אָפֶיךָ (אַיִּינְסָמָעָן בַּאֲנָדָן פָּוֹן יִגְּיָע זְכָרוֹנוֹת) אַוְיךָ דִּי נִיעָשׁ שְׁטִימְוָגָעָן, וּוּאָס הַאָבָּן בַּאֲהָעָרְשָׁט דִּי יִדְיָישָׁע גַּאֲס אַוְן דִּי יִדְיָישָׁע לִיטְעַרְאָרִישָׁע אַיִּין 1905 אַוְן עַר שְׁרִיבָּט: «...אַזְּאָ אַפְּיָלוֹ דִּי אַלְטָעָס [לִיטְעַרְאָרִישָׁע] קְרֻעְפְּטָן וּגְיָעָן וּיִבְּאָנִיָּט גַּעַוְזָאָרָן. ש. פרוג, וּוּאָס האָט פָּוֹן צִיִּיט צַו צִיִּיט פָּאָרָה עַפְנְטָלְעָכָט אַזְּאָ «פְּרִינְד» וּגְיָעָן נַאֲצִיאָנָאָלָעָן אַזְּאָ אַפְּיָלוֹ הַאַלְבְּ-צִינוֹנִיסְטִישָׁע לִידְעָר, האָט אַיִּין יִעְגָּעָל טָעָג פָּוֹן עַרְבָּה רְעַוְאַלְזִיעָה, אַוְגָעָה זַיִן שְׁפָעַטְעָר שְׂוִין אַיִּין דִּי טָעָג פָּוֹן דַּעַר רְוִיסְעָר דְּעַוְאַלְזִיעָה, אַנְגָּהָוִיָּבָן זַיִן גַּעַגְעָן גַּאֲר אַוְיךָ אַנְגָּהָוִיָּבָן צִוְּן, נָאָר וּוּעָגָן דַּעַר בַּאֲפָרִיאָוָגָן פָּוֹן אַלְעָלָעָן יִדְיָישָׁר בַּאֲפָרִיאָוָגָן אַוְיךָ דִּי בָּעָרְגָּפָן צִוְּן, נָאָר וּוּעָגָן דַּעַר בַּאֲפָרִיאָוָגָן פָּוֹן צִוְּן, וּוּאָס אַיִּין שְׁפָעַטְעָר אַרְיָין אַיִּין דִּי בּוֹנְדִּישָׁע אַוְן אַרְבָּעָטְעָר-אַנְטָאָלָגְיִיעָס — גַּעַשְׁרִיבָן גַּעַ — וּוּאָרָן פָּוֹן ש. פרוג אַיִּין יִעְגָּר צִיִּיט...» (ב. 3, ז' 60).

וועגן די השפעות אויף פרוגן און פון פרוגן האט מען אין דער יידישער קרייטיך נישט אין מאָל געשריבן.
דר. יוסף קלויינער אין זיין Каָפִיטַאַלֶעָר העבריאייאישער "ההיסטוריה של הספרות העברית החדשה" וויאָטו, או ש. פרוג האט זיין פֿאָעָמָע (אין רוסיש) "דרֵי בִּיכְּבָּרָדָה" פֿאָרְפָּאָסָט לוֹיט מִיכְּלָס (מייכְּה יְוָסָף לְעַבְּנוֹןָאָ — 1828 — 1852) "שלמה וקחה" (ב. 3, 268).

דער לִיטְעָרָאַטְוָרְ-פֿאָרְשָׁעָרָ מ. ווִינְגָרָר (צַו דָּעַר גַּעֲשִׁיכְּטָעָ פָּוָן דָּעַר יִד. לִיטְעָ-רָאַטְוָר אַיְן 1910ן יִה") אַיְן זַיְן אֲפָהָגְדָּלָנוּג ווּעַגְן מַעַנְדָּלָעָ אַזְּן זַיְן גָּסָח בַּרְעַנְגָּט בְּעַלְ-מַחְשְׁבוּתָעָס מִינְיָנוּג, אָזְּן מַעַנְדָּלָעָ האַט מַגִּיר גַּעֲוֹעָן דִּי נַאֲטָר אַזְּן אָזְּן "מַ-רְאֹעַנְפָּעָלָה, טִילְלוֹוִין פְּרוֹגָ... שְׂטִיעָן אַזְּן דָּעַר נַאֲטָרְ-שִׁילְדָּעָרָנוּג אָונְטָעָר דָּעַם אַיְינְפָּלוּס פָּוָן מַעַנְדָּלָעָס שְׁפָרָאָרָ..." אַזְּן עַר זַאְגָּט: "מַעְגָּלָעָ, אָזְּן דָּי דָּאוּקָעָ עַלְמַעְמַטָּן הַאָבָּן גַּעֲקָאנְטָהָבָּן אָזְּקָן וּוּרְקָוְגָּן אוּפְּ פְּרוֹגָס פְּאָעוֹזָעָ..." (ניּוֹ-יִאָרָק, 1946, ב. 2, זַיְן 170-171).

מיר האָבָּן שְׂוִין אַזְּן אַנְדָּעָר אַרְטָ אַנְגָּעוּווּזָן, אָזְּן יְעָקָב פִּיכְּמָאָן, נַאֲנְטָעָר פְּרִיאַנְט אַזְּן פָּאַרְשָׁעָר פָּוָן ח. ג. בִּיאָלִיק, באַשְׁטַעַטִּיקָט דִּי הַשְּׁפָּעָה פָּוָן ש. פְּרוֹג אוּפְּ בִּיאָלִיק. אָזְּקָן יִ. קְּלוּיְזָנָעָר, וּוּי פִּיכְּמָאָן, רָעַדְטָ וּוּעַגְן פְּרוֹגָס אַיְינְפָּלוּס אוּפְּ ח. ג. בִּיאָלִיק.

דר. יוסף קלויינער וואָס האָט גַּעֲלַעַט עַטְלַעַטָּעָ יָאָר אַרְטָוָם. ש. פְּרוֹגָן אַיְן אַדְעָס, האָט אַיְן פָּאַרְשִׁיְדָנָעָ צַיְּטָן גַּעֲשָׁרְבָּן אַרְטִיקְלָעָן אַזְּן גַּעֲהָלָטָן דַּעֲפָעָרָאָטָן וּוּעַגְן אִים. ש. פְּרוֹגָס פּוֹלָעָ אַוְיסְגָּאָבָעָ פָּוָן זַיְנָעָ לִידְעָר האָט אָ פָּאַרְרָעָדָעָ פָּוָן דָּר. ג. קְּלוּיְזָנָעָר (אַדְעָס 1916). אַיְן זַיְן העבריאיָישָׁן בְּךָ "משְׁנִי עֲולָמוֹת" (פָּוָן צַוְּיוּיָה וּוּלְעָטָן — לִיטְעָרָאַרְיָישָׁן עַסְיָעָן, יְרוּשָׁלָיִם תש"ה, 1944) אַיְן פָּאַרְעָפְּטָלָעַטָּעָ וַיְיָסָס אַן אַרְטִיקָל אַיְבָּרָ ש. פְּרוֹגָן וואָס עַר האָט גַּעֲשָׁרְבָּן מִיטָּיְאָרְן פְּרִיעָר.

דער אַרְטִיקָל הַוִּיבָּט זַיְן אָנוּ מִיטָּ דִּי וּוּרְטָעָר: "מִיטָּ 30 יָאָר צְוָרִיק אַיְן נִישָׁט גַּעֲוֹעָן נַאֲרָד אָ דִיכְטָעָר, וואָס אַיְן גַּעֲוֹעָן אַזְּיָה בַּאֲרִימָט אַזְּן פָּאַרְעָרָט צְוָיָשָׁן דִּי רַוְסִישָׁע יִידָּן וּוּ שְׁמַעְוָן פְּרוֹגָן. אַיְצָט אַיְן עַר פָּאַרְגָּעָסָן גַּעֲוֹאָרָן. סְאיָזָן גַּעֲקָומָעָן דַּעֲרִיבָּעָר דִּי צִיְּטָן צַוְּאָן אַקְרָצָן סְדִ-הַכָּלָל, וואָס האָט פְּרוֹגָ אַוְיפָּגָטָאָן? וואָס פָּאָרָ אָ גִּיסְטִיקָעָ יְרֻוָּשָׁה האָט עַר אַבְּרָעָגְלָאָזָט דַּעְרָ יְדִישָׁעָר לִיטְעָרָאַטָּר אַזְּן דָּסָמִינָט — דָעַם יִדְיָишָׁן פְּאָלָקְ?" דָר. ג. קְּלוּיְזָנָעָר עַנְטְּפָעָרָת: "אוּבָּק לְוִיטָּן תָּזָּה, לִיְתָן אַיְנָהָאלָטָ פָּוָן דִּי לִידְעָר, וואָס עַר האָט גַּעֲשָׁרְבָּן אַיְן דָּעַר עַרְשָׁטָעָר חַקְוָהָה, שְׂטִיטָט אַיְנָהָאלָטָ פָּוָן דִּי לִידְעָר, וואָס עַר האָט גַּעֲשָׁרְבָּן אַיְן דָּעַר עַרְשָׁטָעָר חַקְוָהָה, שְׂטִיטָט פְּרוֹגָ צְוָיָשָׁן י. ל. גַּאֲרָדָאָן אַזְּן ח. ג. בִּיאָלִיק אַזְּן עַר האָט אַדְרָכָגְשָׁלָאָגָן אָ וּוּעָגָן פָּאָרָ דָעַר נִיעָר העבריאיָישָׁר דִיכְטוֹנָגָן, אַיְן אַבְּעָרָ מִיטָּ דָעַר פָּאָרָט אַזְּן אַוְיסְדָּרוֹקָ פָּוָן זַיְנָעָ לִידְעָר גִּיטָּעָ ערְזָן זַיְן אַיְגָעָנוּם וּוּגָן. עַס אַיְן נִישָׁטָא אַיְן זַיְן דִּי שְׁאַרְפָּעָ פָּאַרְבִּיָּטָעָרָטָקִיטָעָרָ פָּוָן דִּי גַּאֲרָדָאַ-שִׁירִים אַזְּן נִישָׁטָא דָעַר גַּעֲהָוִבָּנָעָרָ פָּאַטָּאָסָ פָּוָן בִּיאָלִיקָס שִׁירָה. אָ דְרִיקְנְדִיקָעָר טְרוּוּהָ אַיְן אַוְיסְגָּאָסָן אוּפְּ זַיְנָעָ שִׁירִים-קִינּוֹת אַזְּן אָ שְׁטוּמָעָר צָעָר, אַזְּן נַאֲדָר דִּי אַלְעָ רִידָּ, וואָס זַיְן פָּאָרָמָאָגָן, אַיְן דָאָדָ פָּאַרְבִּילָאָגָן עַפְּעָס נִישָׁטָא דְרָזָאָגָט... אַיְן דִּי לְעַגְעַנְדָּעָ-לִידְעָר האָט פְּרוֹגָ אַדְרָכָגְשָׁלָאָגָן אָ נִיְיעָם וּוּגָן. אוּבָּק אַיְן הִיסְטָאַרְיָישָׁן פָּאָעָמָעָס זַיְנָעָ גַּעֲוֹעָן פָּאָרָ אַיְם מִיכְּלָס (מ. ג. לעַבְּנוֹנוֹאָ) אַזְּן י. ל. גַּאֲרָדָאָן, אַיְן עַר אַבְּעָרָ גַּעֲוֹעָן דָעַר עַרְשָׁטָעָר — אַזְּן דָעַרְוּוּיָל אָזְּקָן דָעַר

לעכטער, — וועלכער האט ניט אדריכעלאָזט קײַן שום ניעג אגדה פֿן בּיבְּלַ, תלמוד און מדרש, וואָס ער האט נישט באָקרוינט מיט אַ דִּיקְטוּרִישְׁעַר קְרוֹין... (ז' 119-128).

ווען מהאט אין 1910 געפֿיערט ש. פרוגס 30 ייְאָרִיךְן לִיטְעָרָאַרִישְׁן יְבָלַ, זַיְנֶעַ פֿאָרָעָנְטְּלָעַכְּט גּוֹזָאָרְן לְכָבְּד אַיְם פֿילְ אַרְטִיקְלָעַן אַיְן דָּעַרְ פֿרְעָסְעַ. אַיְן יַעֲנֵעַ צַיְתְּן האט אוּיךְ זְרוּבְּלַ גּוֹשְׁרִיבְּן וּוּגְן ש. פרוגן. ער זַאנְט: «וּועֶר פֿן דָּעַרְ יִדְעָשְׁרָאַרִיבְּן אַיְן טַעַלְגַּעַנְצַיְתְּן האט נישט גּוֹלְעִינְטְּ פְּרוֹגְן? נִינְיַן, בעסְעַר, וּועֶר האט זַיךְ נישט דָעַרְצְּיוֹגְן אוּיךְ פרוגס שְׂרִירִים? אַגְּנַצְעַד דָּרְ האט גּוֹפְּנוֹעַן אַן אוּיסְדוּרְקְ פֿאָר זַיְנֶעַ גּוֹעַדְאַן קְעַן אַיְן פרוגס לִידְעַר. פרוג אַיְן באָמָת גּוֹעוֹעַן דָּעַרְ שְׁלִיחַ-צִבְּוּר פֿן דָּעַם אוּיפְּוֹאַכְּבָן דִּיקְנַן נַאֲצִיאָגָלְן יִדְיָישְׁן גּוֹעַדְאַנְקָן. קְיַיְנָעַר, וּועֶר, האט אַיְם אַזְוִי גּוֹנְיַן אַן גּוֹטְ נִשְׁטַ פֿאָרָמְוּלַרְט, קְיַיְנָעַר האט אַיְם אַזְוִי קִינְסְטְּלָעַיְישְׁ נִשְׁטַ אוּיסְקִיסְטְּאַלְיוֹדְטַ» (בלעַזְטַר פֿן אַ לְּעַבְּן), תל-אביב 1956, ב. 2, ז' (361)... אַבְּעָרְ ש. פרוג האט פֿרְיָעַר זַיךְ אַיְן גּוֹעַוּוֹאַצְלָט אַיְן דָּעַרְ רַוְסִישְׁ-יִדְיָישְׁרַ וּוּלְעַט אַן גּוֹדְעַכְּטַט אַיְן רַוְסִישְׁ. נַאֲךְ דַּי פֿאָגְרָאַמְעַן האט ער גּוֹנוֹמָעַן שְׁרִיבְּן אוּיךְ יִדְיָישְׁ לִידְעַר. «פרוג האט שׂוֹין גּוֹלְעַבְּט אַיְן אַנְדָּעַר סְבִּיבָה, ער האט זַיךְ גּוֹשְׁפִּוּזְט מִיטְ אַן אַנְדָּעַר גִּיסְטִיקְעַר שְׁפִּיְיַן; דָּסְ יִדְיָישְׁ לְעַבְּן, דָּסְ אַיצְטִיקָן, אַיְם גּוֹעוֹעַן דָּעַרְמַד אַן אַמְבָאַקָּאנְטַ», אַן זַיְנֶעַ לִידְעַר אַיְן יִדְיָישְׁ הַאֲבָן נִשְׁטַ פֿאָרָמְאָגַט יַעֲנַע קְרָאַפְּט וּוּיַיְן רַוְסִישְׁ... אַן פרוג גּוֹפְּאַ האט דָעַרְפְּלַעַן, אַן דָּסְ יִדְיָישְׁ פְּאָלָק, דִי פְּאָלָקְ-מַאֲסַן הַאֲבָן נִשְׁטַ אוּיגְגּוֹנוֹמָעַן זַיְנֶעַ «הִימְלְגִּינוֹגִים», זַיְהַאֲבָן נִשְׁטַ דָעַרְגְּרִיכְט צַו זַיְעַר אוּיעַר. «דְּרִיסִיקְ יָאַרְ לְעַבְּן, חְלוּמוֹת, שָׁאָפָוֹגְגַּעַבְּן, אַן בְּלִיְבְּן פֿרְעַמְדַּ — אֹזְאַ טְרָאָגִים אַיְן מַעְלָעַץ נַאֲךְ בְּיַ אָונְדוֹזְ» (ז' (366).

.5

פארשְׁיִידְעַנְעַ יִדְיָישְׁ אַן העֲבָרְיִיאִישְׁ שְׁרִיבְּעַה, וּוּ מִיר זַעַעַן, הַאֲבָן אוּיפְּגַעַן נִומְעַן דִי שְׁמֻעַן פֿרְוּגְ-גּוֹשְׁטְאַלְט אַויְףְ פֿאָרָשְׁיִידְעַנְעַ אַפְּנִים. אַיְינְיַיקְ נַעֲמָעַן אַיְן בָּאַטְרָאָכְט דִי צִיְיט, וּועֶן ער האט גּוֹשְׁאָפְן, דִי שְׁוֹעַרְעַ בָּאַדְיְנוֹגְגַעַן, אַיְן וּוּלְעַבְּטַ ער האט גּוֹלְעַבְּט, דִי אַרְוּמִיקְעַ גּוֹשְׁעַנְיִישְׁן, וּוּאַס הַאֲבָן זַיךְ גּוֹלְיִיגְט שְׁוֹעַרְ אוּיךְ זַיְנֶעַ גּוֹמִיטַ.

mir הַאֲבָן פֿרְיָעַר דָעַרְמָאָנְט, אַז צַו 30 יָאַר האט ער גּוֹרְעַדְט וּוּגְן מִידְקִיְיט, וּוּגְן צְעַבְּרָאַכְּנִיקְיַט. דָעַרְצַו אַיְן פֿרְוּגְ גּוֹעוֹעַן אַ קְרָאַנְקָעַר מַעְנָטַש, גּוֹלְיטַן פֿוֹן חְוָלָאתַן, אַוְיסְגְּשַׁטְּאַגְּנָעַן אַפְּעַרְאָצְעִישְׁ, וּוּאַס הַאֲבָן זַיךְ שְׁלַעַכְט גּוֹוְרִיקְט אוּיךְ זַיְנֶעַ זַיְשַׁן אַן גִּיסְטִיקְן צּוֹשְׁטָאָנדַ.

אַן גּוֹעוֹעַן אַ צִיְיט, וּועֶן ער אַיְן גּוֹעוֹעַן גּוֹזְוֹנַט, פֿרִישְׁ, לְעַבְּדִיקְ אַן לְוַסְטִיקְ. דָעַר גּוֹטְמוֹטִיקְעַר אַן באָהָרְצְטָעַר מְרַדְכִּי סְפַעְקְטָאָר מְאַלְטַ אַזְוִי שַׁ . פֿרְוּגְן אַיְן זַיְנֶעַ «מְאַמְעַנְטַ פְּאַטְאָגְרָאָפְּיִיעַס», גּוֹשְׁרִיבְּן וּוּגְן זַיְנֶעַ «זְיַבְּן גּוֹטְעַ יָאַרְ» (דָעַרְשִׁינְעַן אַרְוֹם 1911 אַיְן וּוּאַרְשַׁעַ). «אַלְצַן — נַאֲגַטְמַ». סְפַעְקְטָאָר — אַיְן אַיְם שִׁין אַיְן גּוֹפְּצַט. אַלְצַן אַיְן אַיְם פְּאַזְוּעַ, אַוְמָעַטְוָם וּוּטַט אַיְר אַיְן אַיְם גּוֹפְּיִינְעַן דָעַטְ פְּאַעַטְ: אַיְן זַיְנֶעַ שְׁרִיבְּן, אַיְן זַיְנֶעַ כְּחַבְּן אַיְן זַיְנֶעַ רַעַדְ, אַיְן זַיְנֶעַ אַרְטַ לְעַבְּן, אַיְן זַיְנֶעַ בָּאוּגְגּוֹגְגַעַן, אַפְּלִילְוָ אַיְן זַיְנֶעַ וּוּאַיְינְגַעַן. וּוּטַט אַיְר גּוֹפְּגַעַן — אַ שִׁין, אַיְזְדַל, צָאָרַט וּוּגְן מִיטְ שַׁיְנֶעַ אַרְיסְטְּאַ�ְרָאַטְיִישְׁ מַאֲנִירַן».

מ. ספוקטאר דערצ'ילט: «פֿאָר דִי פֿיל יַאֲרֹן זִינְט אַיך קָעֵן פֿרוּגָן אָיז מִיר נָאָך נִיט אָוִיסְגָּעָקְומָעָן פָּונְ וּזְעַמְּעָן עַס אָיז צַו הָעָרָן וּזְעַגְּן פֿרוּגָן אֶ שְׁלַעַכְטְּדוֹאָרטְט». — נָאָך אַכְטּוֹנָג אָון לִבְעַץ צַו אִים אֶ סְדָּר».

אָון אַט וּזְיַי פֿרוּג זַעַט אָוִיס אַין סְפּוּקְטְּאָרט אָוִיגָּן: «הָוִיךְ גְּעוּוֹאָקְסָן אָון גְּלִיְיךְ וּיְיַי אֶ סְטְּרָנוּעָן, קָוּקָט עֶר אָוִיךְ אַיךְ מִיטְ וּזְיַעַגְּעָן הָעַלְעָן קָלוּגָּע אָיִגָּן, אָון וּזְעַמְּעָן עֶר הַיְּבָט אָן צַו רְעַדְןָן מִיטְ אֶ שְׁטִילְעָר, נָאָר אֶ זִיסְטְּרָאָן דִּיְתְּלָעְכָּר שְׁטָמָעָן, בְּאָוִיְיט זַיְךְ אָוִיךְ זִינְעָן לִיְּפָן אֶ זְעַלְטָן שִׁינְגָּר לִיבְעָר שְׁמִיכָּל, וּזְאָס צִיטְ אָיךְ בָּאָלְד צַו צַו אִם, אָון קִינְמָאל וּזְעַלְןָן נִיט וּזְעַרְןָן לְאָנְגּוּוֹיִלִיק זִינְעָן רִידְ...».

אָון «אַיְבָּרְהָיִיפְט אָיז פֿרוּג אַיְנְטְּעָרְעָסָאנְט דָּאָן, וּזְעַן עֶר צְעַרְעָדְט זַיְךְ. עַס בְּאָוִיְזָט זַיְךְ אָוִיךְ זַיְין בְּלָאָס כְּמֻעָט וּוֹיִס פְּנִים אֶ קְוִים בְּאַמְּרָקְנְדִּיקָעָן דְּוּיטְלְעָכְקִיט אָון דָּאָן וּזְיַיְינְט זַיְךְ אָוִיס, וּיְיַי שְׁכִינָה רָוּת אָוִיךְ זַיְין פְּנִים. — דִי מְזוֹעָ האָט אִים אֶרְוּמָגָעְכָּאָפְט, אָון דָּאָן וּזְאָלְטָן זַיְךְ זִינְעָן רִידְ אָוִיסְגָּעָגָסָן אָין דִי שְׁעַגְּסָטָעָ שִׁירִים...» וּזְיַיְטָעָר דָּעְרְצִילְטָמָ. סְפּוּקְטְּאָרָאָן «אַיְן דִי יַוְגָּנָע יַאֲרָן, וּזְעַן עֶר אָיוֹ גְּעֻקְומָעָן פָּונְ דִי בְּעָרְסָאנְעָר סְטְּעָפְעָס קִיְּין פְּעַטְּעָרְבָּרְגָּה, האָט זַיְךְ אִים גְּשָׁרְבִּין גְּרִינְגָּה אָן בְּיַי אֶלְעָעָד בְּאָדִינְגָּוְגָּעָן. — אַיְן דִי רְעַדְקָצִיעָם, בְּיַי זַיְךְ אַיְן הוּאָי, צְוִישָׁן בְּאַקְאַנְטָה, אָון אָוּמָעָתָם, וּזְאָרְהָט אָט זַיְךְ נָאָר גְּעַפְּגָעָן, האָט עֶר גְּעַקְאָנָט נִעְמָעָן דִי פְּעַדְעָר אָנוֹ שְׁאָפְּפָן... (זַיְךְ 45-47).

עַס אָיז פְּאָרְגָּעָקְומָעָן בְּיַי פֿרוּג אֶ שְׁטָאָרְקָעָר אַיְבָּרְבָּרָאָךְ. דִי קְרָאְנְקָהִיט האָט אִים נִישְׁתָּאָנָה נָאָר פִּיזִישָׁ, נָאָר אָוִיךְ גִּיסְטִיקְ צְעַבְּרָאָן, אָון דִי גִּיסְטִיקְ אָוִיסְגָּעָשְׁפְּטִיקִיט הָאָט זִיכְעָר אָוִיךְ גְּעוּוּרְקָט אָוִיךְ זַיְין גְּעוּנְטָן צּוּשְׁטָאָנְדָן.

וּזְעַגְּן שְׁ. פֿרוּג אָין דָּעָר צִיטְ, וּזְעַן עֶר האָט דִי לְעַצְטָע יַאֲרָן גְּלַעְבָּט אָין אַדְעָס, דָּעְרְצִילְט שְׁ. לְ. צִיטְרָאָן 1860 — 1930: ... «...קָוְרֵץ פָּאָר פָּסָח 1915, זְיַיְנְדִּיק עַטְּלְעָכָע טָעָג אָין אַדְעָס, האָב אַיךְ בְּאַזְוֹכְטָ פֿרוּגָן, דָאָס אָוִיסְזָעָן פָּונְ דִּכְטָעָר האָט אָוִיךְ גְּעַמְּאָכָט זִיְיָעָר אֶ שְׁוּוֹרָן אַיְנְדָרָוק. דָאָס אָיז נִיט גְּעוּוֹן יַעֲנָדָר יַוְגָּנָע מְוֹנְטָעָרָר, יַעֲנָר לְעַבְּנָס-פְּרִידִיקָעָר פֿרוּג מִיטְ דִי פְּיַעַר-שְׁפְּרִיצְנְדִּיקָע אָוִיגָּן, מִיטְ דִי גְּנָרְגִּישָׁ בְּאוּוּגְוָגָעָן אָון מִיטְ סִימְפָּטִישָׁן זִיסְן שְׁמִיכָּל אָוִיךְ דִי לִיְּפָן מִיטְ וּוּלְכָן אַיךְ האָב מִיר בְּאַקְעָנָט מִיטְ אֶ יָאָר צָעָן צְוִירִיק אַין פְּעַטְּרָבְּרָוָג. דָאָס מָלָא אַיְזָן גְּעַשְׁתָּאָנָעָן פָּאָר מִיר אֶ מְעַנְטָש גַּעַל וּיְוֹאָסָק מִיטְ אָן אַיְנְגָּעָפְּאָלְעָנָעָם פְּנִים אָון מִיטְ אֶ מִידָּן, כְּמֻעָט אָוִיסְגָּלָאַשְׁעָנוּמָן בְּלִיק אָן גָּאנְצָ הַילְּפָלָאָן זַיְין בְּאָוּוּגָן. מִיטְ אֶ יָאָר דָּרְיִי צְוִירִיק אָיז דָּעָר פְּאָעָט אַבְּרָגְעָקְומָעָן וּזְיַעַר אֶ גְּעַפְּרָלְעָכָע מְאָוָן אָפְּרָאָצִיעָ אָון פָּונְ דָּעְמָאָלָט אָן האָט עֶר פְּאָעָט אַוְיְגָעָה עָרָט צַו לִיְּדָן אָן אָיז נִישְׁתָּאָנָה גְּעַקְוָמָעָן צַו זַיְךְ. דָאָס האָט אִים כְּמֻעָט אַפְּגָעָרִיסָן פָּונְ זַיְין לְיִטְעָרְאִירְשָׁעָר טָעַטִּי קִיְּטָן». («דרְיִי לִיטְ». דָוּרָותְ בְּ. 3, זַיְךְ 32-32).

.6

אֶ זַּיְעָד וּוַיְכְּטִיקָעָר פֿרָאָגָע: צַי אָיז שְׁמָעָן פֿרוּג גְּעוּוֹן אָיז אַונְדוֹעָר שְׁאָפְּגָנָגָן גְּנָגָן, אָיז אַונְדוֹעָר לְיִטְעָרְאִטְוָר-גְּעַשְׁכִּיבָטָן אֶ אַיְנְצָלָעָן, פְּאָרָאִינְצָלָטָע דָּעְרְשִׁינְגָּן, אַדְעָר עֶר אָיז גְּעוּוֹן אֶ רְיִינְגָּן, אֶ וַיְכְּטִיקָעָר רְיִינְגָּן אָיז אַונְדוֹעָר גָּאָלְדָעָנָעָר שְׁאָפְּגָנָגָן קִיְּטָן?

וועגן דעם זינגען דא שארפע חילוקיידעות אין אונדזער קרייטיך, וויזער שפרעכנדיקע מײַנוּגען. מיר האבן זיך אָפֿגַעַטְעַלְט אָוִיך זיך אין אונדזער אָפֶן האָנדְלָוָג אָונְטָעוֹן נָאָמָעָן "שְׁמַעַן פָּרוֹג אֵין לִיכְתְּ פָּוֹן אָונְדָזָעָר יִדְישַׂעַר קְרִיטִיך" (ז' גִּיט אַרְיָן אִינְגָם "אִיקְוָף-אַלְמָאָנָאָך", וואס דערשיינט אַינְגִּיכְן).

קודם כל טאָר מען נישט צוֹגַיָּן צוֹ אָשְׁרַיְבָּעַר פָּוֹן אָזְרָן צְרוּיךְ, פָּוֹן אָזְ אָנדְזָעָר תָּקוֹפה דָּרְכָּאָיס מִיט הַיְּוֹצְאִיטִיקָע מֵאָס אָזְן וּזְאָגָּה, מעַן קָאָזְן נִישְׁט בְּהַאֲנְדָלְעָן אִים אוּרִיךְ וּוַיְפַל עַר רָעַדְט אַיצְט צוֹ אָונְדָה, צוֹ אָונְדָזָעָר גַּעֲמִיט אָזְן גַּעֲשָׂמָאָק. מיר דָּרְפָּט אִים בְּאָטְרָאָכְטָן אֵין רָעַטְרָאָסְפָּעָקְט — וּזְאָס אִין עַר גַּעַוּן, וּזְאָס הָאָט עַר אַיְפְּגַעַטְאָן אֵין זִין צִיְּט. "בָּאַשְׁר הָאָט שֵׁם" — אֵין אָזְסָדוּךְ אֵין העֲרַבְּרִיאִיש — דָּאָס מִינִּינְט — אַיְפְּגַעַטְאָן אִים אוּרִיךְ זִין אָרְטָן, זִין דעם הַינְּטָעָרְגָּוָנָט, נָעַמָּען אֵין אַכְטָן אֵין אָזְ אָטְרָאָכְט דִּי אָוּמְשָׁעָנָדָן, דִּי בְּאַדְגָּוּגָעָן, אֵין וּוְלְכָעָד דָּעָר קִינְסְטָלְעָר אֵין גַּעַוְאָקְסָן אֵין הָאָט גַּעַשְׁפָּט זִין יִנְחָה.

לאָמִיר ברענְגָּעָן דִּי אַרְדְּוִיסָזָגְּנוּגָּעָן פָּוֹן נָאָד אַיְנִיקָע שְׁרִיְבָּעַר וּוְעָגָן ש. פָּרוֹגָן. אַט וּאָס עַס זָאָגָט דָּר. א. קָאָרָאָלְנִיק אֵין זִין "בּוֹדְ פָּוֹן וּוְאַרְצְלָעָן", וּוְאַרְשָׁעָן. עַר בְּאַטְאָנוֹת, אוֹ בְּיַי דִּי פָּאַרְשִׂיְדָעָן יִדְן פָּאַעַטָּן, וְאָס "הָאָבָן גַּעֲשְׂרִיבָן אַוִּיךְ אַגְּדָעָר שְׁפָּרָאָכְן זִין גַּעַוּן וּוּנְצִיךְ, וּזְאָס זִין גַּעַוְאָגָעָן גַּעֲבְּלִיבָן אֵין אַמְּתָע יִדְן, אֵין אַמְּתָע פָּאַעַטָּן... בְּיַי זִין אַלְעָ אֵין דָעָר יִדְישָׂעָר טָאָן גַּעַוְעָן אֵין גַּעַבְּנָן-מָאָטִיוֹ" אֵין פָּרוֹג "הָאָט אִים גַּעַמְאָכְט פָּאָר אֵין הוּיְפִטְ-מָאָטִיוֹ".

אוֹן עַר שְׁרִיְבָּט וּוּיְטָעָר: "פָּוֹן נָאָטָר אַוִּיס הָאָט פָּרוֹג גַּעַהָאָט אֵין גַּרְינְגָּעָ פָּעָן, אֵין לִיכְטָעָ, מַזְוִיקָלִישָׁע שְׁפָּרָאָח, נִישְׁט קִיְּן טִיפְּעָ מַזְוִיק, נָאָר אֵ פָּאָלְקָס-מַזְוִיק, דִּי מַזְוִיק פָּוֹן דִּי קָלִיְגָרָסִישָׁע בְּאַנְדְּרוּעָס, פָּוֹן דִּי יִדְישָׁע פָּאָלְקָס-לִידְעָר, אֵן אֵ לִיכְטָן גְּרָאָם: [עַר אֵין] גַּעַוְעָן בְּאַשְׁאָפָן צוֹ זִינְגָּעָן גַּרְאָצִיעָזָע, לִיכְטָעָ לִידְעָר, אֵ בִּיסְלָן מַעְלָאנְכָּאָלָש, אֵין נָאָדָסָאָזָאָן פָּוֹן "בְּעַדְנִי סְטוֹרָאָדוֹוְשִׁי בְּרָאָט" (*), מִיט אֵ טַעַדְעָנְצָן צוֹ "בִּירְגָּעָר-פָּאָעָוִיעָ" אוּרִיךְ דעם נָעָקָרָאָסָאָו (**). שְׁנוּיט... אַבְּרָעָר דָעָר פָּאָרָם פָּוֹן 1881 הָאָט אִים "פְּרִיטְשָׁמְעַלְיָעָט" אוּרִיךְ דעם גַּאנְצָן לעַבָּן. עַס אֵין גַּעַוְעָן נָאָטְרָלָעָן, — דָעָר פָּאָלְקָס-שְׁמָעָרָץ הָאָט אִים פָּאָרָאָפָט — עַר הָאָט גַּעַשְׁטִימָט זִין פִּידָל אוּרִיךְ דעם טָאָן פָּוֹן פָּאָלְקָס-שְׁמָעָרָץ אֵין נִישְׁט מַעַר גַּעַקְעָנְטָן בְּאַפְּרִיְעָן זִין פָּוֹן אִים" (ז' (82)).

דר. קָאָרָאָלְנִיק אֵין נִישְׁט גַּעַרְעָכְט : מִיר קָעְנָעָן אִים אוּרִיךְ זִין אָפֶן טִפְּ-לִירִישָׁן אֵין אָפֶן — אוּרִיךְ סָאַצְיָאלְן אֵין סָאַטְּמִירִישָׁ-סָאַרְקָאָסִתִּין דִּיכְטָעָר. אֵן וּוּיְטָעָר זָאָגָט דָר. קָאָרָאָלְנִיק, אֵין "פָּרוֹג הָאָט אָפֶן אַלְיָין גַּעַפְּלִיט, תָּמִיד גַּעַפְּלִיט, עַר וּוְיַגְּנָט צְוִ-פְּלִילָה, אוֹ עַר אֵין אָרְעָמָעָר וּזְאָס יִדְישָׁע לְעַבָּן, אֵין עַר הָאָט נָאָר אֵין טָאָג, אֵין סְטוֹרָנוּגָעָ אוּרִיךְ זִין פִּידָל אֵין קִיְּן נִיעָס הָאָט עַר נִישְׁט גַּעַקְאָטָם בָּאַקְוּמוּעָן". אֵן וּוּיְטָעָר: עַס אֵין גַּרְינְגָּר צוֹ פָּאַרְשְׁטִינְן אֵין "בָּאַזְּגָּעָן" דעם

(*) ס. נָאָרָסָאָן — 1862 — 1867 (1887) וּסְוִישָׁר דִּיכְטָעָר פָּוֹן יִדְישָׁן אָפְשָׁטָאָס, — טְרִינְ.

(**) ג. נָעָקָרָאָסָאָו (1821 — 1877) — בָּאַרְוָמְטָעָר הָוּסְיָישָׁר פָּאָלְקָס-רְעֻוּאָלְגִּיאָן גַּעַרְעָרָר דִּיכְטָעָר.

פאלאקס-שמערץ, ווי דעם שמערץ פון דעם איינציגנים מענטשן. עס איז די "לייניע פון קלענסטן זוידערשטאנד" ... אויף איר איז געאנגען ש. פרוג" (ז' 80). ווילען מיר אבער, איז פרוג, ווי א ליריקער, האבן באזונגגען אויך אייגעגעם שמערץ און אייגעגע געבראָנקִיַּת און מידקִיַּת. מען זאָלט געקאנט ברענגען פיל שורות פון זיינע טיפֿ-סובייקטיווע לידער ווי ער באָקלאגט זיין אייגעגעם גורל.

און ליטוך זאגט דר. א. קראָאלְזִיךְ: "צַי זִינְגַּען מִיר אַרְוִיסְגּוֹוָאָקְסָן פָּוּן דֻּעָם סְעַנְטִיםְעַנְטָאֵלְטָעַטְ-פָּעַרְעַידְ — מִיר הַאָבָּן דַּאֲךְ אַמְּאָל אַזְוִי שְׁטָאָרָק גַּעַהְלָטָן פָּוּן אִם, — צַי אַיז דַּאֲס יִדְיִישׁ לְעָבָן גַּעֲוָאָרָן רִיכְכָּר אָן טִיפְּעָר, — יַעֲדָנְפָּאָס, פָּרָוג אַיז שְׂוִין הַיִּגְּנָט נָאָר אַ הִסְטָאָרִישׁ דָּעָרָאָגְעָרוֹגָג. אַ קָּאָפְּטִילְ פָּוּן דַּעַר רָוִשְׁיָה-יִדְיִישָׁר גַּעַשְׁכְּטָעָ, אַז עֲכָא — אַיְבָּרָגְעָטְרִיבָּן, פָּאָרֶשְׁטָאָרָקָט, פָּוּן דַּעַר שְׁטִימָנוֹגָ פָּוּנָעָם רָוִשְׁיָן יִדְנָטוֹמָ. דַּעַר זִיפְּצָ פָּוּן אַ דּוּר...". (ז' 84).

אַ גַּעַגְּאָטִיווע בְּאַצְיאָוָג הַאָט גַּעַהְעָרָשָׁת מִיט אַ 50 יָאָר צְרוּרִיךְ אַזְוִישָׁן דַּי יוֹנָגָע יִדְיִישׁ שְׁרִיבָּרָ, וּוּלְבָעָהָן פָּאָרָוָעָן דַּאֲס נִיְּעָ אָן אַרְגִּינְגָּעָלָעָ, וְאָס פָּרָוג הַאָט גַּעַבְּרָאָכָט אַין דַּעַר יִדְיִישָׁר לִיטְעָרָאָטָר. פָּרָץ הַיְרָשָׁבִין דָּעָרְצִילְט אַין זִין "גַּעַגְּגָנָג פָּוּן לְעָבָן" (נוֹיִאָרָק, 1948) וּוּי דַּי יוֹנָגָע הַאָבָּן אַוְיגְּגָנוּמָעָן פָּאָרָשִׁיָּ דָעָגָע שְׁרִיבָּרָ. עַד דָּעָרְמָאָנָט מַעַבְּדָעָלָעָן, שְׁלוּמָעָלִיכְמָעָן, שְׁלוּמָעָשָׁן. הַ דַּי, נַאֲמָר בְּעָרָגָן, יַ. לַי. פְּרִיצָן, חַ. נַיְאָלִיקָן, אָן אַט וְאָס עַד זָאָגָט וּוּגָן. ש. פָּרָוגָן: "...דַּעַר גַּרְוִיסְעָר יִדְיִישָׁ-רָוִשְׁיָהָר מְשֻׁוְרָר הַאָט בָּאוּוּלִיקָט זִיךְ אַרְאָפְּצָלוֹלָאָן צָוָמָעָ יִדְיִישָׁ מִיט זִינְגָע לִזְדָּעָר-פָּעַלְעָטָאָנוֹג. מִיט זִיךְ טִיבְּעָלָעָר מִיטְעָמָעָרָאָכָט אָן פָּאָזְרִיעָנָע בְּרִיקָן. אַרְאָפְּגָעָקוּמָעָן פָּוּן דַּעַר גַּרְוִיסְעָר רָוִשְׁיָהָר לִיטְעָרָאָטָר אָן גַּעַד בְּדוֹאָכָט מִיט זִיךְ בְּדָחָנִישָׁ נּוֹסָחָ, מִיט אַ גַּעַמִּישָׁ פָּוּן בְּטָלָנוֹת. בַּיְיַ אָונְדוֹ הַאָט עַס דָּעָמָלָט גַּעַהְיִיסָּן: הַמּוֹאָר אָן סָאָטִירָעָ...". (ז' 54).

סְאַיְן אַיְבָּרִיךְ צַו דָּעָרְוִיּוֹן, אַז סְאַיְן אָן אַמְּרָעָכָט צַו רִידְיָן אָזְוִי וּוּגָן פָּרָוגָם וּוּכְטִיקָע דִּיכְטָעָרִישׁ אַוְיְפָטוֹעָן אָן פָּוּן זִינְגָע גַּעַבְּעָנְטָשָׁטָע הַשְּׁפָעוֹת אֹוֹפָה דֻּעָם יִדְיִישָׁן שָׁאָפָן.

גַּאנְצָ אַנְדָּעָרָשׁ נְעָמָן אֹוֹפָה פָּרָוגָן, דַּי, וְאָס הַאָבָּן אַיְם פָּעַרְזָעָלָעָד גַּעַקְעָנָט אָן וְאָס הַאָבָּן מִיטְגָּעָמָכָט מִיט אַיְם גַּעַמְּיָזָאָמָע אַיְבָּרְלָעְלָבָּעָנִישָׁן.

ש. דָוְבָּנוֹי (1860 — 1941). וּוּלְכָבָרְ הַאָט פָּרָוג גַּעַוְוִידָמָעָ אַין זִין יִדְיִישׁ בָּרוֹד "פָּוּן זְשָׁאָרְגָּאָן צַו יִדְיִישׁ" אַ הָאָרָצִיקָע כָּאָרָקְעָרִיסְטִיק (מִיר הַאָבָּן צִיטְרִיטְ פָּוּן דָאָרט אָן אָנוֹדוֹעָר דָעָרְמָאָנְטָעָר פָּרָוג-אָפְּהָאָנְדָלָגָן). בְּרָעָנָגָט אָין זִין רָוִשִׁישׁ בָּרוֹד "קְנִיגָּא זְשִׁוְונִי" (בָּזְקָדְשָׁן פָּוּן לְעָבָן) אָן אַיְסְצָזָגָ פָּוּן זִין טָאָגְבָּוד, אָין בָּעָרְלִין, פָּוּנָעָם בָּטָן יוֹנִי 1926: "אַ מָאָדוֹעָר טָאָג גַּעַוְוָעָן נְעָכָתָן: אַ טָּאָג פָּוּן דָעָרְמָאָנְגָגָן. אַיְנְדָעָרְפָּרִי הַאָב אַיךְ גַּעַנוּמָעָן אַיְבָּרְקָוָן מַאְטָעְרִיאָלָן וּוּגָן פָּרָוגָן צּוֹלָבְּ דֻּעָם אָוּוֹט אַיְנְדָעָנָק פָּוּנָעָם פָּאָעָט אַיְגָעָם קְלוּבְּ פָּוּנָעָם פָּאָרְבָּאָנד פָּוּן רָוִשִׁישׁ יִידְן. אַיךְ בֵּין אַיְגָעָנָאָן פָּאָרְכָּאָפָט מִיט דַּי דָעָרְאָגְעָרְוָגָעָן. אַיךְ הַאָב אַיְבָּרְגָּעָחָזָרְטָן דַּי טָרוֹיְעָרִיקָע פָּרָוגָן לְדַעַר. אֹוֹפָה דַעַר נְאָכָתָה אַיךְ אֹוֹפָה אַיְבָּרְגָּעָגָעָבָן מִיט צָעָן יָאָר צְרוּקָן [אַיְן 1916] אָין דַעַר הַיְסָטָאָרִישָׁר גַּעַזְעָלְשָׁאָפָט אָן פָּעַטְעָרְבָּוָרָג נְאָכָן טָוִיטָן פָּרָוגָן, אָן צּוֹגְעָבָן עֲפָעָס צַו זִין כָּאָרָקְעָרִיסְטִיק וּוּי דֻעָם דִּיכְטָעָר פָּוּן צָאָרָן אָן צָעָר. דָעָרָנָאָגָ גַּעַי

לייענט אייבנואָלדֶן *) (אַ קִינְסְטָלְעַרְישָׁע אָפְשָׂאַצּוֹגָ פֿוֹן פֿרוֹגָן), מֵהָאָט דַּעֲקָלָאָמִירֶט אָונְ גַּזְוָנְגָעָן זַיְנָע לִידְעָר אוּפְּ דָּרְיִי שְׁפָרָאָכָּן...") (ז' 70).

אָזְן מִיט 6 וּזְאָכְן שְׁפָעַטָּר, דַּעַם 14 טַנְן יְוִילִי 1916, פָּאָרְצִיְּכָנֶט ש. דַּוְבָּנָאוּ אַיְן זַיְן טָאָגְבָּוָךְ: «נוֹעַכְתָּן גַּלְעַיְעָנֶט אַיְן אַ צִּיְּטוֹנָגָ אַ יְדִיעָה וּוּגָן טּוֹיטָ פֿוֹן וּוּאָזְן נִסְקִיְּ-פָּלְעָקְסָעָר אַזְן פָּעַטְעַרְבָּוָרג. עַס זַיְנָעָן אָוְפְּגַעַשׂ-וָאוּמָעָן זְכוּרָנוֹתָ פֿוֹן וּוּוִיטָ יָאָרָן. בָּאָגָעָנִישָׁן מִיטָּן יְוָגָן «שְׁפִינְצִיסְטָן» בַּיְּ פֿרוֹגָן, אַיְן אָוְנְדוּרָ גַּעַיְינְזָאָמָעָר וּוּאוּינְגָן אַיְן דַּי יְאָרָן 1883-1844...") (ז' 70).

אָזְן נַאֲךְ אַ פָּאָרְצִיְּכָנָנוֹגָ פֿוֹן ש. דַּוְבָּנָאוּ אַיְן טָאָגְבָּוָךְ פֿוֹן 6 טַנְן נָאָוּמְבָּעָר 1828: «...נוֹעַכְתָּן אָזְן אַיְיָעָרְנָעָטָן אַדוּרְכָּעָקָוּטָ מִיְּנָעָ דַּעֲרַנְדָּרְנָגָעָן וּוּגָן פֿרוֹגָן, צְגָעָשְׁרָבָּין צַוְּ אַ צְגָאָבָּקָאָפִיטָל וּוּגָן פֿרוֹגָס לִידְעָר אוּפְּ יִדְישָׁ פָּאָר דַּעַם בַּיכְלָל, וּוּאָס דַּעֲרַשְ׀יָנָט אַזְן וּוּאָרְשָׁעָ, «פֿוֹן וּשְׁאָרָגָן צַוְּ יִדְישָׁ». דָּאָס הָאָרָץ הָאָט גַּעַלְעָמָט בַּיְּמִים שְׁרִיבָּנָן...") (ז' 85).

אַיְנָטְעַרְעָסָגָנָטָע פְּרָטִים וּוּגָן דַּי קַעְגָּנִיְּטִיקָע בָּאַצְּיָאָגָעָן צְוָוִישָׁן ש. דַּוְבָּנָאוּ אָזְן ש. פֿרוֹגָן (דַּי צְוָוִי שְׁמָעָתָן, וּוּאָס זַיְנָעָן גַּעַבְוִירָן אַיְן יָאָר, אַיְן 1860). וּוּרְעָן דַּעֲרַצְיָילָט אַזְן ש. דַּוְבָּנָאוֹס דַּעֲרַמָּאָגָנָטָע זְכוּרָנוֹתָ-בִּיכְעָר אַזְן אַיְן סָאָפִיאָ דַּוְבָּנָאוֹס בַּיְּאָגָרָפִּיעָבָּוק וּוּגָן אַיְר פָּאָטָעָר. מַעְרְקוּרְידִּיק, וּוּי דַּעַר הַיסְּטָאָרִיקָעָר אַזְן דַּעַר דִּיכְטָעָר הָאָבָּן פָּאָרְשִׁידָן אָוְפְּגַעַנְנוּמָעָן, רַעַגְּרִיטָן, אַזְן וּוּאָס פָּאָר אַזְן אוּסְפִּירָן יִדְעָר אַיְנָעָר הָאָט גַּעַמְאָכָטָ פֿוֹן דַּי גַּעַשְׁעָנִישָׁן אַזְן זַיְעָר צִיְּטָ...»

.7.

פָּעַטְעַרְבָּוָרג אָזְן אַדָּעָס — דָּאָס זַיְנָעָן פָּאָר שְׁמָעוֹן פֿרוֹגָ גַּעַוּוֹן צְוָוִיָּן גַּאנְזָן בָּאוֹזְנְדָעָרָן וּוּלְטָן. אַיְן פָּעַטְעַרְבָּוָרג אַיְן עַר גַּעַוּוֹן מַעַר רַוְּשִׁישָׁר פָּאָעָטָ, אָזְן אַיְן אַדָּעָס — מַעַר יִדְישָׁעָר דִּיכְטָעָר. דַּי סְבִּיבָה הָאָט גַּעַשְׁפִּילָטָ אַ וּוּכְטִיקָעָ דַּלְלָעָ אַיְן פֿרוֹגָס לְעָבָן. עַר אַיְזָאָפָּשָׁר אָוּעָקָ פֿוֹן פָּעַטְעַרְבָּוָרג נִשְׁתָּטָ נַאֲרָ צּוֹלִיבָן זַיְן פִּיזְיָן צְשָׁטָאָנָה, נַאֲרָ אַזְיךְ צּוֹלִיבָן זַיְן גִּיסְטִיקָן מַצְבָּה. עַס הָאָט אִים גַּעַצְיָגָן קִיְּן אַדָּעָס נַאֲרָ דַּי דַּרְוְמָדִיקָן זָוָן נַאֲרָ אַזְיךְ דַּי יִדְישָׁעָ אַטְמָסְפָּנָר.

עַס שְׁרִיבָּט שְׁלָוָם עַלְכָּם אַ לְעַגְנָעָרָן בַּרְיוּ פֿוֹן פָּעַטְעַרְבָּוָרג דַּעַם 1919 סְעֻפִּיָּ טְמַבְּרָד 1904 צַו. י. ח. רַאֲבָנִיצְקָיָן וּוּגָן פָּאָרְשִׁידְעָנָעָ בָּאָגָעָנִישָׁן אָזְן עַר טָוָט אַ זָּאָג: «... גַּעַוּוֹן בַּיְּ פֿרוֹגָן, כָּמָעַט נִשְׁתָּטָ דַּעֲרַקָּעָנָט אִים, אַ גּוֹיָ אַ גּוֹמֶר מִיטָּ אַ גּוֹיָעָ (*) (שְׁעִידָּה, ז' 203). אַיְן אַדָּעָס אַיְזָאָפָּשָׁר גַּעַוּוֹן אַיְסְגָּעָקָאָכָט מִיטָּ דַּעַר גַּרְוּפָע אַדָּעָסְעָר שְׁרִיבָּד: מַעַנְדָּלָעָ, דַּוְבָּנָאוֹס, אַחֲדָהָעָם, י. ח. רַאֲבָנִיצְקָיָן, ח. ג. בִּיאָלִיךְ, א. אַנְדָּ. עַר טְרָעָט אַפְּטָ אַזְיךְ מִיטָּ זַיְן אַגְּנָיִינָעָם אַזְיךְ פָּאָרְזָאָמְלָוָגָעָן, אַזְיךְ פִּיעַיְרָוָגָעָן.

אַיְן 1910 אַיְזָאָפָּשָׁר אָוְפְּגַעַטְרָאָטָן אַיְפָּן בָּאָנְקָעָט, אַיְנָגָעָרָדָנָט אַזְן אַדָּעָס לְכָבוֹד מַעַנְדָּלָעָ מַרְוָס, צַו זַיְן 75 טַנְן גַּעַבְוִרְנָטָאָגָ, ש. פֿרוֹגָ הָאָט גַּעַהְאָלָטָן אַחֲרָצִיקָע.

*) י. אַיְבָּנוֹאָלֶד (1872 — 1931) — רַוְּשִׁישָׁר לִיטְעַרְאָטָר-קָרִיטִיקָעָר, זָוָן פֿוֹן אַרְעָסְעָרָ רָב, גַּעַוּוֹן גַּעַשְׁמָרָת. פֿוֹן 1922 גַּעַלְעָבָט אַיְן בְּעָרְלוֹן.

*) גּוֹיָ גּוֹמֶר [בָּאָמָר]. — אַזְיךְ אַמְתָּעָר גּוֹיָ. ש. פֿרוֹגָ פְּרָוִי אַיְזָאָפָּשָׁר גַּעַוּוֹן אַ קָּרִיטִיפִּין.

רעדע-באג'יסונג אין נאמען פון דער אָדֶסֶר ליטערארישער גזעעלשאָפַט. דער זידע איין געווונן שטarker גערירט פון דער רעדע, וואָס איין אויבגעheits געווואָרן.

אט איין דער טעקסט פון דער רעדע :

“ר' שלום יעקב!

אין דעם מאָג, וועלכער איין אָ גרויסער יומ-טוב פֿאָר דער גאנצער יידישער ליטעראָטור, אָ גרויסער אָוֹן אָ ליבער יומ-טוב פֿאָר דעם גאנצן יידישן פֿאָלק, זיינען מיר געкомען אִיגענס פון דער אָדֶסֶר ליטערארישער גזעעלשאָפַט מיט פרײַד אָוֹן מיט ליבע אִיךְ מול-טוב זאגן. געкомען זיינען מיר ניט נאָר אִיךְ כבוד אָנטאָן, נאָר טיף אָוֹן הייס באָדָאָקען אִיךְ פֿאָר דעם כבוד, וואָס אִיר האָט אָנדז אָנגעטאָן. טיעערער קינסטלער, ליבֿהאָרץ-קֿיעָר פֿאָלקס-פֿאָעס אָונדזערער, קינסטלער, דיבֿטער, — נין! דער גּוּרטער בעל-מוּתָה, דער עַלְתְּעַנְּר מְכַשֵּׁף זִית אִיר בַּיִּ אָונדז גַּעווּן. דורך דעם פֿאָרכִישָׁפֶטן, פֿאָרְרוּישָׁטֶן יִדְישָׁן וְאָלֶד האָט אִיר דער ערשותער אָ שְׁטַעַגְעַלְעַד דּוּרְכְּגַעַטָּאָן, אָוֹן פֿוֹנְעַם שְׁטַעַגְעַלְעַד אִיךְ גַּרְוִיסְעַר אָוֹן בְּרִיאַטְעַר שְׁלִיאָךְ גַּעֲוָדָן. אָוֹן שְׁטַאַקְ-פּֿינְצְטַעַדְעַד נְעַכְתְּ זִית אִיר אִיבֿעָר די גּוּפְסְקָעָר בְּלָאָטָעָס, אִיבֿעָר די קָאָבְצָאָנְסָקָעָר סְמֻעְטָנִיקָעָס מִיט אָ לְאָמְטָעָרְנָדָל אָוֹן דער האָנט אָרוֹמְגַעְקָרָאָן. יִדְישָׁע שְׁמָאָטָעָס אָוֹן טְוָאנְטָמָעָס גַּעֲלִיבִּין, אָוֹן פֿוֹן די שְׁמָאָטָעָס האָט אִיר די אִידְלְסְטַעְזָיִיד אָוֹן סְאָמָעָט גַּעֲוָעָטָה, פֿאָרְבָּאָרגְעָנָעָיִיד שְׁמָאָטָעָס אָיְלָעָד יִמְעַנְּטָנָן אָוֹן פֿעָרָל פֿאָרְוָאָנְדָלָט, אָוֹן בְּאָלוֹינְט האָט אִיךְ דָּאַס יִדְישָׁע פֿאָלק מִיט אָלָא, וְאָס עַס פֿאָרְמָאָגָן: דער יִדְישָׁעַר טּוּמָל, דער יִדְישָׁעַר אִמְפָעָט, דער עַגְמַת-גַּנְשָׁ, די צְרוֹת, נוּיט, פרײַד אָוֹן אִימְתִּימְותִּי גַּיְעַן אָוֹן גַּיְעַן פֿוֹן אָלָע וְזִיטָן, רִינְגְּלָעָן אִיךְ אָרוּם, בְּלָעְטָרָן, מִישָׁן, קָעָרָן הִין אָוֹן צְרוּקִיךְ די גַּאֲלְדְּעָנָעָ קָאָפְּיָלְעָן פֿוֹן אִיעָרָעָ מִיט בְּלוּט אָוֹן מִיט גַּאל גַּעֲשְׁרִיבְעָנָעָ מעַשְׂיוֹת, אָוֹן אָשְׁטָרָאָס פֿוֹן טְרִיבָּס אָוֹן האָפְּעָנוֹנָג באָפְּרִישָׁט אָוֹן באָנִיָּט די אוֹיסְגָּעָרְקָעְנְקָטָעָ צְעַבְּרָאָכְעָנָעָ יִדְישָׁע נְשָׁמָה. מָאָרִיךְ יִמְמָ זָאָלָט אִיר זִין, לִיכְטִיקְעָר וְאוֹנְדָעָר-מְעַנְּטָשָׁ! גַּאנְצָע דָּרוֹת מְעַנְּטָשָׁ גָּאָרָן נָאָךְ אִיעָרָ זִין, וְאָרָעָם יִדְישָׁ וְאָרטָ, נָאָךְ אִיעָרָ טִיפְּן יִדְישָׁ זִיפְּץ, נָאָךְ אִיעָרָ שְׁטִילְן לִיכְטִיקְן שְׁמִיכְלָן, מָאָרִיךְ יִמְמָ זָאָלָט אִיר זִין, זִיְדָעָנוּ...”

אין די כָּאָרָקְטָעָר-שְׁטָרִיכָן וְאָס פֿרָוגְ מְאָלָט דָּאַס זִיְדָ-בִּילָד, זְעַעַן מִיר אָוִיךְ די אוֹיטָאָפְּאָרְטָרָעָטִישָׁג, אוֹיטָאָכָאָרָקְטָעָרִיסְטִישָׁ שְׁטָרִיכָן פֿוֹן פֿרָוגְ דָּעַם דִּיכְטָרָה. האָט עַר דָּאָה, וְיַעַר האָט נִישְׁט אָוֹן מָאָל גַּעַזְגָּט אָוֹן זִיְעַן לִידְעָר, “פֿוֹן שְׁמָאָטָעָס די אִידְלְסְטַעְזָיִיד אָוֹן סְאָמָעָט גַּעֲוָעָטָה” אָוֹן “יִדְישָׁע טְרָעָרָן אָוֹן הָעַלָּע דִּימְעַנְּטָנָן פֿאָרְוָאָנְדָלָט.”

די רָעָדָע האָט פֿרָוג גַּעַהְאָלָטָן זְוָנְטִיק דָּעַם 26טָן דְּצַעְמְבָעָר 1910 אוּפְּט דָעַר פֿיְיעָרָנוֹג בַּיִּ מְעַנְּדָעָלָעָן אִין הוּאָי (אִין אָוֹן עַפְנְטָלָעָן לְאַקָּאָל האָט די מְאָכָט נִישְׁטָה דְּעַרְלוּבָט). מִיט עַטְלָעָכְעַ טַעַג שְׁפַעְטָעָר אִיךְ פֿאָרְגָּעָקָומָעָן דָעַר בְּאָנְקָעָט. עַס האָבָן גַּעַרְעָדָט ח. ג. בִּיאָלִיךְ אָוֹן אַנְדָעָרָע אָוֹן “ש.” פֿרָוג האָט בְּאָמְרָקְט, אוֹ אָוִיסְטָהָרָנְדִּיק די אלָע שְׁבָתִים אִיְפָּן “זִיְדָן”, קְוָמָט אִיסְט, אָז מְעַנְּדָעָלָעָן אִין זִיְן אַרְבָּעַט גַּאֲרָ נִיט אָזְוִי שְׁוֹועֵר אַגְּעָקָומָעָן. עַר האָט די פֿעַן אִין האָנט גַּעַנוֹמָעָן אָוֹן האָט אִין בּוֹךְ נָאָךְ דָעַם אַנְדָעָרָן גַּעֲשְׁרִיבָן, אָשְׁטִיכְגָּעָר, וְיַעַר בּוֹרָאָהָט די וְעַלְטָ באַשְׁאָפָן, עַר האָט גַּעַזְגָּט “יהִי אָרָה” (ליִכְטִיק זָאָל וּוּעָרָן) אָוֹן לִיכְטִיק אִין גַּעֲוָאָרָן. זִינְגְ פִּיְּ

געלה, שפֿראָץ גַּרְעָוֶלֶעֶ, אָן דָּאָס פִּיגְעָלָה האָט גַּעֲונְגָּעָן, אָן דָּאָס גַּרְעָוֶלֶעֶ האָט אָוִיפְּגַּעַשְׁפְּרָאָצְטַּ... מַעַן פָּאָרְגָּעָסְטַּ אָבָּעָר דֻּעָרְבִּי, אָז דָּעַם זַיְדָן אֵין נִישְׁתָּ אָזָּוִי גְּרִינְגָּ אָנְגָּעָומָּעָן זַיְן וּוּלְטַּ צַו בָּאַשְׁאָפָּן. נִימָּט אַיְן וּוּלְטַּ האָט עַר חַרְבוֹב גַּעֲמָכְטַּ, בֵּין עַר האָט זַיְךְ דַּעַר וּוּלְטַּ אָפְּגַּעַשְׁטָעַלְטַּ. אָן אַמְּתָעָר שַׁעַפְּרָעָפַן דַּעַר יִדִּישְׁעָר לִיטְעָרָאָטוֹר אֵין שְׁלוֹם יַעֲקֹב אַבְּרָאָמָּאוֹיטַּשְׁ. פָּוֹן אַתְּהוֹ וּבָהוֹ האָט עַר אַ שְׁפְּרָאָץ גַּעֲבָלְדָּעַטַּ. אָן קָאַלְטַּן שְׁפְּרָאָץ-קָעְרָפְּרָעָה האָט עַר אַ לְּבָעְדִּיקָּעַ נִשְׁמָה אַרְיִינְגְּבָלָאָזָּן. עַר האָט דַּעַר עַרְשְׁטָעָר אֵין דָּעַם יִדִּישְׁן וְאַלְדַּ אַ שְׁטָעָג אַוְיסְגַּעַטְרָאָזָּן אָן נִיט גַּעֲלָאָזָּטַּ. אָז דַּעַר שְׁטָעָג וְאַלְ פָּאָרוֹאָקָסְן... מַעַנְדָּלָעַ אֵין אֵין "בּוֹידְ" אַרוֹמְגַּעַפְּאָרָן פָּוֹן אֵין שְׁטָעַלְטַּ אֵין צְוִיְּינָן אָן האָט סְלָוְפָּעָס גַּעֲשָׁטָעַלְטַּ מִיטַּ וּוּאָרְסָטָן, כְּדִי זַיְנָע אַיְנִיקְלָעַדְ זָלָג, חַלְילָה, אָן וּוּגַ נִיטַּ פָּאָרְבָּלָאָגְדוֹשָׁעַטַּ וּוּעָרָן...". (זַעַ נְחָמָן מִיּוֹזָל "דָּאָס מַעַנְדָּלָעַ בּוֹךְ", זַיְן 488 (490).

אָוִיךְ אֵין דַּי בָּאָמְרָקְנוֹגָעָן הַעֲרָן מִיר טַעַבְעָרָרָפַן שַׁ. פֿרוֹגְ וּוּאָס מַעַן קָאָן אָנוּוּבָּזָן אָוִיךְ אַיְיףַ זַיְן אַיְגָעָנָעָם גַּעֲונָגָן.

.8

אֵין אָונְדָּזָעָר דֻּעָרְמָאָנְטָעָר אָפְּהָאנְדָּלָגָגְ ". פֿרוֹגְ אֵין לִיבְטַ פָּוֹן דַּעַר יִדִּישְׁעָר קְרִיטִיךְ" הַאָבָּן מִיר גַּעֲבָרָאָכְטַּ אַוְיסְצָוָן גַּעֲנָעָטָר פָּוֹן בָּעַלְ-מַחְשָׁבָותָעָס אָן אַרְטִיכְלָ וּוּעָגָן שַׁ. פֿרוֹגְ, אֵין זַיְן בִּיכְלָ "דָאָס דְּרוּמְ-יִדְוָוָטָוָמָ אֵין דַּי יִדִּישְׁעָ לִיטְעָרָאָטוֹר אֵין 19 מַטְ� יְהָ" (אַ הִיסְטָמָרִישְׁ-קְרִיטִיךְ שְׁטָדְיוּעָ — בָּעַרְלִין, 1922) שְׁטָעַלְטַ זַיְךְ אַפְּ בָּעַלְ-מַחְשָׁבָותָ אַיְיךְ דָּעַם אָרטַּ, וְאָסַשְׁ. פֿרוֹגְ האָט פָּאָרְנוֹמָעָן אֵין דַּעַר יִדִּישְׁעָר פָּאָזְיִיעָ: "בֵּין סֻוֹפְּן דַּי 80-עָרָ אֵין אָנוּ נָאָדָ שְׁפָעַטָּעָר בְּלִיטַּ שְׁטָאָרָקְ (אֵין דָעַם יִדִּישְׁן פָּאָזְיִעָ-גָּאָרָטָן) דַּעַר בְּדָחְנִישְׁעָר שְׁטִיגָּעָר. מִיכְלָ גַּאֲדָרָן, פַּ. זְאָמָשְׁתָּשִׁין, אַ. גַּאֲלִדִּי פְּאָדָעָן, אַלְיָקָוּם צְוּנָעָר זַיְנָעָן דַּי גַּדְוִלִּים, וּוּעָמָעָן מַעַן דְּרוֹקָטָ מִיטַּ הַתְּמָדָה, מִיטַּ וּוּעָמָעָן מַעַן צּוּקָעָרְתַּ וְיַדְ אָנוּ וּוּעָמָעָן מַעַן צִיטָרָתַּ. אַבְּעָר שְׁוִין צָוָם סֻוֹפְּן דַּי 80-עָרָ יָאָרָן דָּרִינְגָּטָ אָרְיָין שַׁ. פֿרוֹגְ... אָן אֵין אַ קְוָרָצָעָר צִיטַ פָּאָרְטָוְנְגָּקָלָטַ עַר אַלְעָ דַּעַיְ מַאלְטָדִיקָעַ גַּדְוִלִּים".

אָן בָּעַלְ-מַחְשָׁבָותָ זַאָגָט: "מִיטַּ פְּרוֹגָן הַיְבָטַ זַדְ אַז דַּעַר עַרְשְׁטָעָר עַטָּאָפַן אָן אַמְּתָעָר פָּאָעַטִּישְׁעָר לִירְקָ. דָאָס לִידְ בָּאָקוּמוֹטַ אַ פָּאָרָם, אָן עַכְטַּ-אַיְרִיאָפְּעָאַיְשָׁע פָּאָרָם, נִיטַּ גָּאָר אֵין דָעַם מַשְּׁקָּל, נִאָר אָוִיךְ בְּנוּגָעַ דַּעַר מוֹזִיקָאַלִישְׁקִיטַּ, וְיַיְ בְּנוּגָעַ צַוְּפָעַטִּישְׁעָר פָּאָרָמָעָן בְּכָלָל, דַּי פָּאָרָם פָּוֹן בָּאַלְאָדָעָ, פָּוֹן עַפָּאָסַ; פָּוֹן דַּעַר רִינְגָעַ שְׁטִימְנוֹגָס-לִירְקָ, פָּוֹן דָעַם צְוּנִיְשָׁפְעָמְלָצָן פָּוֹן נָאָטוֹרְ-שְׁלִידָעְרָוְנְגָעָן מִיטַּ מַעְנְטָשָׁ לְעַכְן פִּילָן אַ. זַו... אָוִיךְ דַּעַר תָּוֹקַ פָּוֹן דַּעַר פָּאָזְיִיעַ אֵין אָן אַנְדָעָרָעָר, כָּאָטָשַׁ סִרְוָבַּ אֵין עַר בְּאַזְקָ נִיטַּ וּוּיִיטַ אָזְוָעַקַּ פָּוֹן דָעַם בְּדָחְנִישְׁן תָּוֹדַ מִיטַּ דָעַם סִימָבָאָל "יִשְׂרָאֵלִיקְ", סִיְיַ אַפְּאָלָגָעָטִישְׁ, וְיַיְ קְרִיטִישְׁ. עַס קָלָעָקַטַּ נִאָר אַוְיסְצְּרוּעָכָעָנָעָן עַטַּ לְעַכְעַ זַאָכָן פָּוֹן שַׁ. פֿרוֹגְ, כְּדִי דָאָס קָלָאָר צַוְּ זַעַן...". (זַעַ 46).

בָּעַלְ-מַחְשָׁבָותָ בְּרָעְנָגָט אֵין לִידְ פָּוֹן אַלְיָקָוּם צְוּנָעָר "צְוּוּיַיְ קָאָנְטָרָאָסְטָן" אָן צְוּוִיטִיעַ פָּוֹן שַׁ. פֿרוֹגְ "פָּוֹן יִדִּישְׁן זְשָׁאָרָגָן", אָן בָּאוּוּיִיטַ "דָעַם גַּעֲוָאָלְדִּיקָן" מַרְחָק (מַעְרָכָאָק — וּוּיִטְקִיטַּ) פָּוֹן דַּעַר פְּרִיעָרְדִּיקָרָפְּ אָזְוִיעַ מִיטַּ דַּעַר פֿרוֹגְיִשְׁעָר". אָן בָּעַלְ-מַחְשָׁבָותָ פִּירָט אָוִיסַ, אָז "דָאָס בִּינְטָלַ פָּוֹן דַּי פָּאָזְיִעַ-בְּלוּמָעַן, וְאָס

פרוג האט אַנגעריסן פֿאָרָן יִידְישׁ פֿוֹן זַיִן גְּרוֹזִין דֶּוְשִׁין בְּלוּמְעָן-פְּעָלָה, האט נִיט נָאָר גַּעֲגָבָן אַ טּוֹיטְ-קְלָאָפּ דָּעַם בְּדָחְנִישׁן שְׂטִיגְעָר, נָאָר אוּיךְ שְׁטָאָרָק גְּעוּווַיְקָט, אָז עַס וְזָאָלָן אוּיפְּשְׁטִינָן נָאָר אִים אַ סְּךְ נִיעַ פְּאָעָטָן, וְזָאָס זַיְגָעָן אַיְגְּנְטָלְעָךְ קִינְגְּמָאלָן נִיט אַינְגָאנְצָן אַרוֹיסָן פֿוֹן פְּרוֹגָס הַשְּׁפָעָה, כָּאַטָּש אַיִן אַ סְּךְ חִינְיכְּטָן זַיְגָעָן זַיִן אִים אַרְיבְּעַרְגְּוָוָאָקָסָן... מ. דָאָזְעַנְפְּאָלָה, אַברָהָם זְהִוָּעָן, יְהָוָש אָזָן אַנְדְּרָעָז זַיְגָעָן דֵּי, וְזָאָס פִּירָן [צִיעָן] וְוִיטְעָר דָעַם פְּאָדָעָם פֿוֹן פְּרוֹגָס שְׁאָפְּנוּס זַוְעָרָק, אַרְיְנְבְּרָעְנְגְּנְעָנְדִּיק צְגָלִיךְ אִין דָעַר יִידְישָׁעָר לִירָיךְ נִיעַ פְּעַרְזְּנְלְעָכְבּוּ מְאַטְיָוִון אָזָן אוּיךְ אַ נִיעַם תּוֹךְ" (ז'ז' 49-49). אָזָן נָאָך : "פְּרוֹגָס מִיט זַיִן שְׁטָאָרָן פְּאָעָטִישָׁן פְּאָעָזִיט אִין בּוֹנְדָמִיט אַוְיסְגָּעְוָאָקָסָן אַוִּיפְּ דָעַר רֹסְיָהָר פְּאָעָזִיעָן פֿוֹן דָעַר הַיְּנָעָ-פְּאָעָזִיט אִין בּוֹנְדָמִיט דָעַר בְּבָלְ-רָאָמָאנְטִיק פֿוֹן אִין זַיִט אָזָן דָעַר הַיְּנָעָ-פְּאָעָזִיעָן פֿוֹן דָעַר אַנְדְּרָעָר — האט צְוָעָפְּרִיט דִי יִידְישָׁעָ פְּאָעָזִיעָן צּוּ נִיעַ דָעְגְּרִיְיכְּנוּגָעָן אִין זַיִן פֿוֹן פָּאָרָם, תּוֹךְ אָזָן מַזְוִיקָאַלְשִׁקִּיט" (ז' 50).

בעל-מחשבות גִּיטְאָן אַרְיבְּעָר פֿוֹן פְּרוֹגָן צּוּ ח. ג. בִּיאָלִיךְ, דָעַם פָּאָרְפָּאָסָעָר פֿוֹן דִי יִידְישָׁעָ לִידְעָר.

פרוג אָזָן בִּיאָלִיךְ אִין אַ אַינְטְּרָעָסָאנְטָע טָעַמְעָ פָּאָר זַיִק. מִיר הַאָבָן עַס שְׁוִין בָּאָרְדִּיט. מִיר וּוֹילְץ צְגָעָבָן, אָז דִי לְעַצְטָע 7 יָאָר פֿוֹן פְּרוֹגָס לְעַבָּן, וּוּן עַר הָאָט גַּעֲוָאִינְטָן אִין אַדְעָס. האט בִּיאָלִיךְ זַיִד דָעְגְּנְעָנְטָעָרָט צּוּ אִים, זַיִד אַפְּט גַּעֲטְרָאָפּוּ מִיט אִים אָזָן אַינְאִינְעָם אַוְיְגְּטָרָאָטָן אַוִּיפְּ פְּאָרְזָאָמְלָוְגָעָן אָזָן אַוְנוֹתָן. ש. פְּרוֹג האט אַיְבְּרָגְעָזָעָט אַוִּיפְּ רֹסְיָהָר דִי "יִידְישָׁעָ אַגְּדוֹת", וּוּסָח. ג. בִּיאָלִיךְ אָזָן י. ח. רָאָבְּנִיצְקִי הַאָבָן צְוָוִיְגָעָזָמָלָט.

עַס וּוּרְט דָעְרְצִילְט וּוּגָן דָעַם יְוָנָגָן ח. ג. בִּיאָלִיךְ פֿוֹן דָעַר צִיטָט, וּוּנָעַר הָאָט אַנְגָּעָשְׁרִיבָן זַיִן לִיד "אֶל הַצְּפִירָה". וַיְגַעַר אַ פָּאָרְעָרָר, אַיְגָעָר אַ מְשֻׁכִּיל, הָאָט פְּיַרְגְּעָהָאָלָטָן בִּיאָלִיךְ, הַלְמָאִי עַר פְּאָרְגְּנָעָמֶט זַיִד מִיט מְסַחָּר אָזָן גִּיט זַיִד נִישְׁטָאָפּ אַיְגָאנְצָן מִיט לִיטְעָרָאָטוֹר, מִיט פְּאָעָזִיעָן. דָעְרוֹנְפְּאָזָעָט, אָזָן גִּיט זַיִד נִישְׁטָאָפּ אַיְגָאנְצָן מִיט לִיטְעָרָאָטוֹר, מִיט פְּאָעָזִיעָן. "אַיִד פָּאָרְמָאָג אָזָן קְלִיְיָנְעָם טָאָלָגָטָן. שְׁרִיבָן אַפְּט קָאָן אַיִד נִישְׁטָאָן קְיִין פְּרוֹג וּוּלְאַיִד זַיְכָּר קְיִין מַאְלָן נִישְׁטָאָן זַיִן?"

פְּרוֹגָס פְּרִיבִּיגְט, דָעַר רֹסְיָהָר-יִידְישָׁעָר דִּיכְטָעָר ל. יְפָה שְׁרִיבִּיט אָזָן זַיִן לְעַנְגָּרָעָן אַינְטְּרָעָסָאנְטָן אַרְטִיכְלָן בָּאָלְדָן נָאָךְ פְּרוֹגָס טִוִּיט ("יעַוּרְעִיסְקָאִיא זְשִׁוּזָן", פְּעַטְעָרָן בָּוּרָג דָעַם 1810טן סְעַפְטָעַמְבָּעָר 1916 נּוֹמָי, 38, 39-40). אָז "נִישְׁטָאָפּ גַּעֲקָוּט דָעְרוֹנִי, וְזָאָס פְּרוֹגָס הָאָט לְכַתְּחִילָה גַּעֲשָׁרְבִּין רֹסְיָהָר, הָאָט עַר גַּעֲהָטָט אַ שְׁטָאָרָעָךְ אָזָן נָאָךְ נִישְׁטָאָפּ אַפְּגָעָשָׁאָצְטָעָו וּוּרְקָוָנָג אַוִּיפְּ דָעַר יִידְישָׁעָר אָזָן הַעֲבָרִיאִיְשָׁעָר פְּאָעָזִיעָן. סְאַיִן קְיִין צְוָפָאָל נִישְׁטָאָפּ, וְזָאָס דָאָס עַרְשָׁטָעָ בְּזָה, וְזָאָס בִּיאָלִיךְ הָאָט גַּעֲלִיְיָנָט אָזָן רֹסְיָהָר, אִין צְוָפָאָל נִישְׁטָאָפּ, וְזָאָס דָאָס עַרְשָׁטָעָ בְּזָה, וְזָאָס בִּיאָלִיךְ הָאָט גַּעֲלִיְיָנָט אָזָן רֹסְיָהָר, פְּרוֹגָס גַּעֲשָׁרְבִּין נִישְׁטָאָפּ אַוִּיפְּ רֹסְיָהָר. לִיְעַנְדִּיק זַיִנָּעָדָק וְזַיִנָּעָדָק דָעְשָׁיָהָר לִידְעָר, הָאָבָן אַיִד אָזָן יְעָדָן וּוּאָרָט גַּעֲפִילָט דִי שְׁפָרָאָךְ פֿוֹן אַונְדוֹזְעָרָעָ אַבָּוֹת, דִי שְׁפָרָאָךְ פֿוֹן תְּנָךְ..." בִּיאָלִיךְ הָאָט בָּאוֹכְטָ פְּרוֹגָן אִין דִי לְעַצְטָע טָעַג פֿוֹן זַיִן לְעַבָּן. עַר הָאָט וּוּגָן זַיִן אַנְיָנָם אָז בָּאוֹזָק אַיְבְּרָגְעָזָעָבָן, אָז "פְּרִירִיטָק הָאָט עַר מִיךְ נָאָךְ דָעְרָקָעָט. דִי לְעַצְטָע טָעַג הָאָט עַר גַּעֲהָלָטָן אִין אִין אַיְבְּרָחָזָרָן דָאָס וּוּאָרָט "פָּאָלְעָסְטִינָא"...

און ביאליק האט געוזאגט: «פֿוֹן זִינְגַּע יָרֵן האט ער באזונגען דעם טרויער פונגס יידישן פֿאַלְקַן, אָן מִיט אָט דעם טרויער אַין ער אָוּעַק אַין אָ בעסערער וועלט...»⁹

.9

נאך אָ זַיְעַר שְׁוּעָרֶן לְעָבֵן אָן נַאֲכַר אָ שְׁוּעָרֶר קְרָאָנְקִיטַּה, וְאָס האט גַּעַהְאַלְמַן פֿרָוָגַן צְוָגָעָשִׂמְדַּת אָ לְאַגְּנָעַ צִוְּתַּה בְּעַטְמַן, האט ער אוּסְגָּעוּהָיִכְתַּה זַיְן לְעַצְטַּן אָטָּעַם דַּעַם 97טַן סְעַפְטָעַמְבָּעַר 1916 (אלטער רֹסְיַעַר סְטִילַּה). זַיְן טּוֹיטַּה האט אָרוּסְגָּעָדְרָפָּן גְּרוּיסְטְּרוּעָר אַין אָדָעַס, אַין רֹוְסְלָאנְגַּד אָן אַין דַּעַר גַּאנְצָעַר יִדְיַישַׂר וְעוּלַּט...

לייב יפה, זַיְן נָאַעַנְטָעַר פֿרִיגַּטַּה, האט גַּעַשְׁרִיבַּן בְּאַלְדַּ נַאֲכַר זַיְן טּוֹיטַּ אִינְעָם דֻּעַרְמָאַנְטָן הַסְּפָדְ-אַרְטִיקְלַּה: «מִיר האַבָּן גַּעַוָּאָסְטַּה, אָז ער אַיְזַּן קְרָאָנְקַן, אָז זַיְעַג טְעַג זַיְעַנְעַן גַּעַצְיִילְטַּעַ, מִיר האַבָּן גַּעַדְעַנְקַט וּוּעַגְן אָנוֹדוּזְעַר נִישְׁתַּ-בְּאַצְּאַלְטַּן חֹוב צַו אִים. מִיר האַבָּן גַּעַהְאַפְּטַּה, אָז כָּאַטְשַׁ טִילְיוֹזְיַן וּוּעַלְן מִיר אָפְשַׁר קָאַגְּנַעַן אָפְצָאַלְדַּ דַּעַם דָּזְיַוְעַן חֹוב דַּעַם דִּיכְטָעַר אָן דִּי לְעַצְטַּע טְעַג פֿוֹן זַיְן לְעָבֵן מִיטַּ אָנוֹדוּזְעַר הַיִּסְעַר לְיִבְעַ אָן פְּאַרְשְׁפְּטִימְקְטַּעַר אוּפְּמָעַרְקְּזָאָמְקִיטַּה. אָן אַיְצַּט מִיטַּ אָוּטִיךְ אַיְזַּן הַאֲרָצַן, וּוּלְבָנַן סַאיְזַן שְׁוּעַר אַוִּיצְזְוָרְדִּיןְקַן אָן מִיטַּ פְּאַרְנוּעַפְּלַטְעַ אָוְגַן פֿוֹן טְרוּיַּעַר שְׁמִיעַן מִיר בְּיַיְזַן קְבָּר... עַס האַט זַיְקַ פְּאַרְעַנְדִּיקְטַּה דַּאֲס שְׁוּעַרְעַ לְעַבְוָן, וְאָס אַיְזַן גַּעַוְעַן אַיְבָּרְדַּ גַּעַפְּלַט מִיטַּ טְרָאָגְעַדְיַע, וּוּלְבָעַ פְּרַעְמַדְעַ אָן וּוּיטַּעַ האַבָּן נִישְׁתַּ-בְּאַמְעַרְקַט, עַס האַט זַיְקַ פְּאַרְעַנְדִּיקְטַּה דַּאֲס לְעָבֵן פֿוֹן אַמְעַטְשַׁן, וְאָס אוֹיפַּזְיַע גַּרְלַּ אַיְזַן גַּעַסְגַּעַ... פְּאַלְן צַו וּוּעַרְן דַּעַר זַיְגַּעַר פֿוֹן פֿאַלְקַן...»

און לִיבַּ יְהָה זַגְּטַן וּוּיטַּעַר: «גַּעַבְּן אָן אַיְבָּרְלִיקַן אַיְבָּרְ דַּעַר לִיטְעַרְאִישְׁרַעְטַּ טְעַטְּיקִיטַּ פֿוֹן פֿרָוָגַן, מִינְיַטַּ צַו רְדָעַן וּוּעַנְעַן דִּי לְעַצְטַּע דְּרִי מִיטַּ אַהֲבָן צַעַנְדְּלִיקַן יְאַר פֿוֹן דַּעַר יִדְיַישְׁרַע גַּעַשְׁכְּבַּטְעַ, מִינְיַטַּ פְּאַנְגְּנַעְדְּרַצְוֹאַוְיְקַלְעַן דִּי מְגַלְהַה פֿוֹן אָט דַּעַר צִוְּתַּ, וְאָס האַט קִיְּן גַּלְיִיכַן נִישְׁתַּ צַו זַיְקַ מִיטַּ אַרְעַזְנַסְיָוָת אָן אַיְבָּרְלַעְבָּעַנְיָשָׁן. פֿרָוָגַן האַט גַּעַבְּרָאַכְטַּ צַו אַוִּיסְדְּרוּקַ דִּיְ-אַצְּיִיט דָוְרַךְ זַיְנַע לִידְעַר, ער האַט אַיְבָּרְ גַּעַלְאָוֹת אַדְעַנְקָמָאַל פֿוֹן דַּעַם טְרוּיַּעַר אַוְן פֿוֹן דִּי טְרוּיַּעַן פֿוֹן דִּי לְעַצְטַּע דָרוֹתָה... פֿרָוָגַן אַיְזַן גַּעַוְעַן אַיְנְיַעַר פֿוֹן דַּעַם נִיעַם שְׁטָאַלְצַן דָוָר, אַוְן אָן אַפְּפְרִישְׁנְדַעְר טְוַיְּ פְּאַרְ דַּעַם דָוָר אַיְזַן גַּעַוְעַן זַיְן לִיה... ער האַט גַּעַוְעַקְטַּ צַו לְעָבֵן אַוְן צַו אַוִּיפְלַעְיַה בְּוּנְגָ... אַבְּאַהֲלָטְעַנְגָּר אַיְן זַיְקַ, האַט פֿרָוָגַן קִינְמָאַל זַיְקַ נִישְׁתַּ גַּעַלְאָגָטַן. האַט ער אַמְּאָל גַּעַרְדַּט מִיטַּ אַיְגָלְגַּזְעַן נִעַטְנַע גַּעַנְעַט וּוּעַנְעַן דַּעַם אַיְגָלְגַּזְעַן לְעַבְוָן, אַיְזַן עַס גַּעַוְעַן מִיטַּ אַקְלוֹגַן שְׁמִיכְלַן אַיְזַן מִיטַּ אַפְּאַגְּיִינְבְּדִיקְהַן הַזּוֹמְאָר... — דִּי לְעַצְטַּע זַיְבַּן יְאַר אַיְזַן אַדְעַס האַט ער גַּעַלְעַט אַיְזַן נִוְיטַן אַיְזַן דְּחַקּוֹתַ, כְּמַעַט דִּי גַּאנְצַע צִיְּיטַן אַיְזַן גַּעַוְעַן שְׁוּעַר קְרָאָנְקַן. וּוּעַן ער אַיְזַן גַּעַשְׁטָאָרְבָּן, האַט זַיְקַ גַּעַפְּלַטְמַן נִוְיטַן אַיְזַן זַיְנַהָּוּת אַיְזַן אַמְּנַעַטְמַעְתַּ טְעַג אַרְוָם האַט מַעַן אַיְנְגַּעַעַרְדַּנְטַן אַפְּרַעְטִיקְעַ רִיְּכַע לְוַיְהָ...».

אַהֲגְדָעַט טְוַיְזַט מַעַנְטַשְׁן פֿוֹן אַלְעַ רִיכְטוֹנְגַּעַן אַוְן שִׁיכְטַן האַבָּן בְּאַגְּלִיַּת דַּעַם דִּיכְטָעַר צַו זַיְן אַיְבָּקְעַר דָוָר. דַּעַר טּוֹיטַן פֿוֹן שְׁמַעַן פֿרָוָגַן, וּוּלְכָעַר אַיְזַן גַּעַקְוּמַעְן בְּאַלְדַּ נַאֲכַר טּוֹיטַן פֿוֹן יַ. לַ. פְּרַץ אַוְן שְׁלֹם עַלְיכֶם אַיְזַן דִּי סָאַמְעַ שְׁוּעַרְעַ טְעַג פֿוֹן דַּעַר [עַרְשְׁטַעְרַ] וּוּלְטַ-מְלַחְמַה,

איו אוייגענו מען געווארן מיט טיפן צער, זווייטיק אוּן טרויער. מיר האבן איצט געלגעטערט די יידיש-רוסישע זשורנאלן "יעורעריסקאייא זשיין" אוּן "יעורעריסקאייא ניעדיעלייא", ואס זיינען דאן דערשניען (הארבסט 1916) אוּן פערטערבורג אונטער דער שועערער צענוזר פון דער מליטערישער מאכט, מיר האבן געליענט די אלע טרויער-טעלעגראמעס, וועלכע זיינען אונגעקומוּן פון פארשידענע יידישע ארגאנדי זציעס, קאמיטעטן, טווער אוּן שרייבער, אוּן געזען, ווי שמעון פרוג אוּן געוווען געלרט אוּן באלייבט ביימ יידישן עולם.

ווען מען רעדט וועגן ש. פרוג, וועלכער האט מיטאמאָל צוגעצזיגן ביהם אנהייב פון זיין שרייבן רוסישע ליעדר די אוּפֿמַעְרָקָזָמְקִיט אוּן פֿאָרְאַנְטְּעֶרְסִירְנוֹגְ פֿוֹן אַנְגְּוּזְעַנְגָּעָן רְוִסְיְשׁוּן קְרִיטִיקָעָר, דְּעַרְמָאָנְטָמָעָן דֻּעַם בְּאוֹואָסְטָן רְוִסְיְשׁוּן קְרִיטִיקָעָר א. מ. סְקָאַבִּיטְשָׁוּסְקִי, וְאָסָּעָר הָאָט גְּזַעַגְטָן וְוָעָגָן דֻּעַם יוֹנָגָן פרוג, ווי אוּיךְ די אַפְּרָפָן פֿוֹן ק. אַרְסְעָנִיעָוָד. מְאַרְדָּזּוֹצְעָוָן פֿוֹן די אַרְן 1884 — 1886.

לאmir ברענגן עטלעכע שורות, ואס דער באַוּואָסְטָרְ רְוִסְיְשׁוּן קְרִיטִיקָעָר וו. לוֹוָאַוְ-רָאָגָאַטְשָׁוּסְקִי הָאָט גַּעֲשֵׁרְבִּן גַּלְּיךְ נַאֲךְ ש. פרוגס טוֹיט ("יעורעריסקאייא ניעדיעלייא", פערטערבורג, גומ' 38, סעפְטְמְבָר 1916): "...דער דִּיכְטָעָר הָאָט אַיסְגְּוּזְגָּעָן צְוּיִי גְּזַעַגְטָן: אַ צְיוֹנִיסְטִישָׁן גְּזַעַגְטָן אוּן אַ רְוִסְיְשׁוּן גְּזַעַגְטָן; דַּעַם הָאָט בְּאוֹזְגָּעָן צְוּיִי טִיכִין: דַּעַם בִּיבְּלִישָׁן יַרְדֵּן אוּן דֻּעַם שְׁעוֹטוֹשְׁעָנְקִישָׁן דְּנִיעְפָּרָעָר; עַד הָאָט פְּאַרְפָּאָסְטָל לְעַגְעַנְדָּעָס אוּן בְּאַלְאָדָעָס נְאַכְּדָעָס, ווי עַד הָאָט גַּעֲלִיעָנְטָן דַּיְגַּבְּאִים, "אוּףְ די מַאְטִיּוֹן פֿוֹן די נְבָאִים", אוּן נַאֲכֵן לִיְעָגָן דַּי בִּיבְּלָ — "אוּףְ בִּיבְּלִישָׁע טְעַמְּעָס", עַד הָאָט צָאָרָט לִיבְ גַּעַהְאָטָט די פְּאַעֲזִיעָרָ פֿוֹן פּוֹשְׁקִין, טִיף אַדְרָכִי" גַּעֲפִילְטָן די "בָּאַצְוּבְּעָרְנְדִּיקָעָ גַּעַהְיִמְגְּנִישָׁן פֿוֹן דַּעַר אַוְמְדָעְגְּרִירְבְּלִעְכָּר שִׁינְקִיטָן" פֿוֹן ט. ג. שְׁעוֹטוֹשְׁעָנְקָא, עַד הָאָט זִיךְ צְגַעַהְעָרָט צַו די שְׁטָעָרְן-גְּזַעַגְטָן פֿוֹן פָעָט *) אוּן עַד הָאָט גַּוְטְ גַּעַדְעַנְקָט דֻּעַם "פְּמִין פֿוֹן צָאָרָן אוּן טְרוּיעָר" פֿוֹן ג. נַעֲקָרָאָסָאוּ. ווי טִיף אוּן אַיְגַן די רְוִסְיְשׁוּן קְרִיטִיקָעָר הָאָבָן גַּעֲפִילְטָן. פרוגן.

**

פֿוֹן צִיטְ צַו צִיטְ, בַּיִ פְּאַרְשִׁידְעָנָעָ גַּלְּעָנְגָּהִיטָן, וּוּוּרָטָ דַּעַר נַאֲמָעָן שְׁמָעָן. פרוג דְּעַרְמָאָנְטָ דַּוְרָךְ יִדְיְשָׁעָ קְרִיטִיקָעָר אוּן עַס וּוּוּרָט אַנְגְּוּזְיָוִן זַיִן אַרְטָ אַיְנִישָׁן שַׁאֲפָן.

ש. נַיְגָעָר (איַן אַ רְעָדָעָ, גַּעַהְאָלָטָן אוּףְ דַּעַר פְּעַנְקָאַנְפָּרָעָנָעָ, דֻּעַם 16 טְמָן דְּעַצְמָבָעָר 1950, איַן נַיְוִ-יַּאֲרָקָ). וּוּגָעָן דַּעַר יִדְיְשָׁעָר לִיטְעָרָצְטָר איַן עַרְשָׁטָן הַאלְבָיִירְהָונְדָעָרְטָהָאָט, בַּיִם אַפְּשָׁטָעָלָן זַיךְ אַוְפָּן יִדְיְשָׁן שַׁאֲפָן שְׁאַרְבָּ דֻּעַם 20 טְמָן יַיְהָ גְּזַעַגְטָן צְוִישָׁן אַגְּדָעָרָן: "אוּףְ יַעֲנָעָן זַיִטְ יִמְהָאָן הָאָבָן ש. פרוג אוּן ד. פְּרִישְׁמָאָן גַּעַלְיִיטְעָרָט דֻּעַם טָאָן פְּוֹנְגָעָם יִדְיְשָׁן פְּעָרָגָן, בַּעַת פְּרַץ הָאָט רַאֲפִינְגְּרִיטְעָר גַּעַמְאָכָט זַיִן תּוֹךְ..." אוּן זַוִּיטָרָ: "שְׁמָעָן פְּרָוגָן, דָּוד פְּרִישְׁמָאָן, יְהָאָשָׁהָהָבָן דַּאֲן שְׁוֹן אַנְ."

*) א. א. פָעָט (1820 — 1892) באַוּואָסְטָרְ רְוִסְיְשׁוּן דִּיכְטָעָר, מִיסְטָרָ פֿוֹן פִּיוֹזָאָזָשָׁ, לִירְקָעָר.

געהויבן אַרײַנְצֶבָּרָעָגָעָן אֵין דער יִדְישָׁעָר לַיְתַּעֲרָאָטוֹר דַּרְוִיסְנְדִּיקָעָ, אָונָ י. ל. פֿרְץ אַינְגּוּזִינְיִקְסְּטָע אַירְאָפְּעָאַישְׂקִיטָע" ("צּוֹקוֹנְפְּטָ", יָנוֹאָר 1957, ז' 16).

ב. דַּיְוקִין אֵין אָן אַרטִיכָל "יְהֹואָשׁ" — אַ פֿיאָנְעָר אָן נַאֲךְ מַעַר" ("יִדְישָׁעָדִיכְטָעָר אֵין אַמְעָרִיקָעָ", בּוּנְאָס-אַיְרוּס 1959) זָאנְטָ, אָז "יְהֹואָשׁ אָז גַּלְיִיצְיִיטִיק אַ פֿיאָנְעָר אֵין אַ הַיְגַּטְצִיטִיקְעָר פְּאָעָט". אַ פֿיאָנְעָר, וּאָס צְוָאָמָעָן מִיטָּשׁ. פֿרְגוֹן אָז פֿיאָנְעָר אֵין דער אַלְטָעָר הַיִּם אָז מַארְדִּים רַאֲזַעַנְפָּלְד אָז אָ. לַיעַסְּן דָּאָהָט גַּהְהָלָפָן אַרְיִינְפְּרִין אָז אַינְגּוּרְגָּעָן פְּאָעוֹזָעָ בִּי יִידְן... (ז' 9).

דער דְּרָאָמָאָטוֹרָג אָז בְּאַלְאָדָע-מִיסְטָעָר אַלְטָעָר קָאַצְיָזָע אֵין אַ פֿאָרוֹאָרָט צָוַיְן בּוֹךְ "בְּאַלְאָדָע אָז גַּרְאָטְעָסְקָן" (1935) הָאָט אַנְגְּעוּוֹזָן דֻּעַם תּוֹךְ, דֻּעַם מִקּוֹר אָז מְהֻותָּפָן זִיְּנָעָ פְּאַלְקְסְטִימְלָעָכָּעָ בְּאַלְאָדָע, אָז עַר זָאגְטָ: "...שְׁלוֹם עַלְיכָם אָז פֿרְגוֹן הָאָבָן אַויְיךְ גְּרוֹיזָעָס פְּאַרְדוֹגְסְטָן פְּאָרָדְעָס מְאָטוֹוָה, הָגָם זַיִּי גִּשְׁתָּאַיְגָעָעָ פְּאָלָן צָוּ וּוֹרָן זִיְּנָעָ טְעָרָעְטִיקָעָר. זַיִּעָר סְטִיל אַיז מִיר אַפְּטָן שְׁלוֹם עַלְיכָם-פֿרְגוֹן-פֿרְץ..."

*

פֿיר אָז פְּעַרְצִיךְ יָאָר זִיְּנָעָן פְּאַרְיְבָעָר זִינְטָשׁ. פֿרְגוֹן אִיז (דֻּעַם 22טָן סְעַפְטָעָמָן בְּעַרְ) 1916) גַּעַשְׁטָאוֹרָבָן. וּאָס פָּאָר אַ שְׁוּוֹרָעָר אָז גְּרוֹזָאָמָעָי אַירְאָן אֵין דער וּוּלְטָ בְּכָלְלָ אָז אֵין דער יִדְישָׁעָר וּוּלְטָ בְּפְרָטָן. מִיר הָאָבָן גַּעַהְאָטָבָן אַרְגְּ-אַרְוִיפָן אָז אַרְגְּ-אַרְאָפָן אַיז אַונְדוֹזָעָר פִּילְ-גַּעֲפְּרוֹאָוֹתָן יִדְישָׁן לְעַבְנָן אָז אַויְיךְ אַינְגָעָם שְׁוּוֹרָדָגְעָרָוֹתָן יִדְישָׁן שָׁאָפָן. עַס אַיז וּוִיכְתִּיק אַיז אַ יְבָלְדָאָטָעָ פּוֹן אַ גְּרוֹיסָן פְּלָ לִיְדָנְדִּיקָן יִדְישָׁן דִּיכְטָעָר אַוְיְגָעָמָעָן אִם מִיטָּלְבָשָׁאָפָט אָז פְּאַרְעָרְיוֹנָה, אָז גַּעַד פִּינְגָן מַאֲמָעָנָטָן אָז עַלְעַמְעַנְטָן אֵין אִים, וּאָס זִיְּנָעָן אַונְדוֹגָ נַאֲעַטָּן אָז וּאָס קָאַנְעָן אַונְדוֹגָ דַּעְרָהִיבָּן.

צָוָם 100טָן גַּעַבְוִירְגְּטָאָגָן פּוֹן שְׁמָעוֹן פֿרְגוֹן לְאַמִּיר אִים צְוִירִק אַוְיְפָלְעָבָן אָז לְאַמִּיר וּוִידָּעָר שְׁעָפָן פּוֹן זִיְּנָעָ רַיְגָעָ קְלָאָרָעָ דִּיכְטָעָרְישָׁעָ קוּוֹאָלָן.

* אָז דֻּעַם בּוֹךְ פּוֹן טָ. פֿרְגוֹן "אוֹטְגָּעָלְיְבָעָנָעָ שְׁרִיפְטָן", בּוּנְאָס-אַיְרוּס 1960, אוֹרָף זִיְּטָ 10 אַיז עַלְ פִּי טְעוֹת אַגְּנָעָנָבָן אָז "עַר אַיז גַּעַשְׁטָאוֹרָבָן דֻּעַם 22טָן נַאֲוּעָמָבָר. סְפָרָה זִיְּזָן — סְעַפְטָעָמְבָּעָר". לוֹטָן אַלְטָן רַוְשִׁין "סְטִיל" אַיז עַס גַּעַוּזָן דֻּעַם 9טָן סְעַפְטָעָמְבָּעָר 1916.

דער דיבטער פון טרויער און האפנונג

די יידישע פאעזיע אין אונדזער מאמע-לשוון האט זיך איר גאנץ באזונדערע וועלט, איר אייגענען הימל, איר ערעד, אירע געזען פון שיינקייט.

די יידישע פאעזיע האט איר אייגן פידעלע, אירע גאנץ באזונדערע בלומען, אפילו אירע אייגענע מלאכים.

אין איר וועלטל איז אפילו דאס לאכן אַ מײַן זייןגען, קלאגן און קרעצען; אירע בלומען זייןגען אַ ביטס גיפטיק און טויט-בלאָס; איר הימל איז שטענדיק אַ ביסל בליעידיק-שוער, פֿאַרכמאָרט, פֿאַרוֹאַלְקֶנט; אַרְעַ שְׁטַעַרְן — פֿאַרְדְּ שְׁלִיעַרְט אַן כְּמַעַט פֿינְצְטֶעֶר, אַרְעַ מְלָאָכִים — שְׁוּעַרְעַ, אַלְטָעַ, אַומְעַטְיקַע אַן עַרְגְּסְטַע גִּיסְטַעַר.

די יידישע פאעזיע האט באקומוון איר קראפט אַן זאָפַט, איר טיפֵּן זייןגען אַן איר מענטשלעכע צורה ערסט אַן אונדזער ציַיט. אַזְעַלְכַּע דִּיכְטַעַר וְוי מִיד האָבָן אַצְטָם, אַן אונדזער מאמע-לשוון, האָבָן מִיד נָאָך קִינְמָאָל נִיט פֿאַרְמָאָגַט.

אַן איינְגעַר פון אונדזערע גַּרְעַסְטַע אַן בעסְטַע פֿאַלְקְסְ-דִּיכְטַעַר אַן שְׁמַעַן שְׁמוֹאֵל פרָוָג ...

שמעוּן שְׁמוֹאֵל פרָוָג אַיז גַּעֲבוֹרָן גַּעֲווֹרָן אַין יָאָר 1860 אַן דער יידישער קָלְאָגְנִיעַ בְּאַבְּרָאוּיְקָוֹת (אַין כּוּרְסָאָגְנָעָר גּוּבְּרָנִיעַ). זִין פֿאַטְעַר, מִשָּׁה צְבִי, אַיז גַּעֲוֹעַן אַ פֿרָאַסְטַעַר, עַרְלַעְכַּר, אַרְעַמְעַר קָלְאָגְנִיסְט.

דַּעַם פֿרִישָׁן עַרְדִּיגְעַרְך, דַּעַם גַּעֲוֹנוֹתָן פֿעַלְדְּרִיחָה אַין דַּי שְׁטַאַרְקָע אַנוּהָעָגָן-לְעַקְיִיט. צְוּגַעַצְיִינְגְּנִיקִיט צָו דַּעַר לִיבָּר מּוֹטוּרְ-גְּאָטוֹר, אַין וּמְעֻמָּס שְׂוִים, עַרְךְ דַּעַר פֿאַעַט, האַט פֿאַרְבְּרָאַכְט זִין יוֹגָנָט, — דאס אלְץ פִּילְין מִיד אַין פִּילְ פָּוֹן זִיןְעַ לִידְעַר.

פרָוָג אַיז בְּזַי הִינְנַט גַּעֲבָלִיבָן, אַין אַ גַּעֲוִיסְעַר מְדָרָגָה, אַ פֿרְיִי קִינְדַּ פָּוֹן דַּעַר פֿעַלְדָּ — אַן וּאַלְדִּינְאָטוֹר, בָּאַטְשָׁ דָס לְעַבְנָן, דָס שְׁוּעַרְעַ לְעַבְנָן פָּוֹן אַ יִדְישִׁין דִּיכְטַעַר, האַט אַן אַ צִיִּיט צַעֲקַנִּיטִשְׁטָן, צַעֲרַונְצָלָט זִין דִּיכְטַעַר-שְׁטַעַרְן, גַּעֲבָוָנוֹן זִיןְעַ שְׁוּלְטָעָרָן אַן גַּעֲבָרָאָן זִין גַּאנְצָן גּוֹת. פרָוָג אַיז יוֹגָן אַן אלְט וְוי זִין פֿאַלְקָן אלְיַיָּן.

דַּעַר קִלְינְגָּרָר פרָוָג האַט, וְוי אלְעַ יִדְישָׁע קִינְדַּעַר אַין דַּעַר קָלְאָגְנִיעַ, גַּעֲלָרְגָּט אַין חדָר, וּוּלְכָן עַר האַט דָעַרְנָאָד אַין פֿאַרְשִׁידְעָנָע פָּוֹן זִיןְעַ שִׁירִים אַזְוִי מִיסְּ — טְעוֹרָה אַפְּט גַּעֲשִׁילְדְּעָרָט.

און אין חדר האט דער קלינגער קאלאנישטן-קינד געלערטת תנך*), און דער תנך איז געווען, אויך געליבין זיין לעבן. פרוג דערצילט איז א פריוואטן בריזו, איז די נביאמים יעשה און יוחקאל האבן אויף אים, נאך אלס קינד, געמאכט זיינער א שטארקן, ניט פאראגעטעלען איינדרוק.

אין יאָר 1869 איז פרוג אלס 9-יאָריךער קינד אַנגעקומען איז דער דארף-שולען, וואָ ער האט דריי יאָר געלערטת לעזען און שריבן רוסיש און דערמיט האט זיך געענדיקט זיין שול-ביבונגע. זיין וויטערע בילזונג איז ער זיך אלין שולדיק, ווי די מיסטע יידישע פֿאָעתן, וואָס האבן וואָס געלערטת מער אַדעָר וויניקער. האט ער אלין געלערטת אָן לעדרע, אָן סיסטעם אָן פֿראָגרָם. דער חדר מיט זיין מלמדים האט אויף פרוגס טאלענט, אויף זיין גיסטן, אויף זיין ליעדר און געדאנקען געמאכט פֿיל מער אַינְדרוק ווי די "דאָרָך-שׂוֹלָעִי" מיט אַיד לעדע און אַירע לעדרער**).

ווען פרוג איז אלט געוווארן 16 יאָר האט ער זיך אָ "לאָ געטאנֶן" קיין בערסאן צו זוכן מיטלען צום לעבן. ווי עס שיינט, איז איז אַינְ עַלְתְּעַרְנָס הוייז ניט געווען ציפיל ברויט. ואָרְשִׁינְגָּלָעֵךְ האט דער יונגעער פרוג זיך געלאָוט קיין בערסאן ניט נאָר ברויט צו זוכן, נאָר אויך בילדונג איז תכלית איז לעבן. דער קאנְיאָנְדָר רב אָן בערסאן האט אַים צוגענוּמָעָן פֿאָר אָ שְׂרִיבְּבָּר אָן זיין קאנְצְעָלָרִיעַ. פרוג האט דארט געפֿירט דאס מעטריקְלְבָּן. דער צוֹרְ קונְפֿטְיקְעָר דִּיכְטָרָהט זיך נאָר אָן זיין פרִיעָר יוֹגָּט, אלס 14-15 יאָריךער ייגָּל, באָשְׁפְּטְיקְט מיט קאנְצְעָלָרִיעַ אַרְבָּעָטָן בַּיִּ דָעַם משגִּיה פֿון זיין קאָרָן.

אין בערסאן, איז דער קאנְצְעָלָרִיעַ פֿון דעם קאָזְיָאנָם رب, האט זיך פרוג באָגענטט מיט דעם יידְשָׁן לעבן פֿון אלע זיַּיטן. ער האט דארט געוווען יידישע טרעָן, יידישע אַרְעָמְקִית אָן בִּיטְעָרְקִיט. דארט אָין אַים באָקָאנָט געוווארן פֿיל פֿון יידְשָׁ-שְׂטָטִישָׁן פֿאָמְילְיָעָן-לעבן, די גוּטָע אָן שלעכְטָע זיַּיטן.

עס אָיז אַפְּט ווַיְיָעָר נוֹיטִיק פֿאָר אָ דִיכְטָר, פֿאָר אָ טְרוּמָעָר לערנען אויך די נִיט-פֿאָגעָטִישָׁע זיַּיטן פֿון לעבן, די האָרטע, פֿרְאָזְאִישָׁע ווַיְרְקָלְעָכְקִיט. אָין בערסאן האט זיך פרוג באָקָעָנט מיט אָ נִידְעָרְקָן קְרִיסְטְּלָעָבָן באָאמָּט, ווּלְכָעָר אָיז געוווען דער קָאָרְעָקְטָאָר פֿון די "גּוּבְּעָרְנָסְקִיא ווַיְעָדָמָאָסְטִי" אָן קָאָרְעָסְפָּאָנְדָנָט פֿון די אַדְעָסְעָר רְוִישָׁע צִיטְוָנָגָעָן. אָן דער דָזְיָקָעָר זיַּינָּר זיַּידָּן נִיט גַּעֲבָלְדָעְטָר טִינְטָלָעָר האט גַּעֲוָעָקָט אָן פרִוגָּן זיין דִיכְטָר-טָאָלָאנָט. ער האט אַים געלערטת ווי מעָן "מאָכְטִי" לִידְעָר.

*) אָין די קְינְדָעָר-יָאָרָן האט פרִוג נאָר תנְּך געלערטת, שְׁפָעָטָר האט ער זיך פֿאָרטְפֿט אויך אָין מְרַשְּׁ אָן אָין דער אלְטָעָר חְלְמוֹדְשָׁע אַבְּדָה.

**) אַיד ווַיְסָ קְיָיָן אִין אַיְנְצִיךְ גְּעַדְּרִיכְט בַּיִּ פרִוגָּן, ניט אָין רְוִישָׁ אָן ניט אָין זיַּישָׁ, אָין ווּלְכָעָר ער זָאָל שְׁיָלָעָר אַדעָר בָּזְוִינְגָּעָן די "דאָרָך-שׂוֹלָעִי" ווי ער האט דאס אַפְּט געטָן מיט דעם יְיָדְשָׁן חְרָן.

**

דאס ערשות געדייכט פון ש. פרוג איז געדראוקט געווארין אין יאר 1880 אין דער דעםאלטדייכער יידיש-רויסישער וואכנשראיפט "ראזסועט".
פרוגס דיכטער-טאלאנט האט זיך אנטפלעקט. האט אויפגעבליצט פונגט אין דער צייט, וווען צוישן די רוסישע יידן האט דערוואצט. אויפגעלאַבעט דאס נאציאנאָלע געפֿיל. דאס איז געווען אַ בליעַ פֶּאַר דָּעַם גְּרוֹיסָן דּוֹנוּר, ווועלכער האט פְּלוֹצָלָגָן צעקלאָפט, צעמישט פִּיל דְּרוֹאַיק יִדְּיִשָּׁע קָעֵפּ.

דאס איז געווען אַ פֶּאַר דִּי ערשות געדייכט פון ש. פרוג האט אין דער יידיש-רויסישער אַינטעלַאנַד.
דאס ערשות געדייכט פון ש. פרוג האט אין דער יידיש-רויסישער אַינטעלַאנַד
גענטער ווועלט געמאָכט גְּרוֹיס אַיְפּוּעַן, מְהַאֲט גְּלִיךְ דְּעַרְקָעַנְט, אוֹ דָּעַר לְאַנְגָּג
דערוואָרטעטער יִדְּיִשָּׁע פָּאַעַט אַיְזָע גַּעֲקוּמָעַן.

און ער איז גַּעֲקוּמָעַן אַ פְּרִישָׁע, שְׂטָאַרְקָעַר אַוְן עַכְּטָעַר.
די רוסיש-יידישע לִיטְעָרָאָטוֹר אַיְזָע דָּאַן גַּעֲשְׁתָּאַנְעַן אַיְזָע בְּלִיְצִיט. דָּעַם
ערשָׁטָן פְּלָאַץ אַיְזָע אַיְרָאָבוֹן פָּאַרְנוּמָעַן דִּי דָּעַרְצִילְעַר יוֹסֵף דָּאַבְּיָאנָאוּיְשָׁט, לִיבָּ
לוֹעָאנְדָא אַוְן גְּ. בָּאַגְּרָאָוְן. קִין יִדְּיִשָּׁע-רוּסִישָׁע פָּאַעַט פָּוֹן וּוָאַסְעָר סְ'אַיְזָע בָּאַדִּיטְוֹנוֹג
אַיְזָע אַבְּעָר בֵּין פָּרָוָגָן נִיט גַּעֲעוּנָן. דָּעַר אַינְצִיקָּעַר רָוּסִישָׁע-יִדְּיִשָּׁע דִּיכְטָעַר פָּוֹן
וּוְעָרָט אַיְזָע גַּעֲעוּנָן מִינְסָקִי (וּוּלְעָנָסִקי) : אַבְּעָר עַר האט זיך נָאָךְ דָּאַן אַינְגָּאנְצָן, אַלְטָ
מְעַנְשָׁטָן אַוְן אַלְסָ פָּאַעַט, אַפְּגַּעַזָּגָט פָּוֹן וּזְיַן פָּאַלְקָ.

נוּ, אַיְזָע גַּעֲקוּמָעַן אַנְהָיָיב די 80-עַר יָאָרָן אַונְדוּעָרָרָפָּוֹג מִיט דָּעַם תְּנָךְ
אַיְזָע דָּעַר הָאָנָט, מִיט דָּעַר יִדְּיִשָּׁע הָאָרָפָּע, מִיט אַונְדוּזָעָרָז זְמִירָות אַוְן אַונְדוּזָעָרָ
קִינְוֹת, מִיט אַלְטָע מַאֲטִיוֹן אַיְזָע אַנְיָיעָרָפָּרָם. אַונְדוּעָרָרָפָּוֹג אַיְזָע גַּיְיסָט, וּוּן אַפְּלִיְזָ
נִיט אַיְזָע אַונְדוּעָרָלְשָׁוֹן.

און דָּעַר נִיעָרָפָּאַעַט אַיְזָע גְּלִיךְ גַּעֲוָאָרָן בָּאַקָּאנְט אַוְן בָּאַלְיָיבָּט צְוִישָׁן דָּעַר
יִדְּיִשָּׁע יְגַנְּגַנְתָּ.

אין אַנְהָיָיב פָּוֹן יָאָר 1881 האט די יִדְּיִשָּׁע אַינְטָעַלְיָגָעַנְצָן אַרְאַפְּגַּעַבָּרָאָכָט פָּרָוָג
קִין פָּעַטְעָרְבָּרָוָג.

פרוג האט לעבעדיק געמאָכט מִיט זִין פָּאַעַטִּישָׁן כִּישְׁוֹף פָּאַרְמָעַט-גַּעַלְעָ אַוְיסָ
געַטְרִיקָנְטָעָ לְעַגְעַנְדָן אַוְן מַעֲשִׂיות פָּוֹן אַמְּאַלְיָיקָע דָּרוֹת. בָּאַלְאָם האט עַר אַרְיִינִ
געַגָּסָן אַיְזָע אַונְדוּזָעָרָז בְּרַעַנְדִּיקָע וּוּאַונְדוּן ; מָוט, הָאַפְּגָעָנָג אַוְן אַמְוֹנה אַוְיִחְדָּד
בְּעַסְעָרָע צִיטָן האט עַר אַרְיִינְגָּהָוִיכָט אַיְזָע דִּי הָעַרְצָעָרָרָפָּוֹן זִינְעָר שְׂוֹאָכָע אַוְמָגְלִיךְ
לְעַקְרָבָּרָאָצְוֹוִיְפְּלָטָעָ בְּרִידָעָר. מִיט גִּיפְטִיקָעָר אַרְאָנָגָע, מִיט אַן אַשְׁמָדָאִיגְּגָעָלָעָ
טָעָר האט עַר חֻזְקָה גַּעֲמָאָכָט פָּוֹן אַונְדוּזָעָרָז פִּינְט ...

אין יְעַנְעַר צִיטָן פָּוֹן זִינְעָר גַּלְאָנְצָן האט פָּרָוָג גַּעַשְׁאָפָּן אַוְיךָ דִּי בעַסְטָע גַּעַדְיכְּתָן, —
אַנְסָ דָּאָס זִינְעַן דִּי, וּוּלְכָעָ האָבוֹן אַ בִּיבְּלִישָׁן אַינְהָאָלָט, אַדָּעָר. וּוּלְכָעָ זִינְעַן גַּעַבּוֹתָ
אוֹיָף יִדְּיִשָּׁע לְעַגְעַנְדָעָס. זִין "בָּעַכְעָר" *) אַיְזָע גַּעֲוָאָרָן אַ פָּאַלְקָסְ-לִידָן ; אַ דִּימְעָנָט אַיְזָע
דָּעַר קְרָוִין פָּוֹן דָּעַר יִדְּיִשָּׁעָ פָּאַעַזְיָע.

*) דָּעַר "בָּעַכְעָר", אַגְּנָשָׁרְבִּן דָּוָרָ פָּרָוָג אַיְזָע רָוּסִישָׁ, אַיְזָע אַבְּרָגָעָזָט גַּעֲוָאָרָן
אוֹיָף יִדְּיִשָּׁע דָּוָרָ יְ. ל. פְּרָץ. עַס זִינְעַן פָּרָפָאָסָט גַּעֲוָאָרָן מַעַלְאָרוּיָס צָום לִידָן. — רָעוֹת.

**

אין די נינצ'יקער יארן, פון דעם פאריךן יארהונדערט, האט דער דיכטער ווי פאללאָרַן אַשְׁטִיק פון זיין קראָפֶט אָז גָּלָאנֵץ. פרוג איז געווארן אַ צִיטְטוֹנְגֶּסֶת אַרְבָּעָטָעַר. אָז שׂוּעָרָעַ צִיטְן הָאָט עַר גָּעָמוֹת דּוֹרְכְּמָאָכָן. זַיְעַר אָפֶט הָאָט אַיִם די פָּאַלְצִיכִי גַּעֲזָאָלָט אַרְיוֹסְטְּרִיבִּין פָּוּן פָּעַטְעַרְבּוֹרָג אַלְסִיָּה. וּעַלְכָּעָר אַיִן נִישְׁטָקִיּוּן בְּעַלְ-מְלָאָכָה אָז נִישְׁטָקִין גַּרְוִיסְעָרָסָה, אָז דַּעֲרָצָו — דֻּעַר שׂוּעָרָעַר קָאָמָּף פָּאַר דֻּעַר עַקְוִיסְטְּעָנָץ.

איַךְ ווֹילְ פְּרוֹגָן נִיטְ פָּאַרְכָּאָפָּן דֻּעַם וּוְעָגְ פִּילִיכְטְּ וּוְעָטְ עַר אָנוֹדִיזְ נַאֲךְ אַלְיַין דְּעַרְצִילְן די זְכוּרָוֹתְ פָּוּן יָעַנְעַ שׂוּעָרָעַ צִיטְן.

מיַט צָעֵן יָאָר צְרוּרִיךְ, אַדְעָר עַטְוֹאָס פְּרִיעָר, הָאָט פְּרוֹגְ אַנְגָּעָהוּבוֹן שְׁרִיבִּין יִדְּיַישְׁ. אָז שְׂעַר אַיִם מִיט זִינְעַ «לִידְעָר אָז גַּעַדְאָנְקָעָן» גַּעַוָּרָן דֻּעַר לִבְלִינְגְ פָּוּן דֻּעַם יִדְּיַישְׁ הַמּוֹן, פָּוּן די בְּרִיאַטְעַ יִדְּיַישְׁ מַאסָּן.

פְּרוֹגְ, דֻּעַר דְּיכְטָעַר אַיִן יִדְּיַישְׁ, טְרָאָגָט אַוִּיפְ אַזְיַין קָאָפְ אַגְּנָגְאָרְטִיכְעַד קָרְוִין אָזְנַץ אַיְגְּנָגְאָרְטִיךְ (אַבְּעָר זְיַעַר גָּעָוָונָט אָזְנַץ גַּעַשְׁקִים) שְׁפִּילְטַ עַר אַיִּיף זִינְעַ נִיעַם גַּעַדְאָנְקָעָן אָזְנַץ גַּעַפְּלִין-אַינְסְטְּרוּמְעָנָט: — די יִדְּיַישְׁ שְׁפְּרָאָר.

אָזְנַץ וּזְאָס פָּאָר אַקְּנְסְטְּלָעָר אָזְנַץ פְּרוֹגְ אָזְנַץ יִדְּיַישְׁ! וּזְיַי מִיְּסְטְּעַרְהָאָפְטַ עַר בָּאָרְהָדָשְׁתַ די יִדְּיַישְׁ שְׁפְּרָאָר, אַוִּיפְ וּוּלְכָּעָר עַר קָלָאָגָט זִיךְ שְׁטַעַנְדִּיקָן, אָזְנַץ אַרְעָם.

דֻּעַר אַלְטָעַר יִדְּיַישְׁרַ שְׁמַעַרְן קָלְינְגָט אָזְנַץ אַלְעַ פְּרוֹגָס לִידְעָר, אָזְנַץ דֻּעַרְוםְ הַאָבָן זַי אָזְאָ שְׁטָמָאָרְקָעְ וּוּרְקוּגָ אַוִּיפְ דֻּעַם לְעֹזָעָר.

פְּרוֹגְ קִינְסְטְּלָעָס נִיטְ זִינְעַ לִידְעָר: עַר קוּוֹעַטְשַׁטְּ זַיִן נִיטְ אַרְוִוָּס מִיטְ גּוֹזָלְדַ פָּוּן פְּעַדְעָר. זַיִי פְּלִיסְן בַּיִ אִים וּזְיַי פָּוּן זִיךְ אַלְיַין, זִינְעַ שְׁמַעַרְן אָזְנַץ קִין גַּעַמְאַכְּטָעָר, זִינְעַ שְׁמַעַרְן אִי דֻּעַר אַיְבְּקָעָר שְׁמַעַרְן פָּוּן דֻּעַם גַּעַפְּנִינְקָטָן, גַּעַדְרִקְטָן, צַעַטְרָאָר טָעַנְעַם פָּאָלָק. אַוִּיךְ זִינְעַ הַאַפְּנָעָנָג, זִינְעַ גְּלוּבִּין אִין בְּעַסְעַדְעַ צִיטְן זִינְעַן עַכְתָּם. אָזְנַץ דֻּעַרְוםְ וּוּרְעַטְ לִידְכָּעָר אַוִּיפְן הַאַרְצָן, וּזְעַן מִזְאָגָט מִיטְ פְּרוֹגָן אַ בִּיסְלָקִינְוֹתָן. פָּוּן האַפְּנָנָגָן.

נוֹיְדִּיאָרָק, מַעַרְץ 1910.

פָּוּן דֻּעַר פָּאַרְרָעַדְעַ צַו «אַלְעַ שְׁרִיפְטַן פָּוּן שַׁ. פְּרוֹגְ», דֻּעַרְשִׁינְעַן אַיִן נַוְיְדִּיאָרָק אַיִן 1910 בָּעַנְדְּ דַּוְרָךְ דֻּעַר «הַיְבָרָוְ פָּאַבְּלִישְׁינְג קַאַמְפָאָנִי». מִיטְ פָּאַרְקִירְצּוֹנְגָן.

— רָעַד.

מיכה יוסף בערדייטשעוויסקי

ווען ש. פרונג

וואס פרוג האט געמאכט אויף רוסיש, וויס איך נישט, אבער פון זיגע יידישע
שירים וויס איך גראד. נאר מיר דאכט זיך, אז זי וואלטן געמאכט דעם אמתן
גרוטן רושם, ווען זי וואלטן באשטיינען פון א פערטל פון דעם, וואס עס איז
דא. ליענט מען איזן שיר פון פרוגן אונ נאך איינעם, הערט מען נאך איז זי דעם
קול פון א לעבדיקן יידן, אבער, אז מען ליענט מערד אונ מער, קומט שוין אויס,
או דאס זיגען פיטיטים פון א מהזורה. שירים זיגען דאס נישט, אונ לידער פון א פאלק
זיגען דאס אויך נישט; אבער תפילות זיגען זיי, די אמתע תפילות פון א סידור.
אונ איידער א פראסטער ייד זאל זאגן ברכות אונ זי נישט פארשטיין, וואלט
געווען א סדר גלייבער, ער זאל דאוועגען אונ זאגן פרונג. דאס מיין איך אויף דער
אמtan. אונ ווען פרוג האט נאר דאס אלין אויפגעטאן, איז אויך ווערט, או יהיו
זכרנו ברוך ! *)

*) איז זיין אנדערען זאל זיין געבענטשט. פון מ. י. ב' ס "יידישע בתבים", איקוף-
פאלangan, ב' 2 ז' 191.

וַיְכִתְקַסְתָּעַ דָּאַטָּע אֵין לְעֵבָן אֹנוֹ שָׁאָפָן פָּוּ שְׁמֻעוֹן פָּרוֹג

- 1860 גַּעֲבָיוֹן אֵין בָּאֶבְרָאוּיִ-קּוֹט. אַ יִדִּישׁ עַרְדִּי-אַרְבָּעַטָּעַר קָאַלְאַנְיָע.
- 1865 אַנְגָּעָהִיבָּן גַּיְינַן אֵין חָדָר.
- 1869 אַנְגָּעָקְמוֹעָן אֵין דָעַר רַוְסִישָׁר שָׁוֹל פָּוּ בָּאֶבְרָאוּי קָוָט.
- 1875 גַּעֲקוֹמָעָן קִיְּזַן כְּעֵרְסָאָג, וְאָוּ גַּעֲאַרְבָּעַטָּעַ אֵין דָעַר קָאַנְצָעַלְאַרְיָע פָּנוּנָעָם רַאֲבִינָעָה.
- 1880 דָעַבְּיוֹתִירָט אַיְגָעָם רַוְסִישִׁיְדִּישָׁן וְאַכְּנָבְלָאָט "רַאֲזָסְוּעָט". וּוּעָרָט פָּאָרָה
בָּעָטָן קִיְּזַן פָּעַטְעַרְבָּוָרָג, וְאָוּ עָרָ וּוּעָרָט גִּיד בָּאַקָּאנָט אֵין בָּאַלְיָבָט בֵּי דָעַר
רַוְסִישָׁר אֵין רַוְסִישִׁיְדִּישָׁר אַינְטָעַלְגָּעָנָץ.
- 1881 דִּי פָאָגְרָאַמָּעָן אוֹרְפָּיְזָן אֵין רַוְסָלָאָנְד דָעַרְשִׁיטָעָרָן אִים אֹנוֹ וּוּעָקָן אֵין אִים
נְיַעַן מְאַטְּיוֹן, בָּאַטְּיַילְּקָט זִיךְן אֵין אַ בָּאַנְקָעַט לְכָבוֹד יַ. ל. גָּאָרְדָּאָן, לִיעְיָנָט
זַיְינַן רַוְסִישָׁ לִיד "מְאַגְּוַשְׁתָּאָא לִירָא" (דִּי מְעַכְּטִיקָע הָאַרְפָּעָה).
- 1882 פָּאַרְעַפְּנַטְלָעַכְט זַיְינַן לִיד אֵין רַוְסִישָׁ "דָעַר בָּעַכְעָר" אֵין "רוֹסְטָקִי יְעוּרָעִי"
אֹנוֹ עָרָ וּוּעָרָט אַגְּרָעָקָעָנָט פָּאָר אַ יִדְיָשָׁן נְאַצְּיאָנָאָלָן דִּיכְטָעָר.
- 1883 שְׁמִיטָּת אֹוִיסָט צְרוֹת פָּוּן דָעַר פָּאָלִיצִי אֵין פָעַטְעַרְבָּוָרָג, וּוּאָס לְאָזֶט אִים נִישָׁט
וּוּאַוְיָגָעָן אֵין דָעַר שְׁטָاطָט.
- 1884 יַ. ל. גָּאָרְדָּאָן וּוּדְמָעָט אִים אַ בָּאַגִּיסְטָעָרָט לִיד אֵין הָעָרְבִּיאָיָשׁ, זַעַט אֵין
אִים זַיְינַן יְוֹרֶשׁ. זַיְינַן רָוּם הָאָלָט אֵין וּוּאָקָסָן צְוֹוִישָׁן דָעַר יִדְיִישְׁ-רַוְסִישָׁר
אֵין רַוְסִישָׁר אַינְטָעַלְגָּעָנָץ.
- 1885 אַרְטִיקְלָעָן אֵין רַעְצָעָנוֹיָעָס אֵין דִי רַוְסִישָׁ וּשְׂוֹרְנָאָלָן וּוּעָגָן אִים פָּוּן אַ. מ.
סְקָאָבִיטְשָׁוּסְקִי, קַ. אַרְסָעָנִיָּוּן אַ. אַנְד.
- 1885 עַס דָעַרְשִׁינָט דִי עַרְשָׁטָע זָאַמְלוֹנָג פָּוּן זַיְינַן לִידָעָר אֵין רַוְסִישָׁ, וּוּאָס וּוּעָרָט
דָעָרָנָאָךְ אַיְבָּרְגָּעְדָּרוֹקָט אֵין 1890 אַנְ.
- 1886 עַס דָעַרְשִׁינָט אֵין אַ יִדְיִישָׁר אַיְבָּרְגָּעְצָנָג זַיְינַן אַ לִיד. אֵין דִי וּוּיְיָטָעְדִּיקָע
יָאָרָן בָּאָרוֹיִין זַיְיךְ נָאָךְ אַיְבָּרְגָּעְצָנָגָעָן פָּוּן זַיְינַן רַוְסִישָׁ לִידָעָר.
- 1887 עַס דָעַרְשִׁינָט אַ נְיַעַן זָאַמְלוֹנָג רַוְסִישָׁ לִידָעָר "דוּמִי אֵי פָעָסְנִי" וּוּאָס וּוּעָרָן
דָעָרָנָאָךְ אַיְבָּרְגָּעְדָּרוֹקָט אֵין נְיַיְעַ אַיְפָלְגָּעָם.
- 1888 חַוִּיבָּת אֵן צַו שְׁרַיְבָּן יִדִּישָׁ אֵין פָּאַרְעַפְּנַטְלָעַכְט אֵין "יִדִּישָׁ פָּאַלְקָסְבָּלָאָט"
לִידָעָר אֵין פָּעַלְיָטָאָנָעָן.
- 1889 דָרְקָוֹט אָפְ אֵין. מ. סְפָעַקְטָאָרָס "הָוַיְוִי פְּרִינְדָּ" זַיְינַן לִיד "דָאָס יִדְיִישׁ קִינְדָּ".
- 1890 טְרָעַט אַרְוִיסָט אֵין וּוּעַנְטָלְלָעָן "וּוָאַסְכָּאָד" מִיט אֵין אַרְטִיקְלָעָן קָעָגָן יִדְיִישׁ אָנוֹנָה
טְרָעַן טִיטָּל "אַ שְׁטוּרָעָם אֵין אַ גָּלָאָן וּוּאַסְעָרָ".
- 1890 פָּאַרְעַפְּנַטְלָעַכְט לִידָעָר אֵין לְעַצְמָן אַרְגָּאָנָג "יִדִּישָׁ פָּאַלְקָסְבָּלָאָט".
- 1890 אֵין יַ. ל. פְּרָצָעָס "דִּי יִדִּישָׁ בִּיבְּלַיְאָטָעָק" דָעַרְשִׁינָט ש. פָרָוָגָס "דָעַר כּוֹסָ"
- אֵין פְּרָצָעָס יִדִּישָׁר אַיְבָּרְגָּעְצָנָג
אַנְגָּעָשָׁרְבָּן דָאָס לִיד "אוֹרְפָּיְזָן מִיכְלָל גָּאָרְדָּאָנס קָבָר".
- 1891 פָּאַרְעַפְּנַטְלָעַכְט זַיְינַן לִיד "אַ בְּלָעַטָּו וּוּדִיְיָ".
- 1891 פָּאַרְבָּאָכָט אֵין אַדָּעָס, זַיְיךְ בָּאַפְּרִינְדָּט מִיט מַעַנְדָּעָלָע, מ. בָּנָ עַמִּי, יַ. תָּה
רַאֲבָנִיצְקִי, ש. דּוּבְּנָאָו אַנְד.

- ערשטע זאמלונג לידער אין יידיש "ליידער און געדאנקען" (אדעם, 160 ז"ז).
דערשיינט אין העבריאיש אין דער איבערזעציגונג פון יעקב קאפלאן "שירי פרוג" ווארשע 382 ז"ז, מיט א הקדמה פון ראובן בריניין. רעצעניע אין "השלח" פון ב'ק [ג'. ד'אנצ'ץ].
- עס דערשיינען צוויי ביכער אין רוסיש "סקיצן און מעשהלעך", "סיאונידי".
אנגעהויבן מיטזאָרבּעַטְן אין ניעם רושיש-ידישן ושורנאל "בּוּרוֹשְׁטְשֶׁנָּאָסְטְּ".
רעדאָקטִירַט צוֹזָמָעַן מיטן אָגָרָאנָם מ. וועלער, "דָּעַם לְאַנְּדָאָרְבִּיטְעָר"
(לוח פון קאלאניסטן און גערטנער), וילנע 247 ז"ז.
באָטִילִיקְט זיך אין דער ערשותער יידישער טעלגעכער ציטונג "דער פרײַנד".
פארעפֿנְטְּלְעַכְּט זיין באָרִימְט ליד "הָאָט רְחַמְנוֹת". נאָכוֹן קעַשְׁעַנְוּוֹר
פָּאָגָרָאָם.
- סְּוּוּרֵן אַרְוִיסְגַּעֲבָן דָּרְכֵן "פְּרִיאַנְד" אַיִּן יִדְיש "אַלְעַ וּוּרְקַ" (— 1887) אַיִּן 2 בענד, 405 זז.
זיך באָטִילִיקְט מיט לִידְעָר אַיִּן "דָּאָס לְעַבְּנָן" (חַודְשִׁזְוָרְגָּאָל).
- פארעפֿנְטְּלְעַכְּט זיין ליד "דָּעַר אַדְלָעָר", גַּעֲוִידָמָעַט מַעֲנְדָעַלְעָס 70 טָן גַּעֲבִירְגְּנָטָאָג.
קראנְק גַּעֲוָאָרָן אוּרְחַ דִּי נִיר.
- אַרְבִּיגְעַפְּאָרָן קִיְּן אַדְעָס. וּזְאוּ עָר אַיִּז באָשְׁעַפְּטִיקְט אַלְס אַינְטְּפָעְקְּטָאָר
פָּוֹן אַ פָּאָרִיזְכְּעַרְנוֹגְגַּעְזּוּלְשְׁאָפְּט.
- עס דערשיינען אַיִּן 3 בענד "אַלְעַ שְׂרִיפְּטָן פָּוֹן ש. פרוג" אַיִּן הַיְבָרָו פָּאָבְּלִישְׁנְגָּו
קָאָמָּפְּ. מיט אַ פָּאָרְרְעַדְעַז פָּוֹן רָאוּבָן בריניין.
טרָעַט אוּרְפַּט מיט אַ רְעַדְעַבְּאָגְּרִיסְטָוָן צוֹ מַעֲנְדָעַלְעָס 75 טָן יָאָרְטָאָג.
- זַעַצְט אַיְבָּר אַיִּן רְוִסִּישׁ "יִדְישַׁע אֲגָדָות" פָּוֹן בִּיאָלִיקְ-רָאָבְּנִיצְקִי אַיִּן 4 בענד.
באָטִילִיקְט זיך אַיִּן דָּעַר רְוִסִּישְׁר אַיִּן יִדְישְׁעָר פְּרָעָס אַונְטָעָר פָּאָרְשִׁידְעָנָע.
פְּסֻוּדוֹדָאַנְיִמְעָן.
- צַו זַיְן 50 טָן גַּעֲבִירְגְּנָטָאָג וּסְוּרֵן פָּאָרְעַפְּנְטְּלְעַכְּט אַרְטִיקְלָעָן אַיִּן יִדְישַׁ, העֲבָרִי
אִיש אַיִּן רְוִסִּישַׁ.
- דערשיינען אַיִּן אַדְעָס אַלְעַ וּוּרְקַ אַיִִּן רְוִסִּישַׁ אַיִִּן 6 בענד, מיט אַן אַרְיִינְפִּיר
פָּוֹן דָּר. יוֹסֵף קְלִיּוֹנָר.
- פארעפֿנְטְּלְעַכְּט לִידְעָר אַיִּן "יִדְישַׁע וּוּלְטַט", פַּעַטְעַרְבּוֹרָג.
- טרָעַט אוּרְפַּט אַיִּן אַדְעָס אוּרְפַּט פָּאָרְאָזְמָלְוָנָגָעָן אַיִּן יִדְישַׁ אַיִִּן רְוִסִּישַׁ.
מַאֲכָט אַדוֹרֶךְ שְׁוּעוּרָע אָפְּרָאַצְיָע, זַיְן גַּעַונְטְּ-צּוֹשְׁטָאָנָד וּוּרְטָעָר
אנגעהויבן צוֹ שְׁרִיבָּן "זְכָרָנוֹת" אַיִִּן פָּאָרְעַפְּנְטְּלְעַכְּט אַיִִּין וּוּרְשָׁעָוּרָר "מָאָ
מָעָנָט". צּוֹלְבָּן אוּיְסְבָּרוֹךְ פָּוֹן וּוּלְטָט-קְרִיגְגָּאָרְטִין בִּים סָאָמָע אַנְהִיבָּ.
אוּפָּן קְרָאָנְקָן-בָּעֵט שְׁרִיבָּט אַן אַ סְּעָרִיעַ העֲבָרִיָּאִישׁע לִידְעָר.
- מעַפְּטָעַמְבָּעָר דָּעַם 9 טָן (לוּיטָן אַלְטָן סְטִיל) נַאֲכָר שְׁוּעוּרָע לִידְזָן שְׁטָאָרְבָּט עָר.
זַיְן טּוֹסִט רַופְּט אַרְיוֹיסְ גְּרוּסְ טְרוּיְעָר אַיִִּין צָעַר אַיְבָּר דָּעַר גַּאֲרָעָר יִדְישְׁעָר
וּוּלְטָט. אַרְטִיקְלָעָן אַיִִּין זְכָרָנוֹת וּסְוּרֵן פָּאָרְעַפְּנְטְּלְעַכְּט אַיִִּין דָּעַר פְּרָעָס
פָּוֹן דָּעַר וּוּלְטָט. טְרוּיְעָר-טְלְעַגְּרָאָמָעָס פָּוֹן אַרְגָּנְזִיאָצִיעָס אַיִִּין יְחִידִים.

לידער פון שמעון פרולוג

צו מינע לעוזר

בעט פון מיר קיין זיסע שטימען.

בעט קיין פריעס ליד :

אויף מײַן פידל ליגט דער סימן

מייטן שטעמלל "ייד" !

אוּ, דאס איז אָטיפֿעַ חַתְּמָה,

אוּפֿ מײַן קְרָאָנְקָעָס הַאֲרָץ,

און עס גִּיסְט זִיךְרָן פָּוֹן מײַן שְׁטִימָע

גָּאֵר גָּעוּוֹין אָוּן שְׁמָאָרָץ ! ..

ברידער מינען, ליבע ברידער !

פּוֹל מִיט לִיד אָוּן שְׁאנְד —

זִינְג אַיך ווּידָעֶר מִינְעָן לִידָעֶר

פָּוֹן אַ ווִיטָן לְאָנְד,

פָּוֹן אָ גַּעֲנוּט, וְאוֹ דָעַר הִימָּל

רְעַגְנֶטֶט קְלָאָג אָוּן לִידָעֶר;

און אָ טִיפֿעַר שְׂוֹאָרְצָעָר דְּרִימָל

לייגט אוּפֿ אַלְץ פְּאָרְשְׁפְּרִיטִים.

מִיְּנָד

אָ גְּרוּוּסָן כָּאָר פָּוֹן אָלָע סָאָרָטָן

פָּוֹן אָלָע שְׁטִימָעָן אוּפֿ דָעַר ווּעָלָט !

מִילְאָנוּן פּוּגָעָלָעָד אִין גָּאָרטָן,

מִילְאָנוּן קְוּיְיטָעָלָעָד אִין פָּעָלָד,

אַיך בֵּין אָ חֹזֶן אָן אָ עַמּוֹד

כְּמֻעַט שְׁוֹן פְּינָךְ אָוּן צְוֹאָנְצִיךְ יָאָר.

דָאָר קְלִינְגָּעָן מִינְעָן חַפְּלוֹת תְּמִיד

און כִּיהָאָב דָעָרֶצֶוּ אָ שְ׀יָעָם כָּאָר.

דָעַר ווּינְשְׁטָאָק אָוּן מִיט מִיר מַתְּפָלֵל

אוּפֿ טְלִימְטָר אִין דָעַר צִיטָן.

די ווּלְדָעֶר זָאָגָן מִיט מִיר הַלְּל ;

עַס קְלִינְגָּט אָוּן זְנְגָּט פָּוֹן יְעָדָר זִיטָן.

דָעַר שְׁטוּרָעָם הַעֲלָפֶט מִיר בְּלָאָזֶן תְּקִיעָות —

עַר חָאָט אָ שְׁוֹפֵר גָּאֵר אָ פְּרָאָכֶט —

און הַעֲרָן מִשְׁ אָוּן אָ חַיָּות

זִיְן בְּלָאָזֶן אָוּן אָסְיָעָן-גָּאָכֶט;

מִיר זְנְגָּט די זָוָן מְכַלְּחִיחִים.

הַוּשְׁעָנוֹת שְׁלָאָגָט דָעַר ווּינְטָבִים טִיךְ .. .

און מִיט אָ נִיגּוֹן גָּאֵר אָ נִיעָם

וּוַיְלָ אַיךְ די לִידָעֶר זְנְגָּעָן אַיךְ.

מִינְיָן הָאָרָץ אָוּן אָבָעָר וְוִי אָוּן רִינְגָּעָן

גַּעֲפָאָסֶט, אָוּן ווּינְגָּעָן צִיטָעָס מִיךְ;

מִיט וּוְאָס אַיךְ הַיְבָ נִיט אָוּן זְוּ זְנְגָּעָן, —

מִיט "מוֹן-הַמִּיצְרָיִם" עַנְדִּיק אַיךְ .. .

צום שרייבער

מיין ברודער! שלעכט אייז דיר, איך וויס;
נאר גי און טראג דעם יאך דעם שווערן.
שטיי שטאָלץ און קראָפֿטיך אויף דיין ארט:
עס מז, עס ווועט דאָך ליכטיך ווערן!

גיט שרעקלעך אייז די פינצעטערנייש —
ס'וועט אַנְהִיבָּן צו טאגן;
די שטראָלן וועלן פון דער וועלט
די שוואָרכָץ נאָכָט פֿאַרְיאָגָן.

עס וועלן אויפֿוֹאָכָן פון שלאָף
גאָר נײַע לֵיט מיט נײַע מוחות;
זיי וועלן ברענגן אַוַּיפֿ דער וועלט
פֿיל נײַע, פֿרְיעַשׂ, שטָאָרָקָע כוחות.

פֿיל העלע שטראָלן, גְּרוּיסָע לִיכְט
וועט דעמאָלט ווערן אַנְגַּעַצְנוֹדָן,
דער שלאָפֿער וועט באָקְומָעָן קְרָאָפֿט,
אוֹן לִיכְטִיךְ וועט ווערן דעם בלינְדָן.

דאָס מז זיין, ברודער! .. אַבעָּר אַיצְט,
דערוֹויל — אייז גָּאָט צו דָּאנְקָעָן, בְּלָעָבָן,
פֿאָר יְעָדָן שְׁטוֹאָל פֿאָר יְעָדָן פֿוֹנָק,
וּאָס צִינְדָּט וִיךְ אָן אַין אַונְדוֹעָר לעָבָן!

א מעשהֶלע פון א געווועגענען ערְדָּ-אַרְבָּעָטָעָר

דאָרט האָט די גְּרִינְגָּע בְּלָעְטָעָר
אַ ווֹנְטָעַלְעַ גַּעֲוִיגְט;
אַ לִיבָּעָר, וִיסְעָר וַיְנָטָעָר
מיין יונְגָע בְּרוֹסָט גַּעֲקוֹיָקָט.

עס האָרְעוֹוֹן דָּאָרט יִידָּן
פֿון קִינְדְּוֹיְזָן בֵּין טַוִּיט,
אוֹן עַסְן דָּאָרט אַין פֿרְידָן
אוֹן אַיְגָן שְׁטִיקָל בְּרוֹיט.

אַ דָּעְרָפָל אייז פֿאַרְיאָגָן,
עס הִיסְטָט בְּאַבְּרָאָוִי קוֹטָן;
אַמְּאָל אייז דָּאָרט גַּעַשְׁתָּאָעָן
מיין וַיְגַעַלְעַ ... אָן גּוֹט

אוֹן זִיס אַין מִיד גַּעַגְּנָגָעָן
איין יעַנְעָר לִיבָּעָר צִיטִיטָן:
דאָרט האָבוֹן גַּעַלְעַ זַאֲגָעָן
גַּעֲרִישָׂת פֿון יְעָדָר זִיט.

די פעדער איז מיין סאכע,
מיין פעלד איז דאס פאפריך,
און וואס פאר מולֶברכה
אייז אונגעריטט פאר מיר !

— מען לעקט פון מיר די פינגעער,
עס קליגט מיט מיר אַ וועלט ;
כאטש וואס איז, דאכט זיך, גריינגער —
מאץ לידלעך און נעם געלט.

יא, כ'מעז זיין צופרידן,
ניט ערצער ביזן טויט,
איינס פעלט נאר, ליבע יידן,
נאָר איינס — דאס שטיקל ברויט ! ..

פארנגאנגען זייןען יארן,
איך בין פון דארט אוועק —
בין צוגעריטט געווארן
גאָר צו אָן אנדער צוועק :

גיט מיט דער סאכע גײַן
פון אַרעמקייט און נויט,
און אַקערן אָן זיינ
אלץ פאר דעם שטיקל ברויט,
ניין, שטארק אָן ווי אַ צעדער
אונ שטאלץ מיין הארץ אין מיר ;
מיין סאכע אָן די פעדער,
מיין בעלד אָן דאס פאפריך !

זאמֵד אָן שטערן

עס שיינט די לבנה, עס גלאָאנצַן די שטערן ;
די נאָכט שוועבט אויף באָרג אָן אויף טאָל ...
דאָס אַלטיטשעכּ ביכעלע ליגט פאר מיר אָפּן, —
איך לייען עס, לייען עס טויזנט מאָל.

איך לייען די היליקע טיעערע ווערטער,
מיר הערט זיך אַ שטימע : «איך שוער —
מיין פֿאָלַךְ, דו וועסט זיין ווי די שטערן אין הימל,
וואֹ זאמֵד אויפֿן ברעה פונעם מעָר ... »

רבונושל-עלום ! עס ווערט ניט פֿאָרְפֿאָלַן
פון דיבנע הבטחות קיין איינציך ואָרט :
מקוים מוּ ווערין דיין היליקער ווילען,
אלץ קומט אין זיין ציטט, אויף זיין אָרט.

און איינס אייז שוין טאָקע מקוים געווארן,
דאָס פֿיל אָיך, דאס וויס אָיך געוויס :
מיר זייןען געווארן ווי זאמֵד, וואָס אָיז הפקר,
וואָס יעדערער טרעט מיט די פֿיס ...

יא, גאטעניאָה אַמתה, ווי זאמֵד אָן ווי שטינען,
צעישפרייט אָן צעיזאָרטן אויף שאָנד אָן אויף שפֿאָט .
נוֹ אָבער די שטערן, די ליבטיקען קלאָרַע —
די שטערן, די שטערן — וואָו זייןען זייגאָט???

א בְּלָעַטֵּל וּוִידֹּי

(1890)

וואָי פֿוַיל אָוָן וּוַי שְׁלַעַפְּעַרְיךָ קְרִיכָּן דִּי טָעָג,
וואָי גִּיךְ אֲבָעָר פְּלִיאָעָן דִּי יָאָרָן!
וּוַיְיַת אִיז נָאָךְ בֵּין צָו דַעַם עַק פָּוָן מִין וּוַעָּג,
אוָן זָעָט, וּוַיְיַת אַיךְ בֵּין שָׂוִין פָּאָרְחוֹשָׁכָט גֻּוּאָרָן!
גַּעֲבּוֹינָן דָּעֶר רָוקָן אָוָן גּוֹרְיִי אִיז דִּי האָרָה,
פָּאָרְטִּיקָנָט דִּי באָקָן, אִין קְנִיטִישָׁן דָּעֶר שְׁטָעָרָן,
די אוּיגָן פָּאָרְטִּוְנְקָלָט פָּוָן בִּיטְעָרָעָט טְרָעָרָן...
אָרָ, בְּרִידְעָרָ! — מִיר גִּיטְעָט דָּס דַּרְיִיכְסָטָע יָאָר!...

“בָּן שְׁלַשִּׁים לְכָתוֹ” — נָו טָאָקָעַ, וּוַיְדָעָן?
אַיְר וּוַיְיסְטָדָךְ, דָּס אַגְּמָט דִּי גְּמָרָא...
טָא גַּעֲמַטְזָשָׁע, זִיְיט מְוחָל, אַיךְ בָּעַט אַיְיךְ, אַ פָּעָן,
אוָן רַעֲכָנָט נָאָר אוִיסָּה, קִינְזַּעַן הַיְהָדָעָן.
אַ קִימָאָלָן, וּוַיְפִיל דָּאָרָף זִין אַיְבָּעָרָאל
בֵּי יִזְדָּן גְּבוּרִים? — אַ שְׁרוּקָן בְּנָאָמָנוֹת!
אוָן לְזִיצָן, אִין פְּינָסָק, אִין בְּרָדִידִיטְשָׁוֹן — אַ כָּלָל
אַ פָּאָלָק פָּוָן גְּבוּרִים — אָן אִימָה, סְכוֹנוֹת!

אַ פָּאָלָק פָּוָן גְּבוּרִים! אָוָן וּוְאָרָא אַ יִד —
אַ גְּלִית הַפְּלִשְׁתִּי, אַ שְׁמַשְׁוֹן הַגְּבוּרָ!
עַס קָאָכָט וּוַי אַ קָּעֵסָל, עַס בְּרוֹמָט אָוָן עַס זִידָט,
עַס צִיטָעָרָט דִּי עַרְד אַונְטָעָר אִים וּוַי פָּוָן פִּיבְּעָר,
מַע אַרְבָּעָט, מַע הַוְּלִיּוּט, מַע טְרִינְקָט אָוָן מַע עַסְטָט,
מַע בָּאָדָט זִיךְ אִין שְׁפָעָ; אָוָן וּוְאָרָא אַ הַיּוֹלֵל,
אוָן וּוְאָרָא אַ מְנִיקָן, אָוָן וּוְאָרָא אַ קְלִיּוֹל —
אַ לְאָגָעָר פָּוָן לִיְבָן, פָּוָן אַדְלָעָרָס אַ נְעָסָט!

אָרָ, לִיְבָן אָוָן אַדְלָעָרָס! אַיךְ בֵּין אַיְיךְ אַמְּאָל
אָן אַדְלָעָר גַּעֲוָעָן, מִיטְ לִיבְטִיקָע אַיְיגָן,
מִיטְ קְרָאָפָט אָוָן מִיטְ האַפְּנָגָג אַיְיךְ בְּעָרָג אָוָן אַיְיךְ טָאָל
אַיְיךְ טִיכָּן אָוָן פָּעָלָדָעָר גַּעֲשׂוּעָבָט אָוָן גַּעֲפְּלִיגָּן;
מִידְ האָבָן דִּי שְׁטָעָרָן פָּוָן הַיְמָל גַּעֲגְּרִיסָט,
די וּזְאָלְקָנָס צָו פָּוָסָן גַּעֲשְׁפְּרִיטָן זִיךְ,
די וּזְעַלְדָּעָר גַּעֲזָוָגָעָן, די טִיכָּן גַּעֲפְּלִיסָט —
גַּעֲזָוָגָעָן, גַּעֲשִׁיכָּנָט אָוָן גַּעֲפְּרִיטָן זִיךְ.

די וועלדער און פעלדער אָרום און אָרום,
די וואַלקנס און שטערן, די טיכן און קוֹאָלֶן,
דאָס גוּרנִיקע בלְאָט אָן די רָאָזְעוּז בְּלוּם —
בָּאַשְׁפְּרִיצְט מִיט דָעַם טֵוִי אָן באַשְׁינִיגְט מִיט די שְׂטוּרָאָלֶן —
דעָר זַיְלָבְּרָגְנֶר שְׂנִי אָן דָעַר גָּאָלְדָעְגֶּנֶר זַאנְגָּה
די ערְד אָן דָעַר הִימְלָפָן אָונְטָן אָן אוּבִּין —
אלְצִיּ אַלְצִיּ הַאֲטָט גַּעֲוָנְגָּעָן פָּוּן האָפְּגָּעָנָג אָן גַּלוּבָּן,
אוּן זִיס אַיּוּן גַּעֲוָנָג זַיְעָר לִיבָּס גַּעֲזָאָג !

די גָּאנְצָע נַאֲטוֹר אַיּוּ מִין רְבִּי גַּעֲוָנָן :
זַי הַאֲטָט מִיךְ גַּעֲלָעָרְגַּט אַיּוּנְגָּעָן, אַי שְׂפִילָן,
זַי הַאֲטָט מִיךְ גַּעֲלָעָרְגַּט אַיּוּנְגָּעָן, אַי פְּילָן,
דאָס האָרֶץ זַאל זַיְן פְּרִישָׁ אָנוּ דָעַר קָאָפָּזָל זַיְן נַיְכְּטָעָר,
צַו אַלְצִיּ זַאל אַיךְ הַאֲבָן אַזְוָגָן אָנוּ אַמְּסָס ...
אוּן אַיר בִּין גַּעֲוָנָרָן, צַו מוֹלָא ... וְאָס ?
אַ דִּיכְטָעָר, רְבוּתִים, אַ יִדְּשָׁעָר דִּיכְטָעָר !

איַר וַיִּסְטַּו וְאָס דָאָס אַיּוּן וְאָס דָאָס הַאֲטָט פָּאָר אַ וְוַעֲרָט ?
פָּוּן וְאַגְּנָעָן דָאָס גַּעַמְט זַיךְ... אַךְ, לְאָוטָט מִיךְ צַוְּפִידְיוֹן
פָּאָרְשָׁאָלְטָן אַיּוּן דָעַר, וְעַמְעָן גַּאֲטָט הַאֲטָט באַשְׁעָרָת
צַו זַיְן אַ משׂוּרָר... בִּיּֿוּדָן :
אַ משׂוּרָר — אַ קְלָעָזְמָעָר, אַ בְּדָחָן אַיּוּ עָר :
אַ גְּרָאָם אָנוּ אַ וּוּרְטָל, אַ לִידָל, אַ נִּיגּוּן,
אַ דְּרִיּוּ זַיךְ אַהֲנִין אָנוּ אַ קְרִים זַיךְ אַהֲרָר —
דעָר עַולְם זַאל הַאֲבָן פָּוּן אִים פָּאָרְגָּעָנִיגָּן.

אוּן וַיִּיּ אַיּוּ צַו אִים, אוּבִּעָס זַיְצָט אַיּוּ זַיְן בְּרוֹסֶט
אַ לעַבְּדָדִיק האָרֶץ, פּוֹל מִיט לִיבָּעָ אָונְ צָאָרָן,
וְאָס לְאָוטָט אִים נִיטָמָאָן צַו שְׁפָטָ אָונְ צַו לְוֻסֶּט
די האָרְפָּעָ, וְאָס אַיּוּ אִים גַּעֲגָבָן גַּעֲוָנָרָן
ער זַאל אוּפִיךְ אַיר שְׂפִילָן דָאָס הִילִּיקָעָ לְיִד
פָּוּן האָפְּגָּעָנָג אָונְ לִיבָּעָ, עָר זַאל מִיט זַיְן שְׂפִילָן
דְּעַרְוָעָן די גַּוְטָע אָונְ רִינְגָּעָ גַּעֲפִילָן
פָּוּן טְרִיאַהִיט אָונְ עַרְלָעְקִיט, פְּרִינְטְשָׁאָפָט אָונְ פְּרִיךְ.

יאָ, וַיִּי אַיּוּ צַו אִים ! — עָר וּוּסֶט זַיְן וַיִּי דָעַר קוֹל
וְאָס שְׁדִיִּיט אָין דָעַר מְדָבָר צַו שְׁטִינְגָּעָר אָונְ בִּינְעָר ;
עָס וּוּלְן אִים הָעָרָן דָעַר בָּאָרג אָונְ דָעַר טָאָל,

דער וואלד און דאס פעלד... אבער מענטשן — ניט איינער!
א ייד וועט זיך געמען דאס בערדל אין האנט.
וועט שטיין מיטן קאָפּ אויף א זייט אַנגעובייגן,
וועט הערן מיט אויערן, קוקן מיט אויגן
און טאקע פֿאַרשטיין... אָזוי ווי די וואנט!...

אָך, זאגט מיר, דערקלערט דאס מיר ריכטיק און גוט
ויאָס אִיז דאס מיט יידן געווארן? —
אווי פֿל געלטן אין שרעק און אין צארן,
אווי פֿיל פֿאַרגעסן אֵי טרען, אֵי בלוט;
אָTAG גִּיט ניט פֿאָר, וואָס ער זאל ניט צעקראנֶן,
צעשטען אַמְּכה אָט וואָנוֹ נאָר אַגְּלִיד; —
עַס שִׁיטָן זיך צָרוֹת וְיִי בָּבָּ — אָן אַיְד? —
אַיְד דָּאָרָף אַקְלָעָזָעָר מִיט פֿוַּיקָּן אָן טָאָצָן,

אַבְּדוֹן מיט גְּרָאָמָעָן אָן ווערטלעָה; אַט דאס
פֿאַרשְׂטִיט עַר, אויף דעם אִיז עַר, זעט אַיר, אַמְּבִינָן,
עַס ווּאָקְסְט אַין אִים פֿשׂוֹט דאס הארץ וְיִ אויף הייְוָן,
ער טְרִינְקֶט פֿוֹן דעם נחָת אָן פֿרִיד אַן אַמְּסָן;
אַפְּשָׁטָל, אַוְועָרָטָל, אַנְיָגָן, אַלְידָל,
אַמְּעָשָׂה, אַחֲידָה, אַגְּרָם אָן אַשְׁפִּיל...
פֿאָר ווּאָסְ-זְוּשָׁע זְגַסְטָו אָזְוִי טְרוּעִירָק, שְׁטִיל,
מִין פֿידָל, מִין אַלְטָעָ, צְעַבְּרָאָכְעָנָע פֿידָל?

ויאָס ווּינְגָעָן אָן זִיפְּצָן דִּי סְטוּרְנוּסָם אָזְוִי?
עַס גִּיסְט זִיך אַקְלָאָג פֿוֹן אָן אַבל,
פֿיל יְאָרָן צְרוּיק אויף דִּי טִיכְּן פֿוֹן בְּבָל,
אַין אַיְזָעָרָנָע קִיְּטָן, אויף שְׁטִינְגָּעָר אָן שְׁטָרוֹי
אִיז עַלְגָּט גַּעַלְגָּעָן דִּי טָאָכְטָעָר פֿוֹן צִיּוֹן
די ווּסְטָע אַלְמָנָה... — נָנוֹ, זְגַגְ-זְוּשָׁע מִיר הַיְינָט
די לִידְעָר פֿוֹן צִיּוֹן!... הָאָט צֹ אִים גַּעַשְׁדִּיעָן
דער פֿרִילְעָכָר, גַּלְיקְלָעָכָר פֿינְטָם.

«נִיְּין, אֵיך ווּעַל נִיט זְגַגְעָן דִּי טְיִיעָרָע לִידְעָר,
די לִידְעָר פֿוֹן צִיּוֹן, פֿוֹן הַיְילִיקָן לְאַנד
פֿאָר יְעָנָם, בַּיְ וּוּלְכָן אַין בְּלוֹט אִיז דִּי האָנט...
זִיְּת שְׁטָאָלִץ, מִינְגָּע קִבְּדָעָר, זִיְּת שְׁטָאָלִץ, מִינְגָּע בְּרִידְעָר!
בָּאהָאלָט זִיך, דִּי טְיִיעָרָע לִידְעָר, פֿאַרשְׂלִיסְטָם,
בָּאַגְּרָאָבָט זִיך אַין אַיְעָרָ פֿאַרקְומָעָרטָן הָאָרָצָן,

הילט איז אין זיין איזערע לײַדָן און שמאָרץן,
באָדערקט זיין מיט ליבע, מיט טרעַן באָגִיסטַן!"

איך זע זי אין דוּרים צוֹישַׁן בערַן און לֵיבַן,
וואָס רֵיסֶן אוּיף שְׂטִיקָעָר אַיר עַלְבָּטָן בְּרוּסְטָן...
איך זע זי אַין שְׁפָאָנִיעַ, צוֹ שְׁפָאָט אַין צוֹ לְוָסְטָן
אַיר דִּיכְטוּמָן, אַיר נָאָמָעָן, אַיר כְּבוֹד, אַיר לְעַבְּן...
איך זע זי אַין פִּינְצְּטָעָרָעַ וּוּלְדָעָרָאַלְיַן,
אוּיף טִיכְּין אַין יִמְּים פֿוֹן אַלְעָלָ פִּיר זִיטַן —
אַין זִיכְּרָעָר אַין שְׁטָאָלִץָּה, הוֹיךְ אַין קְרֻעְפְּטִיךְ, אַין רֵין
טוֹטָ פְּלַעַן צוֹ מִיר אַיר צְוָאָה פֿוֹן וַיִּיטַן :
— זִיתָט שְׁטָאָלִץָּה, מִינְגָּעָה קִינְדָּרָה! זִיתָט עַרְבָּנָט, באַשְׁיַּינָּט
דָּעַם הַיְּילִיקָּן נָאָמָעָן, מִיטָּ וּזְעַלְכָּן פָּאָרְצִיטָּן
אַיר האָט גַּעַשְׁטָאָלְצִירָט אַי פָּאָר גָּאָטָן, אַי פָּאָר לַיִּיטַן!
הִיטָּ אַפָּ אַין באַשִּׁיכְּתָּ אַיְיָרָרָעָן, באַקְרָוִינָט
דָּעַם לֵיבָן אַין טִיעָרָן נָאָמָעָן פֿוֹן צִוְּן...
זִיתָט שְׁטָאָלִץָּה, מִינְגָּעָה קִינְדָּרָה!..."

אט דאס איז רב ייד,

פֿוֹן אָגְפָּאָגָן גַּעֲוָעָן דאס אַיְינְצִיקָּעָ לְיִדָּן

צַו וּוּלְכָבָעָס מִין הָאָרֶץ פְּלַעַגָּט זִיךְּ רֵיסֶן אַין צִיעָן.
דאָס הַיְּילִיקָּעָ לְיִד זְנַגָּ אַיךְ, בְּרַדְעָרָא, אוּיךְ אַיְצָט —
עַס טְרִיפְּטָ פֿוֹן מִין הָאָרֶץ מִיטָּ בְּלוֹט אַין מִיט טְרַעְדָּן!
עַס לוֹיכְּטָ מִיר אַין לְעַבְּן, עַס פִּינְקָלָט אַין בְּלִיצָט,
אוֹזְוִי וּבִיְּנָאָכָט אַין דָּעָרָ פִּינְצְּטָעָרָ דִּי שְׁטָעָרָן.
מִיטָּ פִּילָּ שְׁוּעָרָעָ, זְמַפְּיַעָעָ, פִּינְצְּטָעָרָ טָעָג
הָאָטָן גָּאָט מִיךְּ גַּעַטָּן אַין מִין לְעַבְּן באַשְׁטְרָאָפָן;
פִּילָּ גְּרִיבָעָרָ, פִּילָּ שְׁטִינְגָּעָרָ גַּעַטְרָאָפָן.

נָאָר אַיְינָס אַיְיָרָסְטָ: זָאָל עַס זִיְּן נָאָר גָּאנְץ וּוַיִּיטַן
אַין לְאָנְגָּ נָאָךְ צַו וּוּאָרטָן — אַיךְ הָאָפָּ אַבְּעָרָ, בְּרוּדָעָרָ,
אַיךְ גְּלוּבָּ: עַס וּוּעַטָּ קּוֹמָעָן אַ לִיכְטִיקָּעָ צִיְּטָ
פָּאָרָ מִינְגָּעָ פָּאָרוּיְינְטָעָ, פָּאָרְאָמְעָרְטָעָ לִידְעָרָ,
עַס וּוּעַטָּ זִיךְּ גַּעַפְּגִינְגָּן אַן עַרְבָּסְטָעָם הָעָרָץ,
אַ לְעַזְעָרָ, וּוָסָ וּוּעַטָּ צַו מִיר זָאָגָן:
— וּוֹיְשָׁ אַפָּ דִּינְגָּעָ טְרָעָרָן אַין טָוָ אַפָּ דִּינָּ שְׁמָעָרָן;
דִּינָּ לְיִד אַין מִין הָאָרֶץ וּוּלְ אַיְבָּקָ אַיךְ טְרָאָגָן!

ש ב ו ע ו ת

דער גריינער יומ-טוב קלעפֿט איז טיר
די זוּן גִּיט אַוְיף אָונְ שִׁינְנֶט.
וואֹו, זִיְדָע, וּוּלְעָן מִיר דָאָס גְּרִינְס
אוֹיף יּוֹמֵ-טֻוב גַּעֲמָעַן הִינְנֶת?

— וּוּאָו, פְּרָעָגְסְטוֹ? קּוֹם, מַיִן גָּלְדָּן קִינְגָּה,
אוֹיף אָונְדוּעָר הַיְּלִיק אַרט, —
דָּעַר פְּרִילְינְגָּה אַטְמִיט גְּרָאָז בְּאַדְעָקָט
דיַין טָאָטָן קְבָּר דָּאָרט . . .

קוֹם, קִינְד מִינְיס! אָונְדוּעָר אִיְגָן גְּרִינְס
דָּעַרְקָעְנָעַן אִיז נִיט שָׂוּעָר:
פָּנוּ יְעַדְן גְּרָעָזְלָעַ שְׁטְרָאַלְט-אוֹיף
אַ הִיסְעַ יְתּוֹם-טְרָאַרְעָר . . .

אַ כִּישְׁוֹפְּ-מַאֲכָעָר אִיז דִּי נָאָכָט,
דִּי שְׁטִילָע, בְּלוּעַ נָאָכָט —
מִיט צָאָרָטָע פִּינְגָּעָר הַאָט זִי מִיר
דִּי אוֹיגָן צָוְגָּעָמָאָכָט;

דִּי אוֹיגָן מִיר פָּאָרְשָׁלָעְפָּרֶט שְׁטִילָל,
דָּאָס הָאָרֶץ מִיר אוֹיפְּגָעְוָעָט:
מִיט וּוַיְיסָע פְּלָגְלָעָן, וּוַיְיךְ וּוַיְיךְ
מִיךְ לְבָלָעַ צָוְגָּעָדָעָט.

דָּעַר לִיבָּעָר, גְּרִינְעָר יּוֹמֵ-טֻוב גִּיטָּה,
דִּי לְפָט אִיז בְּלוּי אָונְ רִין:
אוֹיף יְעַדְן גְּרָעָזְלָעַ שְׁטְרָאַלְט-אוֹיף
אַ הִלְלָעַר אִידְּלִישְׁטִין . . .

א זְוַמְעַר-נָאָכָט

דִּי נָאָכָט אִיז שְׁטִילָל, דִּי נָאָכָט אִיז פִּינְצָטָעָר,
מִיט שְׁוֹאָרְצָעָשָׁטָנס אִיז בְּאַדְעָקָט,
דָּעַר שְׁטִילְלָעָר טִיקָּה, דִּי גַּעֲרְטָנְעָר שְׁלָאָפָּן:
עַס וּוַיְיעַט מִיט פְּרִישָׁע גְּרָאָז: עַס שְׁמַעְקָט
פָּנוּ וּצְאָלָד מִיט שְׁוֹאָמָעָן אָונְ מִיט בְּלָוּמָעָן.
דִּי לוֹפְט אִיז רִין, אָן פְּרִישָׁא אָונְ קִילָּה:
אַלְזָן שְׁלָאָפָּט אָונְ דָוָת אִין שְׁטִילָן פְּרִידָן, —
נָאָר פָּנוּ דָעַר אַלְטָעָר וּוְאַסְעָר-מִיל
הָעָר אִיךְ צְוַיִּין לִיבָּעָר, זִיסְעַ שְׁטִימָעָן:
צְוַיִּין יְוָגָע טּוּבָן וּוְאַיְגָעָן דָּאָרט:
זִיִּי וּוְאַרְקָעָן, הָאַלְדָּזָן זִיךְ... וּוְרוֹאִיךְ
אִיז אוֹיף וּוַיְעַר שְׁטִילָן אַרט . . .
אִיךְ גִּיְיָהִין, אָן אַלְטָעָר וּוּעְרָבָע
שְׁטִימִיט אַוְבָּן שְׁטִילָן גְּרָנוּם בְּרָעָגָן:
זִי אִיז מַיִן פְּרִינְט, זִי אִיז מַיִן חַבָּר
אִין מַיִגְעַן טְרוֹעִירִיקָע טָעָג.

מיר זייןען ליב די אלטער צויזיגן,
וואס האונגען טרויעדריך אראפֿ,
גלייך ווי פארצייטן בי און אבל
די האר פון טרויערטיקן קאפֿ.
וי אינן מיר ליב די אלטער ווערבע :
אפט זיך איך איינעם אונטער איר,
און זי באדעתט מיך מיט די צויזיגן,
גיסט אויס א זיסע דו אויף מיר.

הער צו די תפילה

הער צו די תפילה פון דיין קנעכט,
וואס שטיטט פאר דיר, דעם קאפֿ געבעגן !
וועק אויף דאס קאלטער טויטער הארץ,
מאנַך אויף די טונקלע, בלינדע אויגן.

פון יענע פעלקער אויף דער וועלט,
וואס בלאנדושען אויף די קromoוע וועגן ...
ווי אויף דער בלום דער מארגנטוי,
ווי אויף דעם זאגונג דער פרישער רעגן.

פארגיס אויף זיער טונקלען זין
דיין בארכאהרצקייט פון אויבן.
באליכט זי מיט דיין שיין און מאכט
דערקויך זי מיט דעם רײנעם גלויבן :

און ווי די אפגרונטן באדעתט
דער טיפער ים פון אלע עקה,
זאל גלויבן, וארההייט, וויסנשאפט
פון עק ביין עק די וועלט באדען ! ...

איינער פון די בעסטע

צו מיכל גארדאן

(געשריבן צום דערשיינען פון זיין בז' "יודישע לידער")

וואס איז דאס געווארן? וואס זע איך און הערד? —
 די קלינען זילבערנע גלאקלעך קלינגען...
 די טיבעלעך ווארקען... קאנארכילעך זינגען...
 דאס וויגעלע וויגט זיך אהין און אהער...

דאס וויגעלע וויגט זיך... דאס לומפעלע ברענט...
 די באבעני זיצט איבער מיר אנגבעיגן:
 איך זע אירע קלינינקע, דארינקע הענט,
 איך קווק אין די אלטינקע, טונקעלע אויגן.

זי ארבעט דעם זאק און זינגען ווי אמאל:
 "אייר זויט דאך רב ייד, אין פאלטאוע געווען".
 אָ דאנק איך, רב מיכל, אָ דאנק טויזנט מלא! —
 איך האב אייער ביכל "ליידער" געלען.

אייר האט ווידער פריילעך און יונג מיך געמאכט,
 ווי ליכטיק איך מיר אויפן הארצן געווארן! —
 אייר האט מיר אָ גראס פון מיין קינדהייט געבראכט
 אָ גראס פון די ליכטיקע, גלאקלעכע יאָרֶן...

*

אייר זויט פון די ערשטע, וואס זינען ביינאכט
 פון שלאָף צוישן ייזן געווארן דערוואכט.
 צו קלאָפּן צו זיי אין די פענץטער און טירן —
 אָרוֹיס אַוִיפּ דער ליכטיקער וועלט זיי צו פֿרֶן.

אייך זע אייער יידישע מוזע געקליידט
 אַין פֿראָסטע, אַלטמאַדיישׁ, יידישׁ בְּגָדִים:

דערפֿאָר אַבעָּר זִיינָעָן זַי גַּעֲנִיָּט
בְּאַלְעָבָטִישׁ: אֵי שְׂטָאָרָק, אֵי מִיטָּכֶשֶׁ רְשָׁעָה פָּאָדָעָם...

אָן קוֹנוֹצָן, אָן צָאַצְקָעָס, פְּרָאַסְטָאָרְגָּעָן אָן לְאַנְגָּג,
זַי וְאַל אָוּמָעָטוּמָ פְּרָיָי אָן דְּוָאִיךְ זַיְךְ פְּיָילְן —
אַיְן שָׁוֹל בְּיָים בְּאַלְעָמָעָר, אַיְן קְלוֹיוֹן אוֹיפְּךְ דָּעָר בְּאַנְקָעָן
אָן אוֹיךְ אוֹיפְּנָן מְאָרָק, וּוּאוֹ דִּי יְאַטְקָעָהִינָּט בְּיָילְן...

די יִידִישׁ מָזָעָ! אִיר אַיְן דָּאָךְ בְּאַשְׁעָרָת,
צַו קְרִיכָן אַיְן אַלְעָלִיְּיָיָהָיָה בְּלְאַטְעָם,
מִיטָּחִיסְדִּישׁ שְׂטָרִיְמָלְעָץ, פְּאַנְטָאָפָלָעָם, קְאַפְּאַטְעָם.
וּוּאָס זִיינָעָן אָ קְוָפְּעָרְגָּעָם גְּרָאָשָׁן נִיטָּוּ וּוּרָתָה; —

צַו כְּשָׂרֵן הַעֲרָצָעָר, צַו שִׁיְיָעָרְן קַעְפָּעָ...
אָן כְּאָפָן נִיטָּוּ וּוּלְטָן אֵי קְלָלוֹת, אֵי קְלָעָפָּ...
די אַלְטָעָ יְתָוָה אָן טָאָטָן, אָן מַאֲמָעָן,
וּוּאָס שְׁלָעָפָט אוֹיפְּךְ דִּי פְּלִיאִיצָעָס אָ טָאָרְבָּעָ מִיטָּ גְּרָאָמָעָן...

דערפֿאָר אַבעָּר וּוּאָס פָּאָר אָ פְּיעַרְדִּיק הַעֲרָץ
הָאָט אִיר בְּמַתְנָה דָּעָר בְּרוֹא גַּעֲגָבָן; —
דָּעָר יִידִישָׁר אָוְמְגָלִיק, דָּעָר יִידִישָׁר שְׁמָעָרִץ,
דָּאָס גָּאנְגָּעָ פְּאַרְחוֹשָׁכְּטָעָ יִדִּישָׁע לְעָבָן —

עַס קָאָכָט אָן עַס זִידָט אָן עַס פְּלִיסְטִיט וּזְיַי אָ טִיךְ
פָּוּן יַעֲדָר זְשָׁאָרְגָּאַנִּישָׁעָר שָׁוֹרָה בַּיְיָ אִיךְ.
גִּינְטָא קִין צְעָנוֹר אָן קִין מַשְׁקָּל בְּיָים זָמָר,
דערפֿאָר אַבעָּר טְרָעָרָן — כָּאַטְשׁ שְׁעָפָט מִיטָּ אָן עַמְּעָר.

דערפֿאָר אַבעָּר וּוּיִטְיק אָן טְרוֹיִיעָר אָן שְׁמָעָרִץ,
דָּעָרָצָו מִיטָּן אַמְּתָן יִידִישָׁן קְרָעָבָץ,
פָּוּן וּוּלְכָן אָ טְוִיטָעָר קָעָן לְעַבְעִידָק וּוּעָרָן,
אָ שְׁטִינְ זַיְךְ צְעָגִיסָּן אֵין בִּיטְעָרָעָ טְרָעָרָן —

אַט דָּאָס אֵין — כָּל דְּכָפִין — קּוֹמָטָה, טְרִינְקָט זַיְךְ גּוֹט אָן
טְרִינְקָט, יִידָּן, סְאיָזָ פּוֹל אָן וּוּטָט לִיְזִיךְ נִיטָּוּ וּוּרָן —
דָּעָר הַדָּס מִיטָּפְּעָפָעָ, דָּעָר בְּעַכְעָר מִיטָּ טְרָעָרָן,
דָּאָס יִדִּישָׁע לִיְדָל פָּוּן מִיכָּל גַּאֲרָדָאָן!

// // //

אויף מיבָּל גַּאֲרְדָּאָנֶס קָבָּר

שלאחיזשע זיס אין דיין געצעטלט,
ליבע, טיעערע נשמה!
נעם מיט זיך אויף יענער וועלט
כאטש די אינציגקע נחמה,

או דיין ליד, דיין יידיש ליד
וועט נאך לאנגע יארן קלינגגען
און וואו נאך עס לעבט אַיד,
וועט מען דינען לידער זינגען.

שלאחיזשע פרײַ פון לייד און פײַן;
שלאָפָּאָ, נשמה, ליבע, פײַנע!
און אַעַק! — אַראָפָּה פון מאָרָק! —
האָדייעַ ווינגען, האָדייעַ זינגען! ...

נאך אַ קָּבָּר, נאך אַ הָרָץ
אייז שווין טויט אַונְ קָאָלָט גַּעוֹאָרָן,
פרײַ פון פרײַ אַונְ פרײַ פון שָׁמְעָרָץ,
פרײַ פון ליבע אַונְ פון צָאָרָן.

אויף דער ערָדָה, אויף אש אַונְ שְׁטוּרָיִ
פָּאָלָט אַראָפָּה דֵּי אַלְטָעָ פִּידָּלָ —
מייטָן טִיפָּן לְעַצְּטָן «אוּזִי»
געומט אַן אַעַק דָּאס גַּאֲרִישַׂ לִידָּל.

הוֵיר אַונְ עַרְנָסָט, טִיף אַונְ שְׁטָאָרָק
הָאָט אַמְּאָל דָּאס לִיד גַּעַלְגָּוּגָעָן
הָאָדייעַ ווַיְיַגְעַן, הָאָדייעַ זִינְגָּעָן! ...

דעָר אַדְלַעַר

(געווידמעט שלום יעקב אַברָאָמָּאָוּוּיטָשׁ
צָו זִין 50-יְאָרִיקָן יוּבִּילִיָּשׁ)

קוֹקָט, שׁוּעוּלְבָּעַלְעָד מִינְעָ : וּוּ רְוָאִיק אַונְ בְּרִיטָ
די גְּרוּיסָע, די מַעֲכְטִיקָע פְּלִיגָּל צַעֲשְׁפִּירָתָן,
עָר שׁוּעוּבָט צָו די שְׁטָרָאַלְקָן... וְוָאָהָהָן, פְּרָעָגָט אַירָ, הָאָלָט עָר
זִין לוֹפְּטִיזּוּגָע, דָּעָר אַדְלַעַר, דָּעָר אַדְלַעַר דָּעָר אַלְטָעָר?
עָר שְׁטָרָעָבָט צָו דָּעָר אַיְבִּיקָעָר גַּעַלְעָכָעָר שִׁיןָן...
זִין הָאָרֶץ ווַיִּסְטָ פִּון שְׁרָעָק נִיט, זִין קָאָפָ נִיט גַּעֲבוֹיָגָן;
נִיט פִּינְטָלְעָנְדִיק קוֹקָן אַין הִימָּל אַרְיָן...
די לִיכְטִיקָע אַדְלַעַרְשָׁע אַיְגָן...)

וּוּ אַלְט אַינְ ער? — פְּרָעָגָט בַּי דָּעָם רְוִישָׁנָדָן וְאַלְדָּ
אַונְ פְּרָעָגָט בַּי דִ פְּעַלְדוֹן, אַונְ פְּרָעָגָט בַּי דִ שְׁטָרָאָמָעָן,
וְאָס פְּלִיסָן אַינְ וְאַלְדָּ פִּון דִ פְּעַלְדוֹן... וּוּ אַלְטָן?
עָס זִינְגָעָן אַהֲרָלְעָכָן לוֹיב צָו זִין נַאֲמָעָן
די שְׁטָעָרָן, די וְאַלְקָן... זִי וְוִיסָן די צִיִּיטָן,
וְעָן עָר הָאָט די שְׁעַפּוֹנוֹגָס-עֲנוֹנוֹיִם גַּעַלְיטָן,
וְעָן עָר הָאָט די פְּעַדְעָרָן זִינְגָעָן גַּעַבְּיטָן,
זִין אַדְלַעַרְשָׁע יוֹגָנָט בְּאַנְיָיטָן...)

האט רחמנות

.2

פֿוֹן דָּעֵר וּוַיִּתְּנָן שׁוּעָר צָו פִּילְּן:
וּוַיִּתְּנָן טְרָעָרְן — פְּרָעָמְד גְּעוּווִין,
וּוַיִּתְּנָן אָוְמָגְלִיק — פְּרָעָמְדָעָר אָוְמָגְלִיק,
פְּרָעָמְדָעָס בְּלוֹטָ... נִין, בְּרִידָעָר, נִין!

הָעֲרָצָעָר טְוִיזָנֶט — אָוֹן אַיִּין וּוַיִּתְּאָג
טוֹיְגָנֶט הַיְזָעָר — אָוֹן אַיִּין טִיר,
אלָעָג אַלְעָ — אַיִּין פָּאָרְקָלָאָגְטָעָר
קְרָאָנְקָעָר יְתָום זִינְעָן מִיר! ..

בְּרִידָעָר, שׁוּעָסְטָעָר, האט רחמנות!
גְּרוּיס אָוֹן שְׂרָעְקָלָעָךְ אַיְּזָה נָוִיט —
גִּיט דִּי טְוִיטָע אַוִּיפְּתָחָרְכִּים,
גִּיט דִּי לְעַבְּעַדְיָקָע בְּרוּיט! ..

שְׁטָרָאָמָעָן בְּלוֹט אָוֹן טִיכְּן טְרָעָרְן
זִין, פְּלִיסְן טִיךְ אָוֹן בְּרִיט ...
אָוְנְדוּעָר אַלְטָעָר, גְּרוּיסְעָר אָוְמָגְלִיק
הָאַט זִין האַנט אַוִּיפְּ אָוְנוֹדוֹ פָּאָרְשָׁפְּרִיט.

הָעָרָט אִיר דָּאָרט, וּוֹ מוֹטָעָרט קְלָאָגָן
אָוֹן פֿוֹן קִינְדָּעָר דָּאָס גַּעַשְׁרִי?
טוֹיְטָע לִיגְן אַוִּיפְּתָחָרְכִּים
קְרָאָנְקָעָר פָּאָלָן לְעַבְּנָן זִי

בְּרִידָעָר, שׁוּעָסְטָעָר, האט רחמנות!
גְּרוּיס אָוֹן שְׂרָעְקָלָעָךְ אַיְּזָה נָוִיט —
גִּיט דִּי טְוִיטָע אַוִּיפְּתָחָרְכִּים,
גִּיט דִּי לְעַבְּעַדְיָקָע בְּרוּיט! ..

.3

שְׁטָרָאָמָעָן בְּלוֹט אָוֹן טִיכְּן טְרָעָרְן
זִין, פְּלִיסְן אַנְ אַ שִּׁיעָר ...
אִימְתָּמוֹת קוּקָט אַיְּנָן פָּעַנְצָטָעָר,
אָוֹן דָּעָר הַוְּגָעָר קְלָאָפְּט אַיְּנָ טִיר ...

שְׁוֹאָךְ אַיְּזָה אָוְנְדוּעָר האַנט צָו שְׁטָרִיְּטָן,
שְׁטָאָרֵק אָוֹן שׁוּעָר אַיְּזָה אָוְנְדוּעָר שְׁמָאָרֶץ ...
קוּמְ-זָשָׁע, דָו, מִיט טְרִיבִיסְט אָוֹן לִיבָע,
גּוֹטְעָס, הַיִּסְעָס יִדְישָׁה אָרֶץ!

בְּרִידָעָר, שׁוּעָסְטָעָר, האט רחמנות!
גְּרוּיס אָוֹן שְׂרָעְקָלָעָךְ אַיְּזָה נָוִיט —
גִּיט דִּי טְוִיטָע אַוִּיפְּתָחָרְכִּים,
גִּיט דִּי לְעַבְּעַדְיָקָע בְּרוּיט! ..

אין אַ ווינטער נאָכט

.1.

די באָבענווּ זיצט מיטן זאק אין דער האָנט,
דאָס לעמפעלע צאנקט. פון די שפיזעלען
צחויגן זיך, לויפֿן אַרום אוֹף דער זונגעט
אי חיות, אי פויגֶל, אי ריזן ...

די באָבענווּ שווייגט ... אלע מעשיות שיין לאָנגָג
אוֹנדז אַיבערדעַרצעילט פֿאָרְן זומער ...
אין האָרטן ביִ אַיד ליגט אַ גִּיפֿטְיקָעַ שלאָנגָג,
אַ טִּיפֿעָר, אַ גָּלְעֵנְדָּעָר קָומָעָר ...

אין דְּרוֹיסִין אַין פֿינְצָטָעָר, אין דְּרוֹיסִין אַין קָאלָט,
דער שניִי האָט די סְטוּזְשָׁקָעָם פֿאָרְשָׁאָטָן ...
און אָומְעָטִיק בַּילְד, אַ פֿאָרְטְּרוּוּעָרְט גַּעַשְׁטָאָטָן
שׂוועַבְטַּאָטַּאָטַּאָט אָוֹן שְׂטִילְוִי אַ שְׂאָטָן ...

די אַלְטִיטְשָׁקָע זִיצְט בַּיִּ דְּעַם לעמפעלע, שׂוועָר
און טִּיף אַין אַיד רָוקָן גַּעֲבָוִיגָן ...
זַי זִיפֿצְט אָוֹן זַי שְׁעַפְטְּשָׁעָט ... אַ טָּרָעָר נָאָד אַ טָּרָעָר
בַּאֲלִיכְטָן די טָוְנְקָעַלְעָא אַוְיָגָן ...

.2.

— אָוִי, גַּעַטְעַלְעָךְ, גַּעַטְעַלְעָךְ פּוֹסְטָעָ ! מִיט שְׁנִי
פֿאָרְשָׁאָטָן, פֿאָרְגְּלִיוּוּרְט גַּעֲוָאָרָן ...
עַס פְּלִיעָן די ווִינְטָן אָוֹן קָלָאָגָן אוֹיפֿךְ זַי
און דְּרוֹישָׁן אָוֹן גַּרְיְמָעָן מִיט צָאָרָן ...

“אָוִי, פֿיְגָעַלְעָךְ לִיבָּעָ ! וּאוֹ זִינְגָּעָן זַי אִיצְט ?
אָוֹועָק אַיבָּעָר בְּרָגְגָּס, אַיבָּעָר מְעָרָן ;
אָהִין, וּאוֹ דָּעָר מָאָרְגְּנָזְשִׁין פֿינְקָלָט אָוֹן בְּלִיצְט
און שְׁמִיכְלָעָן די גַּאֲלְדָעָנָע שְׁטָעָרָן .

“אָהִין, וּאוֹ די לְזָפְטָא אַין גַּעַונְגָּט, דִּין אָוֹן פֿרִיאַי,
וּאוֹ שְׁנִיְּדוּיִיסָּע וּאָלְקָנָס נָאָר שְׁוּעָבָן —
זוֹ אַנְהִיבָּן דָּאָרָט פֿוֹנְדָּאָסְנִי, פֿוֹנְדָּאָסְנִי
אַ פֿרִיאַי, אַ גָּלְיְקָלְעָד לְעָבָן .

«דער ווינטער איז לאנג, נאָר דער שניי וועט צעגין,
דער גאלדענער פרילינג וועט קומען;
דער הימל וועט ווערן אי ליבטיק, אי רײַן
די גערטנער באַשאָטן מיט בלומען.

«די ערְד אִין אִיד אלטְן, געוועזענען גליק
וועט ווֹידער אִי שיינען, אִי בליעַן,
און פֿריילעַך אַהֲרָר וועלְן קומען צוּרִיך
די פֿיגּעלעַך ווֹידער צוּפּלְיעַן ...»

.3.

«אוֹי, קִינְדֶּעֶלְעַך מִינְגַּע, פֿוֹן ווִינְטֶן אָוֹן קָעַלְט
פֿאַרְגְּלִיוּוּרְטָע, קְרָאנְקָע נְשָׁמוֹת! ..
זַיְיַ וַיְיַנְעַן אָוּעַק עַרְגַּעַץ דָּאָרְט אַוְיףּ דָּעַר וּוּלְט
צַו זָכָן הַצְּלָחוֹת, נְחֻמֹּת.

זַיְיַ וַיְיַנְעַן אָוּעַק אִין אַפְּינְצְּטְּרָעָר צִיְּטָה,
אִין שְׁוּעָרָע, אִין בִּיטְעָרָע יָאָרָן;
און אַיעַל גַּעֲבָרְטִיךְ אִין פֿרְעָמֵד שְׂוִין אָוֹן וַיְיַטְּ
פֿוֹן זַיְעָרָע אַיְגָן גַּעֲוָאָרָן.

«צַי הַאֲבָנוֹ זַיְיַ דָּאָרְטָן שְׂוִין נְעַסְטָן גַּעֲבוֹוִיט
צַו פֿירְן אַפְּרִיעָן, אַזְיסָן,
אַ לִיכְטִיקָן לְעָבָן, פֿוֹן שְׁרָעָק אָוֹן פֿוֹן נְוִיטָה,
פֿוֹן קָעַלְט אָוֹן פֿוֹן ווִינְטֶן נְיַט וַיְיַסְּן;

און אָפְּשָׁר אַוְיךְ דָּאָרְט אִין נִימָּטָה וּאוֹ פָּאָר זַיְיַ
צַו צְוּטוֹלְיַעַן זַיְד מִיטָּן אַלְטָן
פֿאַרְמָאַטְעָרְטָן קָאָפּ, אָוֹן פֿוֹן קָעַלְט אָוֹן פֿוֹן שְׂנִי
די עַלְנְטָע בְּרוֹסְטָן צַו בְּאַהֲלָטָן.

«קִיְיַן אִינְצְּקָעָר טְרָאָפּ אִין לִיְדָן אָוֹן אַיְן פֿיַיְן
נִימָּטָה צַו בְּאַפְּרִישָׁן דָּעַם גַּוּמָעָן ...
איַינָּס וַיְיַסְּ אֵיךְ: וּוי שְׁלַעַכְתָּ עַס זַאְל דָּאָרְטָן נִישְׁתָּ וַיְיַזְּ —
צְוָרִיךְ וּוּלְן זַיְיַ שְׂוִין נְיַט קְוּמָעָן ...»

**

«דָּעַר פֿרְאָסְט וּוּרְט אַלְץ גְּרָעָסָעָר; זַיְיַן אַיְזְ-קָאַלְטָעָר פָּלוֹס
צְעַגְּיִיסְט זַיְד פֿוֹן אַלְעָ פֿרְ זַיְיַטְן ...
פֿאַרְוּאַגְּלָטָע פֿיְגּוּלְעַךְ מִינְגַּע! אַ גְּרוֹסָן,
אַ הִיסְ-לִיבָּן גְּרוֹס אֵיךְ פֿוֹן וַיְיַטְן ...»

גִּיְּדִיאָר

נניין, איך האב קיין ניע לידער,
אלטע קאן איך, ליבע ברידער!
דארט, בימ גרויסן אלטן טיך
האב איך זיי געהערט פארציטן
און אויף אלע ניע ציטין
איינס נאָר ווינטשן וועל איך איז :
מייט זיין ליבע, מיט זיין טרייהיט
זאל גאט שענקען איך צורייך
אייער אלטען קראפט און פֿרִיהַיִת
אייער אלטן גליק!...".

נִיְּדִיאָר! — שפִּיל, מײַן אַלְטָע פִּידָּל!
שפִּיל אַ נִיִּ, אַ פְּרִילְעֵד לִידָּל,
זִינְג אַ נִיְּעֵם, זִיסְן שִׁיר —
דיינְעַ סְטוֹרְנוּס זָלָן קְלְנְגְעָן,
אַלְעַ הָעֲרָצָעָר זָלָן זִינְגָן,
זִינְגָן, פְּרִיעָן זִיךְ מִיט דִּיר!...
און דִּ פִּידָּל עַנְטְּפָעֶרֶת מִיר :
— אוֹיפְּ אַ בּוֹיְם בּוֹיְם טִיךְ פּוֹן בּוֹל
בּוֹן גַּעַהַנְגָן אַיךְ אַמְּאָל,
און נָאָר קְלָאָגָן וַיְ אָן אַבְּל
קָאָן פּוֹן דֻּעַמְּאַלְטָן אַן מִין קָוָל... .

דִּיְפָּן

וואֹו עַס אַיז פֿאַרְבּוּלְעַנדָּט דָּאס לעַבָּן
וַיְ פּוֹן הִינְעָרְפָּלְעַט;

אלע זַוְיִיטִיקָן אָן לִידָּן,
אלְזַי, וָאָס יָאָרָן לאָנְג
הָאָט פֿאַרְגִּיפְּטָעָט אִיר נְשָׁמָה,
וַיְ דִּי בִּיּוֹץ שְׁלָאָגָן.

אלְזַי, מִיט וָאָס גַּעֲדָרִיקָט אִיר לעַבָּן
הָאָט דִּי טִירָאָנִי
אַיְן גַּעַמְּט אִיר גָּאֵל גַּעֲגָאָסָן
אַן אַיְן הָאָרְצָן בְּלִי —

הָאָט דִּי פֿאַלְקָסְ-נוֹוִיט אַיְן דִּי רְוִיטָעָט
פֿאַדְעָט אַיְגָעְוּוֹעָט ...
וַעֲסָט? דִּי פָּאָן — זַי וַיְיַעַט, זַי פֿאַטְעָרֶט
און צָוָם הַיְמָל שְׁטוּרָבָט,

און דִּי שָׁאָטָנוֹס וּוּרָעָן בְּלִיכְבָּעָר,
און עַס קְרִיְיט דָעַר הָאָן —
און עַס שִׁינְטַז דָעַר מְאַרְגְּנְשְׁטָעָר
אוֹיפְּ דָעַר רְוִיטָעָר פָּאָן!... .

נִיט פּוֹן גָּאָלְדַ-שְׁטָאָפּ, נִיט פּוֹן זִידְנוֹס
אַיְן דִּי פָּאָן גַּעֲמָאָכָט ;
אַיְן אַ שְׁרַעְקָלָעָכָן גַּעֲוִוְוִיטָעָר,
אַיְן אַ שְׁטוּרָעָם-גַּאָכָט —

הָאָט גַּעֲרוֹיְשָׂט דָּאס אַלְטָע שְׁפִינְרָאָדָה,
און דִּי בְּלִיכְבָּעָן נְוִיטָה,
אַיְן אַ פִּיכְטָן קְעַלְעָרוּוֹינְקָל
בִּיְ אַ חְלַבְ-קְנוּוֹתָם,

הָאָט גַּעֲוּעָבָט דִּי גְּרוּיַע פְּאַדְעָם
רְיַיְן אַיְן שְׁטִיךְ אַן גּוֹטָה,
און גַּעֲפָאָרְבָּט זַי מִיט דִּי לְעַצְטָע
טְרָאָפְּן אַיְגָן בְּלוֹט.

אלע זַוְיִיטִיקָן אָן לִידָּן,
יעַדְעַ פְּרִישָׁע וְאַונְד
פּוֹן דִּי טִיפְּעַ תְּפִיסָה-גְּרִיבָעָר
פּוֹנָעָם שְׁוֹאָרְצָן-גְּרוֹנְדָה,
פּוֹן דִּי הַוְּנָגְעָרִיקָע דֻּעְרָפָעָר,
פּוֹן דִּי דּוֹשָׁנָע שְׁטָעָט,

פֿאָרָאוּס!

אויף די בלוייע, שטילע וועלן
וועלכע גלאנצן ווי א שפיגל;
שועט א זעלג, שועט און פלאטערט —
ווי א גראיסער, וויסער פלייניג.

אויף די שטילע, בלוייע וועלן
שוימט א שיפעלע א קליעע;
און פון שיפל הער איך שטימען,
יונגע שטימען, זיסע, רינע ...

יונגע, זיסע שטימען זינגען,
פון די שטורהם, פון די ווינטן;
פון די שיפערס, וועלכע שטריטן
מייט די גראיסע, בייעז אינדן.

וועלכע שוימען אויף דעם אפגוונט
וויט, אין יענע שיינע, פריעע
לענדער, וואו די זון שיינט איביך,
וואו עס לעבן גוטע, טרייע,

לייבע מענטשן, גלייך ווי איין
גרואיסע, גליקלכע משפהה ...
און ווי שטאַרְק איז זיער פרײַנְדְשָׁאָפֶט
זיער פרידן און הצלחה ...

— נוֹזְשָׁע, ברידער! — אַין דעם זעלג
בלאָזֶט דער ווינטן! ... נו, גיכער, גיכער!
אונדוֹזֶעְר שיפעלע ווועט פלייען
אויף די אינדן, ווי א וויכער ...

וואַלְקָנֵס שועבען אויף דעם אפגוונט;
שווער אין שטורהם איז דאס שוועמַן.
נאָר פֿאָרְוִיס ... מיט האָפָעָנוֹג, ברידער!
— זינגען פרישען, זינגען שטימען.

יונגע, זיסע שטימען זינגען,
און איך זינגען מיט זיי צוֹזָאמָעָן;
טַיְה אַין האָרְצָן פַּיל איך פְּלִיטָן
נייע קראָפְּטָן, נייע פְּלָאָמָעָן.

לֵיד צוֹ דָעַר אַרְבָּעַת

פָאָר אִיךְ, מִינְגַּע אֲרֻעָמָע בְּרִידָעָר אָז שְׁוּעָסְטָעָר,
וְאָס זִינְגַּע צְעָדִית אָז שְׁעָפֶרְיִיט אִיךְ דָעַר וּוּלְטָם,
וְאָס קְרִיכָן אָז בְּלָגְדוֹשָׁעָן אִיךְ טְוִיזְנְטָעָר וּוּעָגָן,
אִין רָעָגָן, אִין שְׁטוּרָעָם, אִין הַיְזָא אָז קְעָלָטָם.

פָאָר דִּירָ, אָוִי, דָו, אִיבִּיקָעָר קְרִיעָכְצָעָר אָז זִיפְצָעָר,
פָאָרְשָׂוֹאַרְצָטָעָר, פָאָרְקָלָגְטָעָר, פָאָרְאַמְעָרְטָעָר יִידָּה,
טוּט שָׁאלָן אָז זִינְגַּע אָז הִילְכָּן אָז קְלִינְגַּע,
מִין פְּרִישָׁא אָז מִין לְעַבְעִידְקְ-פְּרִילְעָךְ לִידָּה.

אִין טְוִיזְנְטָעָר שְׁטוּרָעָמָעָן גִּיסְטָזְקָעָר אִיךְ דָאָס לְעַבְנָן
אָז קוּמָט פָּאָרְטָזָטָן, צּוֹם אַלְטָן, צּוֹם אִיבִּיקָן בְּרָעָגָן...
די וּוּלְטָם אִיךְ פָאָר אַיְינָעָם אַ בְּלִיעְנְדָעָר גָּרְטָן,
פָאָר טְוִיזְנְטָמָט — אַ שְׁוּעָרָעָר, אַ זְוַמְפִיקָעָר וּוּעָגָן.

אַ לְוִיב אָז גְּזָעָנָגָן דָעַר מִי אָז דָעַר אַרְבָּעַת!
זִינְגָּמָ, גְּרִיסְטָזְקָעָר פָּוֹן הָאָרְצָן, לִיבְנְדִיקָן, הִיסְטָן!
גְּעֻזְוָנָט זָאָלָן זִיְּן דִי הָעָנָט מִיטָּמָאָזְלָעָם,
דָעַר שְׁטוּרָן, פָּוֹן וּוּלְכָן עַס גִּיסְטָזְקָעָר אִיךְ דָעַר שְׁוֹוִיסָט!

גְּעַבְעַנְטָשָׁט זָאָלָן זִיְּן דָעַר וּוּרְקָשְׁטָאָטָם, דָאָס שְׁפִינְדָּל,
דָעַר הָאָמָעָר, דִי סָאָכָעָר, דָעַר סָעָרָפָ אָז דִי זָעָגָן!
די וּוּלְטָם אִיזְקָעָר אַיְינָעָם אַ בְּלִיעְנְדָעָר גָּרְטָן,
פָאָר טְוִיזְנְטָמָט — אַ שְׁוּעָרָעָר אָז זְוַמְפִיקָעָר וּוּעָגָן.

גְּשַׁמְאָק זִינְגַּע, בְּרִידָעָר, דָעַם שְׁרָהָסָמָאָקָלִים!
גְּשַׁמְאָקָעָר פָּוֹן אַלְעָם — דָאָס שְׁטִיקָעָלָעָ ברְוִיטָן,
וְאָס צִיטָזְקָעָר אַיְגָעָנָעָר, עַרְלָעְכָּבָר אַרְבָּעַת
מִיטָּמָאָזְלָעָם אָז מִיטָּמָאָזְלָעָם, אַבְּיָ נָאָר אָז גְּנוּוּסָט!

גְּשַׁמְאָק אִיזְקָעָר שְׁרָהָסָמָאָקָלִים שְׁלָאָף אָז זִיְּן צִימָעָר,
אוּרָף וּוּיְכִינְקָעָר קִישְׁעָלָעָךְ, וּוּסְסָ וּיְ דָעַר שְׁנִי;
גְּשַׁמְאָקָעָר — אַשְׁלוּמָעָר פָּאָרְנָאָכָטָם, נָאָד דָעַר אַרְבָּעַת
אִין פָּעָלָד, אוּרָף אַ קָּפְפִיצָעָר פְּרִישְׁגָּנָקָן הִיִּי,

פִּילְ לִיכְטִיקָעָר שִׁינְגָּטָן דִי זָוָן נָאָד אַ רָּעָגָן,
די וּוּרְעָמְקִיְּטָסָט — לִיבְעָר אָז וִיסְעָר נָאָד קְעָלָטָם.

נאר די, וועלכע האבן דאס אומגליק גענאָסן,
פארשטייןן וואָס גליקלעך זיין היסט אויף דער וועלט.

די פיל איז פון שטאל, דער האמער פון אייזן,
גאנץ איינפֿאָך געמאָכט און נישט אַיבעריך שיין,
מייט זי אַבער מאָכט מען די שווערד און דעם פֿאנצְעָד
און טָקָע די הייליקע קרוינגען אלֵין.

דער סערפֿ איז פון שטאל, די סאָכָע פון אייזן,
קיין צירונג קיין גרויסע זיינגען זי ניט;
און זי אַבער ליגט אָונדזעָר קראָפּט, אָונדזעָר לעבען,
און זי איז אָומְמָעָלָעָך אִין-איינציגקער טרייט.

טאַ לוייבט-זְשָׁע אָן זִינְגְּט דָּעַר מֵאָן דָּעַר אַרְבָּעָת,
זִינְגְּט, גְּרִיסְט זַיְהָ פָּוֹן הָאָרֶצָּן, לִיבְנְדִּיק, הִיִּס.
גְּזֻזְנָת זָלָן זַיְהָ דִּי הָעֲנָט מִיט מָאוֹאָלִיעָס,
דָּעַר שְׂטוּרָן, פָּוֹן וּוּלְכָן עַס גִּיסְט זַיְהָ דָּעַר שְׂוּוֹיס.

די תפילה

זו דיר, אַ, פְּרִיהִיִּט! רַיְנְעָד קְוֹאָל
פָּוֹן פְּרִיְדָן לִיכְטִיקָע אָן שְׂטִילָע,
פְּלִיסְט אָונְדָזָעָר לִיד, פָּוֹן טְרָעָן מִיד,
פָּאָר דִּיר צָעֲגִיסְט זַיְהָ אָונְדָזָעָר תְּפִילָה;

קוֹם, לִיבָּע, טְרִיאָע, קוֹם צַו אָונְדוֹז!
אָן וּזִי דִי שָׁאָרְפָּע פִּילָע פָּוֹן בּוֹגָן,
וּוְעַט טָאָן אַ שְׁלָאָג דִּין הָעַלְעָר טָאג
איַן דִּי תְּלִינִיםָס בִּיּוֹזָע אָוִיגָן.

וּזִי איַין הָאָרֶט אָן שְׁוֹועָר וּזִי בְּלִיִּי,
וּוְעַט זַיְהָ דִּין פְּרִישׁ וּוּינְטָל דְּרִיקָן,
אַ טּוֹמֶטֶשֶׁרֶאָפָּה זַיְהָ וּוְעַט זַיְהָ דִּין שִׁין,
דִּין רַיְנָע לוֹפְט וּוְעַט זַיְהָ דָעַר שְׂטִיקָן.

זו דיר, אַ, פְּרִיהִיִּט! קְלָאָרָעָד קְוֹאָל
פָּוֹן פְּרִיְדָן לִיכְטִיקָע אָן שְׂטִילָע,
פְּלִיסְט אָונְדָזָעָר לִיד, פָּוֹן צָאָרָן מִיד,
איַן פְּלָאָמָעָן גִּיסְט זַיְהָ אָונְדָזָעָר תְּפִילָה...

דער רוייטער קראנץ

איך הערט, חבריים? ערד טרעת אפֿ,
ער, אונדזער תליין און רוצח,
וואס האט געאטגעט מיטן ריח
פֿון בלוט און שריפות... ערד טרעת אפֿ!
א סוף איין אויך צו אים געקומען —
און אשמדאי באקרוינט זיין קאָפֿ
מיט גיַהנוּם-בלומען...

א קראנץ, א קראנץ ליגט אויף זיין קאָפֿ,
א קראנץ פֿון יענע רוייטע בלומען,
וואס שפֿראָצֶן אִיצְט אֵידָא, אֵיד דָאָרטָט,
אויף יעדן טרייט, אויף יעדן אָרטָט,
וואו ס'יזינען אונדזערע קרבנות
געשעכט געווארן אָן דָחְנוֹת
פֿון קָוָיָּמָאָד.

די רוייטע בלומען וואָקסן אִיצְט
אויף יעדער גָּסָס, אויף אַש אָן שטיינער,
דאָרטָט, וואו עס זִיצְט אָן שטראָלְט אָן בליעצְט
דער פרַיהַיִיט-קָוָאָל, דער הַיִסְעָר, רַיְגָנָעָר,
שְׁמִיטָא אויף פֿון גָּרוֹנוֹת, פָּאָרְפְּלִיכְצְט דָעַם בָּרָעָג —
און אַים פָּאָרְצּוּיְמָעָן קָאָן נִיט קִינְגָּעָר
זִין פְּרִיעָעָן וּועָג...

דער בִּיאָזֶר פִּינִּיט האַט אַפְּגַּעֲטָאָט —
ער האַט דער גְּרִיכְכְּט זִין מַעַרְדָּעָר-צָוּעָק:
עס לִיגְט אויף אַלְזִין, פֿון עַק בֵּין עַק,
דער שׂוּעָרָעָר יָאָךְ, דער שׂוּאָרְצָעָר שָׂאָטָן
פֿון קָלָאָג אָן לִיהְיָה, גַּעוֹאָלְט אָן שְׁרָעָק...
די קָלוּיסְטָעָר-לְוִוִּים הַלְּל זְגָעָן,
די גָּלְעָקָעָר קִילְגָּעָן...

עס הערשָׂן פְּרִי, פֿון עַק בֵּין עַק,
די שָׁאָרְפָּעָה האָק, די הוַיְכָעָה תְּלִיהָה,
די קִיְיטָטָן שְׁרַעַלְעָכָן גַּעוּוִיכְט...
טאַ צִינְדְּטִיזְשָׁע אָן די שׂוֹאָרְצָע לִיכְטָמָע
און בלְאָוָט די לאָנְגָע חַרְמָה-תְּקִיעָה,
בָּאַלְיִיכְט, באַשְׁיִינְט מִיט גִּיהְנוּם-גָּלָאנְץ
דָעַם רַוִּיטָן קְרָאָנְץ!..

אויפן בית-עלמין

ווײַיט פָּונְ שְׁמָעֵץ, פָּונְ גְּלִיק, פָּונְ אָמְגָלִיק,
פָּונְ דָּעַם לְעַבְנְ פָּונְ דָּעַר וּוּעַלְט —
וּעַסְתָּה, קִינְד, דִּי אַלְטָעַ קְבָּרִים
אוֹףּ דָּעַם שְׁטוּמָעַן טְוִיטָן פָּעַלְד ?

גְּרִינְגַּע בִּימָעָר, גְּרָאָז אָזְ בְּלוּמָעַן
וּזְאָקְסָן, בְּלִיעַן דָּאָז אָזְ דָּאָט ...
אָךְ, וּויִ טְרוּוּעִירִיךְ, וּויִ אַרְעָם
איַז דָּעַר וּוִיסְטָעַר, הַיְלִיקָעַר אָרְט !

נִיט פָּונְ מִירְמֶלְשְׁטִיןְ קִיְּין זִילְעַן
זַע אִיךְ שְׁטִיְּין הוַיְיךְ אָזְ שְׁטָאָלָץ ;
נִיט קִיְּין זַילְבָּעָר, נִיט קִיְּין בְּרָאָנְדוֹ
מִיט גַּעַשְׁנִיטָן בִּין אָזְ הָאָלָץ .

אוֹזְ קִיְּין אוֹיפְּשָׂרִיפְּט — «אַיְן דָּעַם קְבָּר
לִיגְט אַגְּרִיסְעָר, שְׁטָאָרָקָעַ הָעַלְד» ...
וּוִיסְטָוּ, קִינְד, וּוּעָר לִיגְט בָּאָגָּרָבָּן
אוֹףּ דָּעַם וּוִיסְטָוּ, טְוִיטָן פָּעַלְד ?

קְלִינְגַּע, אַרְעָם מְצֻבּוֹת ;
קוֹרְצָעַ אוֹיפְּשָׂרִיפְּטָן אוֹףּ זַיִן,
קְלִינְגַּע אָוְמָבָאָקָאנְטָעַ נְעַמְעַן ...
וּוּעָר גַּעַדְעַנְקָטָעַ וּוּעָר וּוִיסְטָוּ זַיִן ?
נִיְּגַן, מִין קִינְד ! דָּא לִיגְן גְּרוּסָעַ,
גְּרוּסָעַ הָעַלְדָּן ! שְׁטָאָרָקָעַ לִיטָּן !
אָן טְרוּמִיטָּן, אָן בְּלִיזְיָן,
איַז גַּעַגְגָּנְגָּעַן זַיְעַר שְׁטָרִיטָּן .

זַיְעַר לְאָגָּג, אָזְ שְׁוּעָר, אָזְ שְׁרָעַקְלָעַ
גְּרוּסָעַ וּוּעַלְט — פָּונְ עַק צַו עַק ;
זַיְעַר שְׁוֹנוֹא אַיְן דָּעַר גְּלִוָּתָה,
אָז אָז אַנְפָאָגָה אָז אַבְּרָעָג ...

יאָ דָא לִיגְן גְּרוּסָעַ הָעַלְדָּן !
שְׁעַם זִיךְרַנְיָה, מִין קִינְדָּה, אָזְ וּוִיְּגָן .
וּוִיְּגָן, בָּאָגָּס מִיטְ הַיְסָעַ טְרָעָן
זַיְעַר טְוִיטָן, קָאָלְטָן שְׁטִיְּין ! ...

הָאָט גַּעַרְיוֹשַׁט עַר אָז גַּעַרְבעַנְט ;
מִיט מִילְאָנְעַן שְׁוֹעָרָעַ קִיְּטָן,
מִיט מִילְאָנְעַן שְׁטָאָרָקָעַ הָעַנְט —

הָאָט גַּעַדְרִיקָט דָּעַר בִּיְזָעַר שְׁוֹנוֹא
זַיְעַר שְׁוֹאָכָּעָס . קְרָאָנְקָעָס הָעָרָץ,
הָאָט גַּעַוָּאָשָׁן עַס אַיְן טְרוּזָן,
הָאָט גַּעַבְּרָאָטָן עַס אַיְן שְׁמָעֵץ .

שׁוּעָר צו זִינְגַּעַן

ליידער דורךגעגליט פון צארן,
ליידער אנגעזאפט מיט פיין;
אייסגעלאשן איי געווארן
זיעער הייך און זיעער שיין.

עלנט קיבד מיינס! שׁוּעָר צו זִינְגַּעַן,
ווען עס גייט די שטראעם-נאכט,
ווען די שׁוּעָר קייטן קלינגען
און דער בייזער תליוון לאכט!..

זעסט? אַ שׁוֹאָרֶצֶער קְבָרוֹת-גָּאָרֶטֶן
האָט געפֿלאָנְצֶט אֵי באָרָג, אֵי טָאל:
ניַט קִיַּוּן בִּימָעָר וּוְאָקְסָן דָּאָרֶטֶן —
תְּלִיוּתָה תְּלִיוּת אָן אַ צָּאָל... .

קיינד מיינס, קיבד מיינס! שׁוּעָר צו זִינְגַּעַן,
ווען עס רויישט די שטראעם-נאכט —
ווען — ווי גָּלְעָקָעָר, קייטן קלינגען,
און דער בייזער תליוון לאכט!..

ס'ברענט און פְּלָאָמֶט דָּאָס הָאָרֶץ פון צָאָרֶן —
און דעם פְּלָאָם פָּאָרְלָעַשֶּׂט דָּעָר וּוִינֶט,
ווי אַ שְׁפִּינְגּוּעָבָס — פָּוּן אַ דָּאָרֶן
פְּלָאָמֶט די סְטוּרָנוּעָ, עַלְנְטָ קִינְד.

יתומ מײַנְגָּעָר! שׁוּעָר צו זִינְגַּעַן,
ווען עס רויישט די שטראעם-נאכט,
ווען די קייטן קלינגען, קלינגען,
און דער תליוון — לאכט און לאכט!..

משה רבינום קבר

(לכבוד ר' מענדעלע מוכר ספרים)

ולא ידע איש קבורתו...

יעדעם מאָל, ווען איך פִּיל, אוֹעַס גִּיעָן מִיר אוֹיס
אלע כוחות פון טראקטן און קלערן
ווי דאס לעבן אייז ביטער, דער אומגליק איי גרויס
און קִין מִיטָּל גַּעהָלְפָּן צו ווערן, —

דעםאלט פלייען צו דיר פון דער פינצטערער וועלט
פון דעם גלוט דעם שוערן און לאנגן,
משה, געטלעכער מענטש, אונדזער קרייך, אונדזער העלד,
מיינע ביטערע, טיפע געדאנקען.

אווי, זיס וואלט געווען אונדז אין טרויער און שמעאן
אויף זיין קבר צו קנייען, — דעם שוערן,
גרויסן יאך פון דעם קראנקן, צעראכעגעם הערד
אויסצוגיסן אין הייליקע טרען.

אבער וויי איין אונדז, וויי! אונדזער נבייא און העלד
הערט ניט מער אונדזער וויינען און קלאגן,
האט קיין איינציקן טרייסט אונדז געלאָוט אויף דער וועלט,
האט אויף אייביך זיין קבר פאָרבָּרגן! ..

**

און א קול, א קול פון הימל
הער איד קלינגגען זיס און ריין:
— ניט קיין קבר פול מיט שימל,
ניט קיין קאלטן, טויטן שטימן,

ニין, א קוואַל, א רײַנעָם, זיסַן,
און א שטָּאָרְקָן ווי א טִיךְ.
האט ער אייביך, אייביך פֶּלְסִן
אויף דער וועלט געלאָוט פָּאָר אֵיךְ.

אויף די ברעגן וואָקסָן, בליען
בוימער, בלומען פריש און ריין;
פָּאָר זיין הייליק וואָסְעָר קְגִינְעָן
קְנַעַכְת אָן קְעַנְגָּא, גְּרוֹיס אָן קְלִין.

אַינְגָּעָם קְלִינְגָּעָם, עֲנַגְּן שְׁטִיבָּל,
אַינְגָּעָם גְּרוֹיסָן, רִיכְּן זָאָל
קוֹוִיקְט אָן פְּרִישְׁט זַיְן וּוָסְעָר : בִּיבְּגָּ
הייסט דער לִיבְּעָר, זִיסְעָר קוֹוָאָל.

טרויער, אַוְמַאְכָּט, אִימְתָּהָמוֹת —
אַלְּצָאָרְטְּרִיבְּט עָר ווי דער ווַיְנָט.
גַּיְיָ צו אִים אוַיף קְבָּרְדָּאָבוֹת,
זַוְּד אִין אִים דִּין טְרִיסְט, מִיְּן קִינְד ?

פרילינג-ליד

עס וואָרעט זין, עס פיעשטעשט זיך גענוג געלעגן טיף איז דער ערֶד,
 דאס גריינע אַקער-פֿעלַד. פּוֹן לִיכְטַן אָזֶן לְעַבֵּן וּוִיטַּ
 עס שְׁפַּרְאָצַּט אֲרוֹיס דָּס קְּעָרְעָנְדָּל, דִּי גְּרוּיעַ טְּעָמַג, דִּי שְׁוֹאָרָצַּעַ גַּעֲכַט,
 דִּי לְאַנְגַּע וּוּינְטָעַר-צִיְּטַ! דָּעָרְיוּעַט דִּי לִיבָּעַ וּוּלְטַ!

 דָּעָרְפִּילַט דִּי זָוֵן דִּי לִיכְטִיקְעַן, שְׁפַּרְאָצַּט אַוְיףַּ, אַירַ, זָאַנְגָּעַן גָּאַלְדָּעַנְעַן,
 אָזֶן פִּילְטַן זִיךְ אָזֶן מִיטַּ זָאָפְטַ! פְּאַרְגָּסִים, פְּאַרְפְּלִיאַץ דָּס פְּרִיעַע פְּעָלָדַן,
 אָזֶן קוּוִיקְעַט זִיךְ, זָוֵן אַקְינְדַן ... אַ, יְוָנְגַע, פְּרִישַׁע קְרָאָפְטַ!

 דָּעָרְפִּילְינְג גִּיְּתַן ... עָס בְּלִיטַן, עָס רְוִישַׁט ...
 פְּאַרְשְׁוֹאָנוֹדַן וּוּרְעַן וּוִיטַּ
 דִּי גְּרוּיעַ טְּעָמַג, דִּי שְׁוֹאָרָצַּעַ גַּעֲכַט,
 דִּי לְאַנְגַּע וּוּינְטָעַר-צִיְּטַ ...

וּוִינְדַּלִיד

דִּי נָאָכַט אַיִן קָאָלַט : עָס רְוִישַׁט דָּעָר וּוִינְטַן,
 שְׁלָאָפַּ אַיִן, מִין קִינְד ; שְׁלָאָפַּ אַיִן, מִין קִינְד !
 דָו בִּיסְטַן גָּאָךְ קְלִין,
 דָו בִּיסְטַן גָּאָךְ רִין,
 וּוִיסְטַן גָּאָךְ נִיטַן פּוֹן שְׁמַעַרְץ אָזֶן צָאָרָן,
 מִיטַּ פְּרִידַן אָזֶן לוֹסְטַן
 בִּיְ מְוֻטְעָרָס בְּרוֹסְטַן
 שִׁינְגַּעַן דִּיר דִּי קִינְהִיְיטַס יָאָרַן ...

 דִּי נָאָכַט אַיִן קָאָלַט ; עָס רְוִישַׁט דָּעָר וּוִינְטַן.
 שְׁלָאָפַּ אַיִן, מִין קִינְד ; שְׁלָאָפַּ אַיִן, מִין קִינְד !
 סְיוּעַט זִין אַ צִיְּטַ —
 פּוֹן יְעַדְעַר זִיטַן
 וּוּסְטוֹ נִיְיעַס זָעַן, הַעֲרָן :
 נִיעַע פְּרִידַן,
 נִיעַע לִידַן,
 גִּיְּיַע גַּעַלְעַכְטָעַר, נִיעַע טְרָעַרַן ...

 דִּי נָאָכַט אַיִן קָאָלַט ; עָס רְוִישַׁט דָּעָר וּוִינְטַן,
 שְׁלָאָפַּ אַיִן, מִין קִינְד, שְׁלָאָפַּ אַיִן, מִין קִינְד !
 פְּרַעְמַדְעַ לִידַן
 פּוֹן דָּעָר וּוִיטַּן,

וועעלן נייע לידעער זיגגען,
וווײַיט פֿון דֵּיר
אָן אַ שְׂיעָר
וועעלן שוועערע קִיטֶּן קְלִינְגָּעָן . . .

דו הערסט, ווי ביטער ווינט דער ווינט? . . .
שלאָף איין, מײַן קִינְד; שלאָף איין, מײַן קִינְד!
סְאיַין דָּאָ אַ לאָנדָה,
וואֹ פֿײַן אָונָן שְׁגָנָד
האט באָדָקְטָּט דָּאָס גָּאנְצָעָן לְעָבָן.
גִּיט קִינְן צִיל
דֻּעָם גַּעֲפִילָן,
דעַם גַּעֲדָאנָק — קִינְן פְּרִיעָן שְׁטוּרָעָבָן . . .

דו הערסט, ווי ביטער ווינט דער ווינט? . . .
שלאָף איין, מײַן קִינְד; שלאָף איין, מײַן קִינְד!
בָּאָכָּט אָונָן טָאג
שְׁמָעוּרָץ אָונָן קְלָאנָג
זִיגְגָּעָן טְרוּיְעָרְיקָעָן לִידָעָר . . .
דָּאָרטָן, מײַן קִינְד,
קרָאנָק אָונָן בְּלִינְדָן
לְעָבָן, דִּינְגָּעָן אַלְטָעָן בְּרִידָעָר . . .

דו הערסט ווי ביטער ווינט דער ווינט? . . .
שלאָף איין, מײַן קִינְד; שלאָף איין, מײַן קִינְד!

**

דאָרטָן, וואֹו שלאָפָע צִיטָעָרָן
פֿון דֻּעָם טִיפָּן פֿײַן,
מיַט דֻּעָם שְׁמָעוּרָץ דֻּעָם בִּיטָעָרָן
זָאָל דִּין שלאָכְטָפְּעָלָד זַיְן!

קְעָגָן טְרוּיָעָה, אַרְמוֹתָן, לִיְהָדָה,
שְׁטָרְרִיטָן ווי אַ הָעָלָד;
פְּרִיעָהִיטָה, לִיבָּעָה, לִיכְטָן אָונָן פְּרִיעָידָה
ברְעַגְגָּעָן אוּיפָע דָּעָר וּוּלְטָן!

דו דִּיךְ אֹוִיסָה, מײַן פּוֹגְעָלָעָן,
שְׁטִיְיָ אֹוִיפָע שְׁטָאָלָץ אָונָן שְׁנָעָלָן,
סְיָאָל דִּין לִיבְטִיק אֹוִיגְעָלָעָן
שִׁינְגָּעָן קְלָאָר אָונָן הָעָלָן;

סְיָאָל דִּין קְלִיְיָנָע פּוֹגְעָלָעָן
וּוּרָעָן שְׁטָאָרָק אָונָן גְּרוֹוִיסָה
אוֹן — אָרוֹוִיסָה פֿון וּוּגְעָלָעָן!
אוּיפָע דָּעָר וּוּלְטָן אָרוֹוִיסָה!

דָּרְיִי חַבְרִים

מֵיר זִינְגֶּן גְּעוּוֹעַן דָּרְיִי חַבְרִים, דָּרְיִי פֿרִינְט
אֲוּלְכָּעַ וּאָס זִינְגֶּן נִיטָּא שְׁוִין מַעַר הַיִנְטָן:

אַלְיָקָום דַעַר דָוִיטָעָר אָוָן נַחְמָן קָלָאָרְנוּעַ
אָוָן אַיךְ, אַיעָר אַיצְטִיקָעָר בִּידְגָּעָר פָּאָעָט.

אַינְאַיְינָעָם גְּעוּוֹאָקָסָן, גְּעַלְעָרְגָּט אַינְאַיְינָעָם,
דִּי הַיְלִיקָעָת תּוֹרָה, דַעַם גְּלוּבָן דַעַם רִינְגָעָם,

אַינְאַיְינָעָם גְּעַדְצָוָנָט, אַינְאַיְינָעָם גְּעַשְׁטִיפָט
אַינְאַיְינָעָם גְּעַטְעָמָט דִי זַעֲלִיקָעָט לוֹפָט.

גְּעַגְלִיבָטָט, אָוָן מֵיר זַוְּעָלָן זִיךְרָאִיבִּיךְ נִיט שִׁידָּזָן
פָּוָן אַיצְטָן בֵּין אַיהֲ"שׁ דָאָרטָן, אָיָן גָּוּעָזָן.

אָוָן הַעֲרָטָט, וּאָס עַס הַאַט זִיךְרָאִיבִּיךְ נִיט אָונְדוֹן גַּעֲפָאַצִּירָט
מֵיר הַאָבָן אִיבְּדָרְיִיעָן אַיָּן וּאָלָד גַּעֲשָׁפָאַצִּירָט

— מִיט דָרְיִי שְׁרַעְקָלָעָךְ־שְׁאָרָעָפָר אָוָן שְׁפִיצִיקָעָט מַעְטָעָר —
בִּימָם מַלְאָךְ הַמוֹת אָוֹדָאִי נִיט גְּרָעָסָר.

אַיר מִינְגָט אָפְשָׁר גְּוֹלְגָעָן, — גַּאֲטָמָט אַיְיךְ —
הַשְׁעָנוֹאָס צָו אַנְשָׁנִיְיָדָן דָאָרטָן לְעַבְנָן טִיךְ.

דִי שְׁטָרָאָלָן פָּוָן מַעֲרָבְיִזְמִית הַאָבָן, שְׁוִין קָאָלְטָעָ,
בָּאַלְיִיכְטָעָט אַ וּוּרְבָעָט אַ קְרוּמָעָ, אָוָן אָלְטָעָ

אָוָן דָאָרטָן דָעַרְזָעָן מֵיר — זִיכְטָמָט אַוְיָף אַ שְׁטִינָן
אלְיהָוָה הַנְּבִיא אַלְיָין.

*
**

אָוָן מִיט אַ קּוֹל אַ פְּרִינְטָלְעָכָן אָוָן שְׁטִילָן
הַאַט עַר גְּעַזְאָגָט אָונְדוֹן: — «לִיבָעָ קִינְדָעָר, הַעֲרָתָ
אַיךְ וּוּלְאַיךְ זָאָגָן וּאָס מִיט גָּאָטָס וּוַיְלָן
אַיְזָן אַוְיָף דַעַר וּוּלְטָאַיְן לְעַבְנָן אַיךְ בַּאֲשָׁעָרָת:

„אַלְיָקָום סְקוּל וּוּעַט וּוִי אַ דָוְנָעָר בְּרוּמָעָן,
אָוָן מַעְנָעָר, וּוַיְבָעָה, קִינְדָעָר, גְּרוּס אָוָן קְלִין,

אַיִם הָעֶרְנְדִיק, זִיךְ בּוֹיגְן וּזִיךְ בּוֹלְמָעֵן
אַיְן שְׁטוּרָעָם, אַוְן צְגִיעִין פֿוֹן גַּעֲוִיָּן.

“דו, נחמן, וועסט זיין וויטט פֿוֹן אַלְעַ שְׁמַעְרָצָן;
וּזִיךְ בּאָר מַעַן ווּעַט דִּין קָול דְּעַרְהָעָרָן, דָּארָט
וּעַט וּעַרְן גְּרִינְגּ בּיִ יְעַדְן אַוְיָפּן הָעֶרְצָן,
וְועסט בְּרַעְנְגָעָן פְּרִיד אַוְן לִיכְטָן אַיְן יְעַדְן אָרט.

אַוְן אַיךְ? — “מִיְּן קִינְד, פִּיל טְרוּיעָר אַוְן פִּיל פְּרִידְן,
פִּיל גְּלִיק אַוְן אָוְמָגְלִיק דִּיר דִּין מַזְלָטְרָגָט:
דִּיר אַיְן באַשְׁעָרָט וּזְאָס זִיךְ אַינְאַיְינָעָם בְּיִידְן” —
הָאָט אַלְיהָוּ מִיר גַּעֲזָגָט.

פְּאַרְגָּאַנְגָּעָן זִיְנָעָן טָאגּ, חַדְשִׁים, יָאָרָן —
אַלְיָקָום אַיְן אַיְן פּוֹילְן לְאָנְגּ אַוּעָקּ:
אַ בְּעַלְתּוֹקָעּ אַיְן עָרָ דָּארָט גַּעֲוָאָרָן,
אַוְן פֿוֹן זִיךְ קָול נַעַמְתָּ מַמְשָׁ אַוְן אַ שְׁרָעָקּ...

אַ קְלָעוֹמָעָר אַיְן גַּעֲוָאָרָן נַחְמָן — שְׁפִילְן
אוּרְפּ חַתּוֹנוֹת גִּיטּ עָרָ פֿוֹן אָրָט צָו אָרטָן,
אַוְן הָעֶרְנְדִיק זִיךְ פְּידָל, מַעַנְטָשָׁן פִּילְן
אַיְן הָאָרְצָן יְגָנָט, פְּרִיד אַוְן טָאנְצָן דָּארָטָן...

אַוְן אַיךְ, דְּבוֹתִים? וּזִיךְ צָו מִינְיָעָן יָאָרָן —
דָּעַר נַבְיאָה הָאָט פְּאַרְשָׁטָאַנְגָּעָן וּזְאָס עָרָ רַעַדְטָן:
אַ יְדִישְׂעָרָר פָּגָעָט בֵּין אַיךְ גַּעֲוָאָרָן.
אַוְן וּזְאָס באַדִּיטּ בּיִ יְיָדָן אַ פָּגָעָטּ?

אַ בְּעַלְתּוֹקָעּ מִיטּ אַ כְּלִיזְמָר, בְּרִידְעָרָן!
בְּלָאוּ שְׁופּר בֵּין דִּי כּוֹחוֹת גַּיְעָן אוִיסָּס,
שְׁפִילָן, פִּידָעָלָעָן, בְּלָאוּ שְׁופּר, בְּלָאוּ אַוְן וּוִידְעָרָן
שְׁפִילָן, שְׁפִילָן בֵּין דִּי נַשְּׁמָה וּוּעַטּ אַרְוִיסָּס...

שְׁלָאָף אַוְן רֹו — אַלְץ פְּאַרְיָאָגּ,
אַוְן אַוְן פְּרִיד אַוְן אַיְן פָּלָגּ
שְׁפִילָן, בְּלָאוּ נַאֲרָ אַ טָּאָגּ נַאֲרָ אַ טָּאָגּ! ...
אַוְן אַיךְ לְאָרָ, אַוְן אַיךְ קְרֻעְכּ,
אַוְן אַיךְ זִינְגּ, אַוְן פֿוֹן שְׁמַעְרָץ
צְעַגְיִיטּ זִיךְ, צְעַרְיִיסְטּ זִיךְ מִינְיָן הָעֶרְצָן ...

צוֹויִי טְרָאַיקָעַם

.א.

דער שניי איז געגנגען צוֹויִי טְעַג נַאכְאַנְאַנד
אַ שְׁלִיטְזּוּעַג אַ חִוּתְ גַּעוֹאוֹרֶן,
די פָּעַרְדָּלָעַד שְׂטִיעָן אַין שְׁלִיטֵן גַּעַשְׁפָּאַנְטָן,
אלְזָ גְּרִיטְ שְׁוֹן אָונֵן פָּאַרְטִּיךְ צּוֹם פָּאָרֶן.

אוֹי, פָּעַרְדָּלָעַד-חִוּתוֹן, זַעַץ זִיךְ אָונֵן פָּאָר ! —
מִיטְ צְאַקְעָס גַּעַטְאַקְטָן אַין דָּעַרְ שְׁלִיטֵן,
צְוֹויִי פָּעַרְדָּ פָּוֹן דִּי זְיִיטֵן — וּוּי הִירְשֵׁן אַ פָּאָר,
אַ לְעַמְפָּעָרְטָן, אַ לְיִיבְ אַין דָּעַרְמִיטֵן.

דער קּוֹטְשָׁעַר גַּעַטְטָן בָּאַלְדְּ אַלְעַ לִיְצֵן אַין הָאַנְטָן:
— "נוֹ, קִינְדָּעַרְלָעַד, לְעַבְעִידְקָן, פְּרִילְעַד ?"
דָּעַם שְׁלִיטֵן כָּאַפְּט אַוִּיכְ מִיטְ אַמְּאָל וּוּי אַ בָּרָאנְד ...
— שְׂטִיעָן, אַיְלָ זִיךְ נְיַטְ, וּוּאַרְטְּזּוֹאַרְטָן, פָּאַמְעַלְעַד !

נִיְינָן, בְּרוֹדָעָר, אַוְמְוִיסְטָן ! וּוּי אַ פּוֹגֵל, אַ וּוֹינְטָן,
אַ פִּיְילְ פּוֹגָעָם בּוֹיגָן, אַ וּוֹיכָעָר,
זִיךְ לְוָפָן, זִיךְ שְׁוֹעָבָן, — זִיךְ פְּלִיעָן, גַּעַשְׁוִינָן,
וּוָסְ וּוֹיְטָעָר — אַלְזָ גִּיכָּעָר אָונֵן גִּיכָּעָר.

דער וּוָעָג אַין פָּעַלְדָּ וּוּי אַ לְאַקְשְׁנְבָּרְעַט גָּלָאָט,
די זָוָן שִׁינְעַט פָּוֹן אַלְעַ פִּיר זְיִיטֵן,
דער קּוֹטְשָׁעַר — אַ מְזִיקָן, די פָּעַרְדָּלָעַד — זָאת,
די גְּלֻעְקָעַלְעַד קְלִינְגָעָן פָּוֹן זְיִיטֵן.

פָּאַרְטָן, פְּרִיצִים, קָאַטְאִיעַט זִיךְ, — גַּלְיקָלְעַכָּע טְעַג ! ..
נָאָר וּוּאַרְטָן נָאָר, וּוָסְ אַין דָּאָס ? פָּאַסְטָאִידְקָא !
וּוְעָרְקִיכְטָן דָּאָס דִּאָרְטָן ? אַיְיָ ! אַרְאָפְ פּוֹנָעָם וּוָעָג ! ..
— דָּאָס שְׁלַעַפְטָן זִיךְ די יִדְיִישָׁע טְרָאַיקָא ! ..

.ב.

אַ וּוָגָן — אַ פָּאַלְאָצָן — די בּוֹיד אַין גַּעַוְעַבְט
פָּוֹן גַּעַנְצָעַ תְּרִיְיָג אַלְטָעַ שְׂטִיקָלְעַד,
די אַקְסָן מִיטְ וּוֹאָקָס פָּוֹן הַבְּדָלָה גַּעַלְעַפְטָן,
די רְעַדְעַר גַּעַבְוָנְדָן מִיטְ שְׂטְרִיקָלְעַד.

דְּרִיְיָ קְלִיאַטְשָׁעָם — דְּרִיְיָ אַהֲלָעָרטָן ! דְּרִיְיָ לִיְיָבָן אַ שְׁרָעָקָי —
זִיךְ שְׁפְּרִינְגָעָן, נָוְ טְאַקָּעַ וּוּ זְשָׁעָבָעָס ...
יְשָׁרָאֵלִיקְ פָּאַרְטָן, פָּאַרְטָן אָונֵן פָּאַרְטָן אָונֵן עַלְ
אַהֲיָם צָוְ פָּאַסְפִּיעָן אַוִּיכְ שְׁבָת ...

אהים... או, ווי וויט נאך, ווי וויט איז זיין הימן,
ווי שוער, געבעך, איז די נסיעת:
עם זינקען די רעדער אין שםיז און אין ליאם,
כאטש טרינק זיך, באטש קרייך אויף דער מליה!
עם זינקען די רעדער, עס טרענטשעט דער סכה,
די זאוויסקעס סקריפען און קנאָקן,
אט-אט איז אַ גִּרְזֶבֶס, אַ פֿאָרוֹנִיקָעָנִישׁ — טראָד!
ער פֿליַּיט און צְעַבְּרַעַכְטַּה האָלְדוֹן אַונְגָּזָקָן...
נאָר האָט נוּט קִין מְוָרָאָ, יִשְׂרָאֵלִיךְ אַיז קְלָאָר,
איַז בְּקִי אַין הַלְּכוֹת-עֲגָלָה!
ער שלעפֶט זיך דָּאָךְ שְׁוִין כְּמַעַט צְוּוֵי טוֹיזָנְטִיאָר,
דאָס אַיז דָּאָךְ פּוֹן אַיְבִּיךְ זִין רָאָלָע...
ער שלעפֶט זיך דָּוֹרְךְ פֿעלְדָּעָר אַון וּוּלְדָעָר אַיְם,
ער בלאנְדוֹשָׁעָט אַין סְטָעָפֶעָס, מְדָבְּרוֹת,
ער האָט שְׁוִין גַּעֲפִילָט אַון ער וּוִיסְטַּה שְׁוִין דֻּעָם טָעָם
פּוֹן אַלְעָרְלִיְּ בִּיטְעָרְעַ צְרוֹתָה.
ער האָט שְׁוִין בָּאָגָּעָנָט אַי לִיבָּן, אַי הִיבָּט,
איַזְצִים, אַיְשְׁלַעַגְגָּ, אַיְגְּזָלְנִים;
עם האָט בְּיוֹ אַין בִּין אַים גַּעַשְׁמִיסָן דָּעָר וּוִינְטָ
דָּעָר האָגָּל — גַּעַפְאָטָשָׁט אַים אַין פְּנִים.
עם אַיז אַבְּעָר גָּאָר נוּט גַּעוֹזָרָן פּוֹן דֻּעָם:
— בִּילְטִים, כְּלַבִּים, עד לְבַּהֲשִׁים!
זִין טְרָאִיקָּעָלָעָ שלעפֶט זיך נאָר, בְּרוֹדְ-הַשָּׁמָן,
ער לעַבְטַּה נאָר אַון פָּאָרט נאָר עַדְ-הַיּוֹם.
פִּילְטְּרָאִיקָּעָס גַּעוֹזָרָן שְׁוִין הַינְּקָעָנְדִּיקָּ, בְּלִינְדָּ
פִּילְגְּלַעְלַעְטָ צְעַבְּרָאָכָּן, פִּילְבִּיטְשָׁן צְעַרְיסָן,
עם אַיז שְׁוִין קִין זְכָר נִיטָּאָ פּוֹן דִּי הִינְטָ
וּוָאָס האָבוֹן אַמְּגָל אַים גַּעֲבִינְן.

עם אַיז נוּט גַּעַבְלִיבָּן אַפְּלִוּ דָּאָס אַרְטָ
פּוֹן טְוִיזָּנָט פָּאָטְשָׁטָאָוּעָ קוּרְיִעָרָן אַון רִיטְעָרָ,
אַון זַעַט נאָר, יִשְׂרָאֵלִיךְ טְרָאִיקָּעָ — זִין פָּאָרטָ
זִין שלעפֶט זיך אלְץ וּוּיטְעָר אַון וּוּיטְעָר...
די אלְטִיטְשָׁקָעָ יִדְיִישָׁעָ טְרָאִיקָּעָ — זִין הִיסְטָ
מִיר האָבוֹן אַיְיךְ אַרְטָא חֹזְקָה...
די אלְטִיטְשָׁקָעָ יִדְיִישָׁעָ טְרָאִיקָּעָ — זִין הִיסְטָ
תשׂוֹבָה וְתִפְאֵלה וְצְדָקָה!..

דעם שמשם מאכטער

(א פאלקם-לעגנדע)

היאס און ערנטסט ווי א מאכטער
האט פון קינדheit ליב דעם אלטן,
קראנקן רב די יונגע דברה;
ווײיל דער אלטער מורה-צדק
האט דאס קינד אויך ליב געהאט,
ווי אן אייגענע: פלאגט רופַן

אלע שבת זי אינאיינעם
מייטן שםß ברכה מאכן.
האט זי אויסגעלערנט דאונגנע,
אויך געלערנט שרייבן, לייענען,
ליבלעך זאגנידיק דערביי;

לעלען, דבוההילע, לעזע, מאכטער,
און דו וועסט, אם ירצה השם,
ווערין גראיס און קלוג ביידן,
גליך ווי דבורה די נביהאט...
און זי יצט בייש, און הייסע
טרערן טריפַן פון די אויגן;
ביטער ווינט זי, ווינט און שעפטעט:
היל אים, העלפַ אים, ליבער גאט!..."

.3

אין בית-מדרש שטייט דער עולם.
גרויס און קלין געקומען אלע
תהיילים זאגן; ווינגען, בעטן
זו דעם בורא... נארעס העלפט ניטט.
שווין פון וואקס א ליכט א גרויסע
אקראט די מאס, פון קראנקן,
איסגעגאָסן, אין תכרייכים
אנגעטאן און, ווי דער מנהג
אייז ביידן פון פֿאָרץ'יטן,
די באָגראָבן איין אָcker
טרערן קאָפַען פון די אויגן;
ביטער ווינט זי, ווינט און שעפטעט:
אָלץ געפְראָוט און אלץ אָמוּיסט...
היל אים, העלפַ אים, גאט דו, ליבער!..."

.1.

שטייל און פיגצטער אייז געווען
אין דעם אלטן, ענגן שטיבַן,
וואו געלען און געלאלטען
אייז דער אלטער גרויער שםß.

שטייל און רואיך שלאָפַט דער שמש,
און איין שלאָפַט דערהערט ער עפַעס
שׂווערדע טרייט ווי פון אָ קְרֻוּמָעַן,
וועלכער גִּיטְ-אָרָום אויף קוליעס.
און דערשראָקָן און פֿאָרָאָנוֹגְדָּעָרט
כאָפַט זיך אויך פון שלאָפַט דער שמש,
ער צינדט או דאס אלטער לעמפל —
און וואָס זעט ער? — גאט, דו, ליבער!
ער דערזעט: פון וואָנט צו וואָנט
גייט אָרָום אָלֵין זיין שטעקן...
אוּי, דאס איין אָ שלעכטער סימן —
אוּ אָ גוֹסֶס אָיִן שטעלל...
און דעם אוֹיגְנְבָּלִיך דערהערט ער
שְׁרִיִּיט זיין מאכטער: "גִּיכָּעָר, טָאָטָעָן,
וועק דעם עולמי אָונְדָּזָעָר רְבִּי,
אונְדוּזָעָר רְבִּי אָיִן פֿאָרְבִּי"...

.2.

נאָך בִּינְגָאָכְט, פון שטוב צו שטוב,
גייט און קלאָפַט דער אלטער שמש,
אָבעָר וואָס איין דאס מיט דָבָרָהָן,
מיט דעם אלטן שמש טאָכְטָעָר
דָבָרָה זִיצְט בַּיִם טִיש, אָן הייסע
טרערן קאָפַען פון די אויגן;
בִּיטָרָן אָרְמִינָן... עַס הָעַלְפָט נִיטָן,
אָחָן, דער רְבִּי אָיִן פֿאָרְבִּי?..."
היל אים, העלפַ אים, גאט דו, ליבער!..."

אין איר רו... דער אלטער טאטע
האט זי ערנסט, היס באזונט
און געזאגט דעם ערשען קדיש.
אוויר איר הערלעכער לויה
אייז געווען דער גאנצער עולם
און געוינטשט פון פולן הארכן
איר א ליכטיקן גנדען...

.5.

שטייל און רואיך גייט די צייט
אין דעם קלינעם, שטילן שטעלט;
מענטשן, לעבן, האבן קינדרער
קינדרער ווערין יונגגע לייט,
וואקסן, ווערין אט און שטארבן.
אויף דעם אלטן ביתה-הברות
זינגען דא פיל ניע קברים....
וואס-זוש מאכט דער אלטער רב?
דאנקען גאט, ער לעבעט אין פרידן,
לערנט תורה, פסקנט שאלות,
און געדענקט דאס ליבע קינד.
ער געדענקט די טויטע דבורה,
ער פרגעסט ניט יעדן יארצײט
קופן ליכט און זאגן קדיש.
און אוני גייט שטייל און רואיך
טאָג נאָך טאָג און יאָר נאָך יאָר.

.6.

טאָג נאָך טאָג און יאָר נאָך יאָר
גייען דורך, ער ווערט נישט עלטער,
אבער טרויעריך נישט זעלטן
זעט ער אויס; דערציילט נישט קינעם,
וואָס ער פילט און זאָס ער טראָקט
אוןעס ווייסט פון דעם נישט קיגער,
אוּז ביינאָקט, בשעת ער
זיצט און לערנט ווי געווינגלעך.
הערט זיך אים אַ פרויענ-שטימע.
זיסע לידער, ליבע לידער
קלינגען, פליין פונדרוויטן,

איינס נאָר: יעדער פון דעם עולם
זאל אוועקשענ侃ען אַ חלק
פון זיון לעבן פאָר דעם חולה —
מענער, וויבער, קינדרער, זקנים
ווער אַ טאָג און ווער אַ חודש —
דאָס פֿאָרְשִׁירִיבֶּט מֵעַן אוֹיפֶּט אַ צעטֶל
און פֿאָרְשִׁילִיסֶט אַין אַרְזָן-קָדוֹשׁ...

.4.

אוּ צום אלטן שמש שטיבַּל,
אוּ מעַן מיט דעם כתב געקוּמעַן,
האט זיון טאָכטער די גַּבאָם
אַפְּגַּעַשְׁטַּעלַט, אַן שטיל און רואיך
זוי געזאגט: «פֿאָרְשִׁירִיבֶּט, אַיך בעט
אַיך!» — וויפֶּל, דבורה, שענקסטו? — וויפֶּל?
אַך, מײַן גאנցֶן, גאנצֶן לעבן! ...
יאָ, פֿאָרְשִׁירִיבֶּט — אַיך שענְקַזְוָעַק
אַים מײַן גאנצֶן לעבן! — דבורה
האָבן זוי זי אַנְגַּהֲזִיבַּן
אַפְּצַּוְרִידַּן: נאָרְשִׁין קִינְד,
«וֹוי גַּעֲשִׁיקְט זַּוְּדַּן...» אַבער אלע
טענות האָבן נישט געהאָלְפַּן
ニישט געהאָלְפַּן האָבן דאָ
אוּיך דעם אלטן טאָטְנַס בעטן,
זינע דִּיד אַן ווינע טרעַרְן.

אוּן פֿאָרְשִׁירִיבֶּן האָבן זוי
מיט אַיר חתימה אַן דעם צעטֶל,
וֹוי זי האָט פון זוי געפְּאַדְעַרט:
דבורה שענְקַט אַיר גאנצע לעבן!
אוּן בשעת דער שליח
האט דעם כתב אַין שול געבראָקט
אוּן פֿאָרְשִׁלאָסֶן אַים אַין אַרְזָן,
אַין דעם זעלְבָּן אוּיגְנְבָּלִיך
אוּן דער חולה אוּיפְּגַּעַשְׁטַּאנְגַּע
וֹוִידְעַרְן פְּרִישָׁן געזונְט אַין יונְגַּן,
אוּן די אַומְגַּלְקְלַעְכַּע דבורה,
דאָס אַומְשָׁלְדִּיקְ-רִינְעַן קִינְד,
אוּן דעם זעלְבָּן טאָג געקוּמעַן

יעדן צוּשָׁתָאָנֵד פָּוֹן אַיר לְעָבָן,
אוֹן עַר בְּעַט דָּעַם בּוֹרָאִיעָלָם:
— גַּיבְמִיר גַּאֲטָה, אַיךְ זָאֵל דַּעֲרָהָעָרָן
אַיר גַּעוּוֹין, אַיר בִּיטָּעָר זִיפְצָן,
אַיְרָע טַרָּעָרָן זָאֵל אַיךְ זָעָן —
כָּאַטְשָׁ דִּי אַיְנְצִיקָּעָ נְחָמָה
זָאֵל אַיךְ הַאֲבָן, אָזֶן לְעָבָן
וּוְאָלָט זִי אַיךְ גַּעַלְטָן צְרוֹת,
וּוְאָלָט זִי אַומְגָלִיק אַיךְ גַּעַפְלָט,
אוֹן עַס וּוְאָלָט בִּי אַיר גַּעוּוֹן
כָּאַטְשָׁ אַיְנְצִיקָּעָ מִינּוֹת,
וּוְעַן זִי וּוְאָלָט דִּי וּוְעַלְטָן פָּאַרְשָׁאָלָטָן
אוֹן גַּעוּוֹוָאָגָּשָׁן זִיךְ רַעַם טְוִיטִים!...”

.10.

נאָר אָוּמוּסָט אַיְן זִין בְּקָשָׁה:
זִיסָּע לִידָּעָר, לִיבָּע לִידָּעָר,
הָעָרָט עַר יְנָגָעָן אַיְן דָּעַר פִּינְצָעָר —
גַּלְיכָלָעָד וּוְאָלָט גַּעוּוֹן אַיר לְעָבָן —
יעַנְעָס שְׂטִיל פְּרוּעָן-לְעָבָן,
וּוְעַלְכָּבָּעָ גַּלְאָנְצָט נִישָׁת וּזְוּן,
נאָר עַס שְׂיָינָט אַן וּוְיָינָט אַן וּוְאָלָקָן,
וּוְעַר הַעֲלָר מָאָרְגָּנְשָׁטָעָר...
אוֹן עַס גִּיסָּן זִיךְ אַן גִּיסָּן
זִינְעָ טַרָּעָרָן טָעָג אַן יָאָרָן.
„לִיבָּר גַּאֲטָה — אַיְן עַר מַתְפָּל —
טוֹ מִיט מִיר דִּין גַּרְוִיס גַּעֲנָאָד,
אָר, בָּאָפְרִי, בָּאָפְרִי מִין אַלְטָעָר,
מִין פָּאָרִיאָמְעָרָטָע נְשָׁמָה;
שְׁטָאָרָבָן, שְׁטָאָרָבָן הַעֲלָף מִיר גִּיכָּעָר,
לִיבָּר פָּאָטָעָר, גַּרְוִיסָעָר גַּאֲטָה!...”

.11.

נאָגָּנָךְ טָאָג אַיְן יָאָר נָאָךְ יָאָר
גִּיעָן דָּוָרָךְ. דָּאָס קְלִינְעָ שְׁטָעָטָל
אַיְן שְׁוִין לְאָנָגָּא שְׁטָאָט גַּעוּוֹאָרָן,
אָאָבָאָקָאנְטָעָ רִיכְבָּעָ שְׁטָאָט,
הַוּנְדָרָעָטָע מְעַנְטָשָׁן, צְעַנְדְּלִינְגָּן וּקְגִימָן,

אוֹן פָּאָר זִינְעָ אַלְטָע אָוִיגָן
שְׁטִיטָאָט אַ בִּילָּה... אָה, עַד דַּעֲרָקָעָט,
עַד דַּעֲרָקָעָט דָּאָס זִיסָּע פְּנִים
פָּוֹן זִין תְּלִמְדִיקָע, פָּוֹן דָּבוֹרָהָן,
אוֹן עַר בְּעַט זִי: זִי מִיר מְוחָלָי
זִיִּי מִרְ מְוחָלָי, לִיבָּע טְאָכְטָעָר,
וּוְאָס דָּוָרָךְ מִיר בִּיסְטו גַּעַגְגָעָע
פָּוֹן דָּעַר וּוְעַלְטָה... וּוְעַן דָּוְוָאלָסְטָה לְעָבָן,
וּוְאָלָסְטָה אַיצְטָ גַּעוּוֹן אַ כְּלָה!...”

.7.

טָאָג נָאָךְ טָאָג אַיְן יָאָר נָאָךְ יָאָר
גִּיעָן דָּוָרָךְ, אוֹן אַיְנְמָאָל הָעָרָט עַר
אַ גַּשְׁרִיְיָ פָּוֹן אַ יְלִידָת...
אוֹן עַר וּוְיָינָט, בָּאֲגִיסָּט מִיט טַרְעָר
דִּי גְּמָרָא... — זִיִּי מִרְ מְוחָלָי —
בְּעַט דָּעַר זָקָן — לִיבָּע דְּבוֹרָהָה
אוֹן דָּוְוָאלָסְטָה גַּעַבְלִיבָּן לְעָבָן
וּוְאָלָסְטָה אַיצְטָ גַּעוּוֹן אַ מְוּטָעָר...
אוֹן אַזְוִי אַזְוִי יְדָעָ נָאָכָט
הָעָרָט זִיךְ אַיְם אַיר יְנוּגָע שְׁטִימָע —
זִיסָּע, לִיבָּע וּוְיָגְנָ-לִידָעָר
זְנוּגָט בִּינְאָכָט דִּי טְוִיטָע מְוּטָע...”

.8.

דְּרִיְצָן יָאָר גִּיעָן דָּוָרָךְ... עַר הָעָרָט
וּוְיָאָר זְוּן, שְׁוִין אַ בְּרַמְצָוָה,
זָאָגָט אַ גְּרוּסָע, שִׁינְעָן דְּרָשָׁה...
— עַר וּוְאָלָט זִין אַ גְּרוּסָעָר לְמָדָן,
— טְרָאָכָט דָּעַר רָב — אַוְוִילְפְּרִיד
וּוְאָלָט גַּעַהָאָט פָּוֹן אַיְם דִּי מְאָמָעָי...
וּוְיִיטָעָר הָעָרָט עַר — קְלֻזְוּמָעָר שְׁפִילָן:
פִּידְלָעָן, טָאָצָן אַן קְלָאָרְגָּעָטָן
קְלִינְגָּעָן, זְנוּגָעָן פָּוֹן דָּעַר וּוְיִיטָן...
זִיִּי מְאָכָט חַתּוֹנָה אַ טְאָכְטָעָר —
טְרָאָכָט דָּעַר אַלְטָעָר — צַוְּעָר חַופָּה
פִּירָט זִי אַיצְטָ דִּי טְוִיטָע מְאָמָעָי...”

.9.

אוֹן פָּוֹן דַּעֲמָלָט אַוְן טָאָג-טְעַגְלָעָד,
הָעָרָט אַוְן פִּילָט אַן זָעַט דָּעַר זָקָן

האט די קאלטער, שווארצע נאכט.
אַפְגָעָוָוִינֶט שׂוֹין לְאָנָג פֿוֹן אַלְעָ
לְעַבְנֵס־פְּרִידָן, לְעַבְנֵס־שְׁמָרֶצִין —
זִיצְט דָעַר זְקוֹן אִין בֵית־מְדֻרְשָׁ...
מִיטְאָמָל דָעַרְהָעָרט זִיךְ אִים —
אַ גְּוֹיִינִין, אַ קְלָאָג פֿוֹן קִינְדְּרָעָר...
פּוֹשְׁקָעָס קְלָאָפָן אִין דִי גָאָסָן
אוֹן מַעַן זִינְגָט אַל מְלָא רְחָמִים...
— "דָאָס וּוֹאָלָט זִי גַעַשְׁטָאָרְבָּן אִיצְטָן!"
האט מִיטְפְּרִידָן גַעַזְגָט דָעַר זְקוֹן —
— "אוֹסִים, אַ סּוֹפְן צָו מִינְגָעָשְׁמָרֶצִין...
נָעַם מִירְמִיט, מִין לִיבָעָ דְבוּרָה,
אוֹיףְדָעַר דִיְנָעָר, וּאָרָעָר וּוֹעָלָט..."
שְׁטִיל אָוֹן רְוַאַיקְ האָט באָפְרִיאִיט זִיךְ
פֿוֹן דָעַם קָרְעָפְרָעָר זִין נְשָׁמָה...
אוֹן אוֹיףְמָאָרְגָן האָט דָעַר עַולְם
הִיסְ אָוֹן עַרְנְסָט אִים באָוִינְט.

וּוְעַלְכָעַ ער גַעַדְנְקָט פָאָר קִיבְדָעָר
ליַגְ שְׂוִין אוֹיףְדָעַם בֵית־עַלְמִין;
ער נָאָר אַיְינְעָרְ לְעַבְטָ אָוֹן לְעַבְטָ
נִיעַ צִיְטָן, נִיעַ מְעַנְטָשָׁן,
נִיעַס לְעַבְן אָוֹן מְנַהֲגִים ;
פְרָעָמָד אָוֹן אַיְבָרִיךְ, וּוְילָד אָוֹן עַלְנָט
אוֹיךְ דָעַר זְקוֹן צְוִישָׁן זַיִן.
טוֹנְגָל זִינְגָעָן זִינְגָעָן אוֹיגָן,
אוֹיסְגָעְדָאָרָט דָעַר גַאנְצָעָר קָרְעָפְרָעָר,
אוֹן ער קָלָאָגְט צָוּ בּוֹרָאָעָולָם,
וּוְיִנְטָ אָוֹן בָעַט אוֹיףְזִיךְ דָעַם טְוִיטָט...
איַיְן גַעַדְאָנָק אָוֹן אִין גַעַפְלִיל
איַיְן דָעַם זְקוֹן נָאָר גַעַבְלִיבָן:
שְׁטָאָרְבָּן שְׁטָאָרְבָּן... אָוֹן צָו לְעַצְטָ
הָאָט זִיךְ גַעַט אַיְיףְ אִים דָעַרְבָּרָעָמָט.
פִינְצָטָעָר אִין גַעַוּעָן דִי נָאָכָט,
שְׁרָעְקָלָעָךְ האָט גַעַרְוִישָׁט דָעַר שְׁטוּרָם;
וּוְיַיְ אַ קִינְדְּ גַעַקְלָאָגְט, גַעַיְאָמָרָט

מיין עַפְתָּאָפִיעַ

(אוֹיפְשָׁרִיפְט אוֹיףְדָעַר מְצָבָה)

פִיל בִיטְעָרָע, פִיל טְרוּיְעִירִיקָע לִידְעָר
הָאָב אִיךְ אִיךְ שְׂוִין גַעַזְגָעָן, לִיבָע בְּרִידְעָר!
מִיטְ אַלְעָ כּוֹחוֹת, מִיטְ דָעַם לְעַצְטָן צָאן
גַעַבְיסָן אָוֹן גַעַרְיסָן דָעַם וּשְׁאָרָגָן,
גַעַקְיִיטָן דִי לִבָע שְׁפָרָאָךְ פֿוֹן אוֹגְדָעָר מְמָעָן,
גַעַפְעָרָט מִיטְ צְעוֹרָה, גַעַזְלָצָט מִיטְ גְרָאָמָעָן,
צָוּ מָאָכְן זִי אַ בִּיסְעָלָעָן כְּאָטְשָׁן וּוַיִּיךְ
אוֹן צָוּ פְאָרְדוֹשָׁעָן יְעַנְעָם לִיבָן רִיחָן
פֿוֹן וּוְילְנָעָרָמָאָרָק אָוֹן דִינְגָבְרוֹגָעָר יְאָטְקָעָס
מִיטְ אַלְעָרְלִי פְאָרוֹאָלְגָעָרָטָעָ אַסְטָאָטָקָעָס,
וּוֹאָס שְׁמַעְקָט אַיְוףְ דְרִיכְזָן מִילְ אָרוֹם דָעַם אָרָט,
וּוֹאָוּ נָאָר עַס בְּלִיטְ כְּאָטְשָׁן אִין זְשָׁאָרָגָאַנִישָׁ וּאָרָט...
אָךְ, בְּרִידְעָר, וּוְיִפְלֵיל יְאָרָהָאָב אִיךְ צָוּ טָאָן
מִיטְ דָעַם גַעַשְׁמָאָקָן, טִיְעָן וּשְׁאָרָגָאָן;
מַעַן האָט מִירְמִיטְ שְׂוִין גַעַלְיִיבָט אָוֹיךְ גַעַוְיִדְלָט —
אִיךְ האָב גַעַהְעָרָט אָוֹן האָב מִירְ אַלְעָ גַעַפְיִדְלָט...

נאר יידן זיינען דאך און עם קשה ערף,
 א ביטער פאלק, נאר ניט ווי אלע ליטט:
 נאך פון דעם ימסוף בין דעם מדבר-חוורב,
 פון מדבר-חוורב אונ בין אונדזער צייט
 האט גאט אליען באשימים פערלעך באויאזן,
 אוֹ כאָטש צעריסס זיך — גלעט זיך, לוייב זיך, בענטש —
 ניטא קיין סור צו זיינערע קאָפְרַיוֹן,
 היינט זואָס קען טאן מיט זיך אַ שלַּאֲפֵרֶר מענטש?
 בפרט נאך אַ זשַּׁאֲגַן-מחבר?

— שרייבן?

אַיר זוילט, רב קרוב, שרייבן? — זאגט אַ ייד
 גוט, שרייבט אַיר; נאר אַיר זאָלט קיין נאר ניט בליבין,
 ניט קומען מיטן בייטשל פון יריד,
 פֿאָרגּוּסְטַּט ניט אַיר האט צו טאן מיט יידן,
 אַין שרייבט אָווֹי — פֿאָרְשְׁטִיטִיט אַיר מִיך — אָווֹי
 אוֹ אלע זאָלן זיינ מיט אַיר צופְּרַידְן...
 פֿאָרְשְׁטִיטִיט אַיר מִיך?...”

אוֹי, ליבע יידן! אָווֹי!
 אַיך האָב ביז אַיצט פון אָלע, אָלע זאָן
 נאר אַינְס פֿאָרְשְׁטִיטִיטְן, שרייבן, דאָרְךָ מען דאס
 למײַזְהָשָׁם, נאר טאָקָע דאס, פון ווֹאָס
 דער עוֹלָם זאָל הַנָּהָה האָבָן, לאָכָן.
 “אי, לאָכָן! אי אַחֲרֵית! שרייבט, העָרָ פֿרוֹגָן!
 גענָוג אַיך זיפְּצָן, בְּלָעָבָן, עַט, גענָוג
 אַחֲמָהָלָע, אַ פֿשְׂטָלָע, אַ ווּצְלָל,
 קאָטָאָוּסְטַּלְעָר מיט גַּרְאָמָן אַן אַ שִׁיעָר.
 אָווֹי, אוֹ יעדער אָות זאָל טאן אַ קִיצְלָן...”

אַיך קען עס ניט, אַיך קען ניט. — וויי צו מיר!
 אַיך קען קיין זוילְדָע, קְרוּמוּן הַנְּדַעַלְעָד מאָכָן
 אַיך קען ניט לאָכָן, גוֹאָלָד — אַיך קען ניט לאָכָן
 דער פֿאָר אַיִּיף מִין מְצָבָה אֹז מִיר ווּעָט
 אַיִּהְשָׁ דאס לעָבָן גַּעֲבָן נְט —
 כְּדַי אַיר זאָלָט אַן מִיר נְקָמָה האָבָן
 שרייבט אַיִּיף:

“פה נטְמָן — אַט דָא לִיגְט באָגְרָאָבוֹן
 אַ טִּיפְּשָׁ, אַ מְשֻׁגְּעָנָעָר פְּאָעָט
 אַ ווּלְדָע זאָך, אַ חַסְרִידָעָה, בְּלָעָבָן:
 עַד האָט גַּעֲוִוִּינְט, גַּעֲוִוִּינְט דאס גַּאנְצָע לעָבָן!!!...”

דער בעכער

פון רושיש: י. ל. פרץ

— זאג מיר, מאמעשי, איז בעט דיך,
אייז דאס אמתה, וואס עס האט
מיר פאָרציילט דער אַלטער זיידע,
או אין הימל דאָרט פֿאָר גָּאָט,

או פֿאָר גָּאָט דאָרט שטיט אַבעכער —
און וווען מיר קוועלן זיך דא שווער,
האט דער גרויסער גָּאָט רְחַמְנוֹתָה,
לאֶזֶט אוין כוֹס אַריַּין אַטְרָעָר ?

— אמתה, קינד מיינס ! — אַך, מאמע, מאמע,
אייז אויך אמתה, אייז אויך זיכער,
או משיתָה דער ווועט קומען,
קויים ווועט וווערן פֿוֹל דער בעכער ?

— אמתה ! — און דאס קינד פֿאָרקלערט זיך,
וואָרט אַ ווילע טרייעריך, שטיל,
פרעגט דערנֿאָכָּעָם : אַבָּעוֹ, מאמע
וועט דער בעכער זיין וווען פֿוֹל ?

און עס הייבט די בלוייע אויגן
טרייעריך צו דער מוטער אויף :
— צי אייז אוין אַ דְּנָאָ דער בעכער,
וואס מיר לִיְדֵן אוין אַ סּוֹף ?

ווי לאָנג מיר לִיְדֵן שוֹן אַין גָּלוֹת ?
און דער כוֹס וויל פֿוֹל נִישְׁטָה וווערן !
אפשר טרייקעגען דורך די יַאֲרָן
איינעם בעכער אויס די טְרָעָן ?

און צערודערט בליבט די מוטער
איבערן פרומען קינד געוביגן,
און עס ציטערן די ברעמען . . .
פֿוֹן די מוטערלעכָּע פֿיַּיכְטָע אויגן,

פֿאלְן טְרָעָן — צוֹויִי בְּרִילְיאָנְטָן
אויפֿן קינדס פֿאָרקלערטן שטְרָעָן !

גָּאָט אוין הימל, האָב רְחַמְנוֹתָה,
נָעַם אוין כוֹס אַריַּין די טְרָעָר !

טראג אועעך מיין נשמה...

פון רוסיש: אברהם זקס

טראג אועעך מיין נשמה דארט וויט איבגעט בלוי,
וואו גאלדענע סטעהפעס אין רחבותן ליגן,
אווי בריט ווי מיין טרייער באשערטער, אווי
ווי מיין וויי, וואס וווערט קיין מאל אנטשוויגן.

איך וועל וועקן די האפעונגונגן אלטער אויפסנאי,
דעט ווארערמען גלויבן, די ליכטיקע טרוימען,
ווי א כווארלייע א ברייטע אין סטעהפעשן פררי,
כיוועל די טרערין די היטע נישט ציימען.

איבער קלינגענדיקע סטרונגעס כיוועל פעסט תאָן אַ שלָּאג
ויאַ אַ שטראָם וועלן פלייצן פֿאַרְגּוּסֶעָן קָלְאנְגָּעָן:
מייטאמאל וועט נשמה אַ גָּאָס תאָן מיין קלָאָגָּן,
אלע רײַפּע, אַומְעַנְדְּלָעַכּוּ בְּאַהֲנָגָעָן.

טראג אועעך מיין נשמה אין פרעכטיקן בלוי,
וואו גאלדענע סטעהפעס אין רחבותן ליגן,
אווי בריט ווי מיין טרייער באשערטער, אווי
ווי מיין וויי, וואס וווערט קיינמאָל אנטשוויגן.

דעָר ווֹאַלְדְּ-חַלּוּם

עס שטייט אַ דִּין, יונְגַּ בֵּימַעַלְעַ
פָּוֹן שְׁטִילְּן טְרוּוִים גַּעֲפָאָנְגָּעָן, מִיטַּ דִּימְעַנְטְּעַנְעַ אַוְירִינְגְּלָעַ,
מִיטַּ רְיִיכַּע פְּעַרְלְ-שְׁנִירְן —
מִיטַּ זְוִילְבָּרְ-קָלָאָרְעַ שְׁנִיְּלָאָקָּן
די צָאָרָתָע, יְנוּגַּ צְוּוֹיְגָּעָלְעַן
בְּאַפְּלָאָכְּטָן אָוּן בְּאַהֲנָגָעָן.

דעָר גְּרוּיְעַר זִידְעַע שִׁיטַּ עַס אָפַּעַט
עַס אַטְעַמְטַט, וּוּיְטַ אָוּן פְּאַכְּט אַוִּיףַּ זַיִּי
מִיטַּ טִיְּעַרְעַ פְּרַעְעַנְטַן —
מִיטַּ וּוּיְסַע זִידְזְ-טִיכְעַרְעַ,
מִיטַּ קִיטְעַלְעַךְ קְרִישְׁטָאַלְעַנְעַן,
וְואָס טִיפְעַר צַוְּ פְּאַרְשְׁלַעְפְּרַעְן,
מִיטַּ פְּרַעְנְדוּ אָוּן פְּאַזְוּמְעַנְטַן.

אוֹן דָּאָךְ וּוְאַכְּט אַוִּיףַּ דָּאָס בְּיַמְעַלְעַ
עַס צִימְטָרַט וּוּיְ פָּוֹן פְּיַבְעַר ...
עַס הַעֲרַט זַיִּיךְ צַוְּ אָוּן פְּרַעְגַּט מִיטַּ שְׁרַעְקַ
„וְואָס אִיזְׂ דָּאָס, זִידְעַ לִיבְעַר ?“

עדער אונגעט-שאָטן ווילט מיד
ארום פון אלע זייטן ...

ווער גיטט עס דאָרט אין זאָלד אָרום?
וואָס רוישט עס פון דער זייטן?..."

מיין נאָריש קינד! עס טרוימט זיך דיך
און שלאָת, אין זיסן, שטילן ...
דאָס שפּרִינְגֶּעֶן גְּרוּעַ העזעלעַ
און שנְיִידְבָּל דָּאָרט צו שְׁפִילֵן;

עס קלעטערן די וועוּרִיקְלָעַ
פֿון בוּים אוּרְפּ בּוּם; עס לְיפּּן
די גַּעַלְעַ פִּיקְסְּעַלְעַ צּוּמָּמָרְקָ
כְּפּוֹרְתִּיהְעַנְעָרָ קְוִיפּּן" ...

אָן, זִידָּעַנוּ! די שׂוֹאָרְצָעַ נָאָכְטַ
שְׁטִימְטַ אָוִיףַ פֿון אלע זייטן ...
וואָס קְלָאָפְּטַ עַס דָּאָרט, אָן טְּפִיכָּן זאָלָד?
וואָס קְלִינְגַּטַּ עַס פֿון דָּעַר זייטן?..."

— שלאָת, נאָריש קינד! אָ חַלּוּם שׂוּעַבְטַ
אוּרְפּ דִּין באַצְיוּבָּרְטַ ווִיגָּל ...
דאָס פְּלִיעָן דָּאָרט די וּאָלְדִּיהְעָנָדָ
און פָּאָטְשָׁן מִיטַּ די פְּלִיגְלָ;

עס פִּיקְטַּ דָּעַר שְׁפּּעַכְתַּ, דָּעַר האַלְצְהַאֲקָעָרָ
די דִּינָּעָ, דָּאָרָעָ קָאָרָעָ;
די אַיְזְקִירִיסְטָאָלָן שִׁיטָּן זִיךְ,
די קְלִינְגְּנְדִּיקְעָ, קָלָאָרָעָ ...

חוֹץ דָּעַט אֵין תְּנָאִים הַיְנָטָ אֵין זאָלָד
בִּים זאָלָףַ, אָן זַוִּיסְטַ, מִיטַּ זַעַמְעַן?
ער גַּעַט אַ יְוָגָגָ ווִיסְטִיגְעָלָ
מִיטַּ זַוִּיכָעָ, לְאַגְּגָעָ בְּרַעְמָעָן,

מִיטַּ מִילְעָדָ, בְּלוּעָ אַוְיְגְעָלָעָ,
אַ כְּשָׁרָעָ, אַ שְׁטִילָעָ;
מעַן זָגָט — אָן אַלְטָעָ לִיבָּעָ שְׁוִיןָ,
און בְּדוּן אוּרְךָ אֲפִילָן.

געְווּינְגְלָעָ, בְּרַעְכָּט מַעַן טְּעַלְעַר דָּאָרטָ,
מעַן קְלִינְגַּטַּ מִיטַּ גְּאָפְלָעָן, מַעַסְעָר ...
נוּ, שלאָרְזְשָׁעָדְאַיְינָ, מיִין בוּיְמָלָעָ
און רְוּ זִיךְ אוּסָ ווּאָסָ בְּעַסְעָר" ...

*

און שטארקער האט דאס בוימעלע
דעך שלאך אַרומגענו מען ...
עם הערט שווין ניט, זוי ס'קלאפעט די האָק,
און ווי די זעגן זושמען ...

עם זושומט און קלאפעט, און קרייצט, און קלינגט ...
די אַלטע בוימעד שטייען,
ווײַ אין תכרייכים אַנגעטאו ...
בְּאַגִּינֶּן־וַיְגַּטְּלָעֵךְ וַיְיַעַן ...
און אין דעך פֿרֶפְּרֶר־מַאֲרְגְּנִישִׁין,
בְּאַגָּסֶן מִיטּ דִּי פְּרַיעַ
און קַאלְטָע שְׁטָרָאַלְן, הוֹיב זִיךְ אַוִיךְ
אַ נִּיגְגַּבְּוִיטָע תְּלִיה ...

דער מאַיזוּינט

1.

די הימלען קלאָר, די וועלדער גראַן —
און ס'פלאָטערט פונדאָסני
דאָס לֵיב אָן לִיכְטִיק מעשהַלע
פָּן יונְגָן חַודְשַׁ־מַאי ...
עם שטיטיט בְּיִם טִיךְ אַ מִידְעָלָע.
אַ גָּלָן, האָרְצִיק קִינְד;
די זִידְזָלָאָקָן קְרִיאַזְלָעַן זִיךְ
פָּן פְּרַיעַן פְּרַילִינְגְּ־זַוִּינְט.
זִיךְ וּאָרְטַּמְּ, זִיךְ רֹופְּטַּ: «קֻומּ, טִיעָרָעָר,
זִיסּ הָאָרְצַּן מִינִיסּ, קֻומּ צָוּ מִירְ!»
אַךְ גְּלוּסְטַּן צָוּ דִירַ, אַיךְ בְּעַנְקָן נָאָרְ דִירַ
אַיךְ בְּלִי, אַיךְ גָּלִי פָּאָרְ דִירַ ...
די רֹופְּטַּ ... זִיךְ וּאָרְטַּ ... אַיןְ הָאָרְצַּן וּוְאַקְסַטְ
אַ זִּיסְעַ לְבָעָסְ-זַוִּי ...
און פְּרִילְעָךְ יָאָגַט צָוּם בְּרַעַג דָּעָר וּוְינְט
אַ זַּעַגְלָן וּוְיִתְּ ... זַוִּי שְׁנִי ...

2.

עם פְּלִיט אָן רְוִישַׁת אַין לִיכְטַּ אָן גָּלָאנְ
די גְּרוּיסְעַ צְוִיבָעָרְמַאְכַּט.
די אַלְטָעַ, פְּרוּמַעְ קְלוּזַּן האָט אַוִיךְ
אַ פְּעַנְצְּטָעַר אוּפְּגַעְמַאְכַּט.

א טיפן סוד, א ווילזון סוד
פון העלן הימלי-שיין
פון יונגן, שיינגעט בן-מלך
איין וויטן קעניגרייך,
פון לא肯, לא肯 גאלדענע
באים שטיילן, בלאען טיך...

באים פאנצטער זיצט א בחורל,
א בליך און מאגער קינד;
עס קרייזלט אים די פאותלעד
און שפילט מיט זיך דער ווינט.
ער לאשטעט זיך צום בחורל
און דויימט אין אויערדיין

.3.

אין שטומען קערקער זיצט א מענטש
אין קייטן פעסט געשמידט
קיין לעבענס-אפקלאנג הערט ער ניט.
קיין דורכשין זעט ער ניט.
און דאך דורך אײַן, שטאל און שטיין
דרינגעט דורך א פרילינג-שטיטם,
פאָרוֹויגט דאס ביין, פֿאָרְבִּיטְעֶרְטְּתְּ הָאָרֶץ
און טוליעט זיך צו אַיִּם...
א קוועלבל קלינגעט איין וואָל און שיט
מייט פערל און קריישטאל . . .
עס חלומט זיך א בלאעד טיך
א שטילער, גריינער טאָל...
דאָס ביין, פֿאָרְבִּיטְעֶרְטְּתְּ הָאָרֶץ שלאָפְּטְּ אַיִּן
און אַטְּעָמֶטֶט שטיל און פרוי.
געבענטשט זאל זיין דאס מעשההָלָע
פון ליבן חודש-מאֵי

.4.

בלאָוְטְּ אַוְיף אַסְיגְּנָאָטוֹר, צעשית
א פראַשְׁעָק כַּאֲפָטְ פֿאָרְשִׁיטְ
איין "וועבר יבוק" זיך-אַרְיִין
און בלעטערט זויט נאָך זויט —

דאָס ווינטְ פֿלִיטְ אַרְיִין צו מיר,
עס קושטְ מִיןְ, האַלְוָט אַון גַּלְעָטְ
באָוְוִיתְ, באָפְּרִישְׁטְ מִיטְ פֿעַלְ-גַּעֲרוֹךְ
מיין בעטְ, מיין ווַיְתִּיקְ-בָּעָטְ

און מאָכְטְ אַיִּם צו, און קלאָפְטְ אַיִּם צו —
און לאָכְטְ, און זינְגְטְ, און פֿלִיטְ . . .
עס קוּקְטְ אַ מאָנְגְּדָעְלְבוּם צו מיר
איין פֿעַנְצְטָרָעָרָעָר, גְּרִינְטְ אַון בְּלִיטְ,
און שְׂמִיכְלָטְ כִּיסְרִינְקְ מִיןְ מַעְדִּיצְין
און שְׂמִיכְלָטְ צוֹ דֻּרְבְּבִי . . .
אוֹיְ, אוֹיְ, דֻּרְ וַיְסִעְרָרְ חְבּֽרָהְנִיקְ
דֻּרְ זִיסְעָרְ חְוּדְשְׁ-מַאְיִּין!

.1912

* א ספר, הוואר עס געפֿינְעָן זיך דִּינְגִּים ווַיְ נַהֲגָ צו זִין זיך מִיט אַ מִתְ, קְבּוֹרָה וְכְרוּמוֹתָה.

פרילינג-טרוים

פַּאֲרְשׁוֹוָאָנוֹןְדָּן דָּעֵר קְרִישְׁטָאָלָּזְ-שְׁלָאָס
 מִיט טֶוִינְטָן וַיְנְטָעָרְ-שְׁטוּבָּ.
 אָוָן אָפְגָעָמָעָקָט דָּאָס מַעֲרְכָעָלָעָ,
 דָּאָס זַוְיִיסָע פָּוָן דָּעֵר שְׁוִיבָּ.
 דָּאָס מַעֲרְכָעָלָעָ, וָאָס הָאָט מִין הָאָרֶץ
 גַּעֲדְרִיקְט מִיט צְוִיבָעָרְ-מָאָכָטָן
 דָּעַם קְוָרְצָן, גְּרָאָעָן וַיְנְטָעָרְ-תָּאָן
 דִּי לְאָנְגָעָ, שְׁוֹאָרָצָעָ נָאָכָטָן.
 וְאָרְ-אוּפָה, מִין הָאָרֶץ וְאָרְ-אוּפָה, מִין לִידָן
 דָּעֵר כִּישְׁוֹף אִיזְ פָּאָרְבָּי —
 דָּעֵר אַלְטָעָר עָרְד אִיז אָמְגָעָקָעָרָט
 אַיְר יְוָגָנָט פּוֹנְדָאָסָנִיָּי
 גַּעַדְאָנָק אָוָן וְאָרָטָה, אָוָן מַעֲנְטָשָׁה, אָוָן גִּיסָּטָן
 לְכָטָם, שָׁאָטָן, יְוָגָנָט אָוָן אַלְטָמָן
 פָּאָרוּעָבָן זִיךְ אָוָן בִּילְדוֹן-אִוִּיסָּטָן
 אִין שְׁטָרָאַלְגְּדִיק גַּעַשְׁטָמָאלָטָן
 אִין שְׁטוֹרָאַלְנוֹדִיק, אִין קְלִינְגְּעָנְדִיקָן
 אִין וּעַלְטָ-אַלְ האַכְצִיטִיס-לִיד —
 אָוָן אוּגָנְבָּלִיק מִיט אִיבְּקִיקִיט —
 אָזְוִי וּגְלִיד מִיט גְּלִידָן.
 אָוָן שִׁין אָוָן דּוֹפְטָן, אָוָן רְוִימָן אָוָן לוֹפְטָן
 אָוָן קְלִאָרְעָרָה אַרְפָּן-קְלָאנְגָן
 פָּאָרְמִישָׁן זִיךְ, פָּאָרוּאָנְדָלָעָן זִיךְ
 אָוָן יוּסָטָן פְּרִידְגָּעָטָרָאָןָן.

אֹוִי, גָּאָרִישׁ הָאָרֶץ! אֹוִי, אָרְעָם לִיד! —
 זַיְיַ זְעַעַן, פִּילְן נִיטָן,
 וְוי סְוָאָקָסָט אָוָן אַנְדָעָר טְוָרָעָם-שְׁלָאָס,
 פָּאָרְצִוִּימָט מִיר יְעָדָן טְרִיט —
 אָ פְּרִילְינְגְ-שְׁלָאָס, אָ חְלוּם-שְׁלָאָס —
 אָוָן וְוי מִיט בְּלוּמְעָן-שְׁטוּבָּ,
 פָּאָרְוּוּיִיטָן, פָּאָרְבָּלְעָנְדָטָן, פָּאָרְטָוּנְקָלָט וּוּרָטָן
 מִין שְׁוִיבָּ, מִין קְלָאָרָעָ שְׁוִיבָּ ...

דער שמייבָּל

(לעגנוןדע)

געלהבט אמאל א נבייא. און געוווען
 אייז דאס אין יענע שטילע אלטע צייטיג,
 ווען דאס פראפעטניזוארט, אין פיין און צארן
 געוביירענעם. האט קיינער אויף דער וועלט
 נאך ניט געהערט. און דאך אייז ער א נבייא
 געוווען. —

די וועלט האט נאך צווערטש געטדרוימט
 פון פריילינגס-דופט פון זיסן ליבעס-פיבער
 און ניט געוואסט און ניט געפלט דעם גרויסן,
 דעם טיפן פיין פון מוטערשאפט.
 דער לעבענס-בויום האט קוים נאך אויפגעציגן
 די קיגדהייטס-דרינע שפראצן זיינע,
 און גאט האט נאך געהאפט אויף גוטן וואוקס
 און זיסע פרוכט פון זיין גבענטשטער פלאנגזאג.

געקומען אייז ער פון די גרויסע קוואלן,
 וואס פלייסן ווי א בלאער עטהערט-טייך
 אויף יענער זיטט פון די צעגלויטע פעלדן
 און גאלד-זאמדן. ווי פון לבנה-שיין
 אייז זיין געשטאלט געוווען באלויכטען.
 די ליבע מוטער, די נאטור,
 האט פון די פינסטער לעבענס-פעדעם
 געווועבט א קערפער און אין אים
 א בענטשילכט — א נשמה — אַנְגַּעֲצָנוֹן.
 און מילד און ליכטיך אייז זיין בליך געוווען,
 און העל זיין שטימ, און העל די קלידייער זייןע.
 אין האטן א פרייש ראנמאירינען-צוויגל
 פון טוי באפעערלט — פלעגט ער צו די בערג
 טאג-טאגלעך ווענדן זיינע שטילע טרייט —
 בוריאן און דארכן, זאמד און שטינן באגריסן,
 באגעגענען דעם דערוואאכטן מארגן-ישראל,
 דעם שלעפעריקן אוונט-בליך באגלייטן.
 און אין די פעלדר פלעגט ער קומען
 און אין די גערטנער — אַפְּצִיעַן און שארפֶּן

די שניט-איין און העלפן גארבן בינדן
און פלאכטן קערב. פון שילך א פלייט געמאכט
און שטילע, זיסע — אומבאקאנטע
און יונעם געגנט — מעלאדיין שפילן,
און קיינמאל ניט און ערצעץ ניט צו מענטשן
מייט ריד זיך ווענדן. —

איין מאל, ווען דאס קיל

באגינע-זווינטן לעשט די לעצטט פונקען
איין בלויין פאלאץ פון דער גאקט,
האט זיך פאָר אים דער האַל-גייסט באָווען
און אים מייט זיך איין פועל אַוועקגעperfֿט —
בײַם האַנְיק-יגראָן אַ טויעלע גענווען,
אַ טרעַר בִּים ווֹלְדַן בִּיטְעַרְקִיטִין,
בִּים ווּטְעַרְבִּלְץ דֻּעַם דִּימְעַטְעַנְעָם צִיקְצָאָק,
בִּים יָרְצִיְּטַלְיכְּט — דָּס בְּלִין, פָּאָרִיתּוּמֶת פְּלָעַל,
פָּאָרוֹאַנְדָּלָט אַן מֵיט שְׂכִינָה-שִׁין בָּאַשְׁטָרָאַלְט
און אוַיסְגַּעֲגָסָן אוַיף די לִיפְנֵן אַים
דֻּעַם שְׁמִיכָּל. —

און קיינמאל ניט און ערצעץ ניט צו מענטשן
פלעגט ער מייט ריד זיך ווענדן זיך.
נאָר פון די לִיפְנֵן זִינָע, פון די שטילסטע
און רִינְסְטָע, פְּלָעַג דָּס מענטשן-הָאָרֶץ גַּעֲנִיסָן
דֻּעַם וִיסְטָן האַנְיק אַן דֻּעַם שָׁאָרְפְּסָטְן גִּיפְט. —
און קִינְדָּעַר אַין די רָאָזָמָרְגִּינְזְ-קְרָעָנְץ
און זְקִנִּים אוַיפְּנֵן שְׁטוּקָן אַגְּגָלָעָנָן.
נִיט וּסְנִידִיק פון גְּרוֹיסְן הָיְמָל-גִּיסְטָם,
נִיט הָעָרְנְדִיק זִיְּן שְׁטִים אַן זִיְּן גַּעַשְׁתָּאַלְט
נִיט וּעֲנְדִּיק, זִיְּן אַלְעַ פְּלָעַגְן טָאָן
זִיְּן רָצָן. —

און גְּעוּוֹן אַיְן דָּס דַּעְמָאַלְט,
וְעַן סְ'הָאָבָן נָאָךְ נְבִיאִים נִיט גַּעֲגָרִיםְט
מייט בְּלִיצְן-זּוֹאָרט, מייט דּוֹנְגָּרְ-צָאָרָן
און אוַיף דָּעַר וּוּלְטָט נָאָךְ נִיט גְּעוּוֹן.